

Kræfti pillugu pilersaarutip 2013-imeersup nalilersornera

Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasuni killiffik

Durita Lyngsø Svartá
Christina Viskum Lytken Larsen

Kræfti pillugu pilersaarummut siunnersuutip 2013-imeersup nalilersornera
Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasuni killiffik

Durita Lyngsø Svartá
Christina Viskum Lytken Larsen

Copyright © 2020
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Suliamik nalilersuisoq Stine Schramm
Kalaallisuunngortinneranik kukkunersuisoq Else Jensen
Nutserisoq

Issuaaneq, tassunga ilanngullugit takussitissianik aamma tabelinik, pisinnaavoq issuaaffigineqartog erseqqissumik nalunaarlugu.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN:978-87-7899-513-1
Naqitanngorlugu saqqummersitaq: ISBN:978-87-7899-514-8

Statens Institut for Folkesundhed
Stuðiestræde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq
www.sdu.dk/sif

Siulequt

Nunatsinni kræftimut tunngasut piffissami sivisuumi ukkanneqarput. Pitsaaliuineq, nappaatinik suussusersiniaaneq, napparsimasut aqqusaartugassaata nakorsartinnerillu qanoq nukittorsarneqarsinnaanerata qulakkeerneqarsinnaanerallu immikkut ukkanneqarput. Taamaalilluni kræfti pillugu pilersaarut 2013-imi Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmit suliarineqarpoq. Taanna kræftimut tunngatillugu anguniagassatut siunniussanik aalajangersimasunik, kræftimik akiuinialuni iliuuseqarnermik nukittorsaaqataasussanik imaqarpoq.

Kræfti pillugu pilersaarut 2013-imeersoq anguniakkap immikkoortuisa ilaannik immikkut toqqakkanik killiffissiuisoq, nalunaarusiami matumani naliliivigineqarpoq. Naliliinermut atatillugu nalunaarusiaq, kræftimut - pingaartumik misissortinnerup nakorsartinnerullu sivissusaannut tunngatillugu-napparsimasup peqqinnissaqarfimmik naapitsinerata maanna qanoq inneranut asseqanngitsumik tigussaasumillu paasisimasaqalersitsivoq.

Taamaammat nuannaarutigeqisatsinnik kræftimut tunngatillugu ilisimasat nutaat pingaarutillillu saqqummiussinnaanngorpagut. Nalunaarusiap kræftimut tunngatillugu unammilligassat suliniutillu iluaqutaasinnaasut paasinarsisippai. Naliliinerup matuma- pingaartumik kræftip suussusersineqarnissaanut nakorsarneqarnissaanullu immikkut unammilligassaasunut tunngasunik ukkassisitseqataasinnaanissaa, kiisalu napparsimasunut innuttasunullu iluaqutaasussamik, kræftimut tunngassuteqartut pitsanngortinnialugit unammilligassat ilaannik iliuuseqarfigisassanik erseqqissaasinnaanissaa- neriutigaarput.

Misissuinermi tunniussaqaarsimasunut tamanut qujavugut.

Atuarluarisi,

Morten Grøn­bæk
Pisortaq
Statens Institut for Folkesundhed

Christina Viskum Lytken Larsen
Ilisimatusartunik aqutsisoq
Kalaallit Nunaanni peqqissutsimut Ilisimatusarfik
Statens Institut for Folkesundhed

Imarisai

	Eqikkaaneq	6
	Atuarnissaanut ilitsersuut	8
1	Tunuliaqutaq	11
2	Inassuteqaatit	13
3	Misissuineq pillugu	19
3.1	Atuagassianik misissuineq	20
3.2	Journalinik misissuineq	20
3.3	Inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersuineq	25
4	Kræftip ineriartornera	27
4.1	Kræftimik nappaateqalersartut nutaat aamma toqussutaasarnerata ineriartornerat	27
4.2	Kræftip ineriartorneranik nunanut avannarlernut sanilliusineq	28
4.3	Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti	30
4.4	Niaqukkut-qungatsikkut kræfteqartut aniguisarnerisa pitsanngoriaateqarnera	31
4.5	Illissap paavatigut kræfti	32
4.6	Kalaallit Nunaata avataani kræftip atugaanera	33
5	Inalugarsuakkut-, iviangikkut aamma illissap paavatigut kræftimik misissuisarnerit	36
5.1	Inalugarsuakkut- aamma erlukkut misissuineq	37
5.2	Iviangikkut kræftimik misissuineq	38
5.3	Illissap paavatigut kræftimik misissuineq	39
6	Piginnaanngorsaaqqinneq aamma anniaatinik nipaallisaaneq	40
6.1	Piginnaanngorsaaqqinneq	40
6.2	Anniaatinik nipaallisaaneq	41
7	Journalinik misissuinnermit inerniliussat	45
7.1	Assersuutitut misissuiffigineqartussatut ilanngunneqartut ilisarnaataat	46
7.2	Misissuiffigineqartunut tamanut piffissat atorineqartut	46
7.3	Piffissat atorineqartut suaassutsinut agguataarlugit	49
7.4	Piffissat atorineqartut nunap immikkoortuinut agguataarlugit	50
7.5	Piffissat atorineqartut kræftip suussusersineranut agguataarlugit	53
7.6	Misissuineq	55
7.7	Inerniliussanik eqikkaaneq	57
8	Piviusunit assersuutit	59
9	Tunngavilersuineq	68

9.1	Nappaatip qanoq ingerlanissaanik missiliuinnermut aniguinissamullu piffissap pingaaruteqarnera	68
9.2	Sanilliussinermi tunngavigineqartut	69
9.3	Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit	72
9.4	Kræfteqalernissamut aarlerinaatit – pitsaaliuinnermut periarfissat	73
9.5	Napparsimasumut pitsaanerulersitsinissaq siunertaralugu kræftip katsorsarneqartarnerata ingerlaneranik tapiliussamik misissueqqissaarnerit	74
10	Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaannik nalilersuineq aamma killiffik	76
	Najoqqutat	79
	Ilanngussat	83

Eqikkaaneq

Naliliinermut atatillugu nalunaarusiami matumani Kalaallit Nunaanni Peqqisutsimut Iisimatusarfimmi ilisimatusarnermi najoqqutassat tunngavigalugit, nunatsinni kræftimut tunngatillugu maannamut ilisimasat naatsorsorneqarput. Nunatsinni kræftimik nappaatillit 158-it, 2018-imi apriliip ulluisa aallaqqaataanniit 2019-imi marsip ulluisa 31-annut, napparsimmavimmi allattugaatinik misissuineri nappaataat suussuseqqammisat sivilissususaat misissorneqarput. Tamanna kræfti pillugu pilersaarummi 2013-imeersumi immikkoortunik immikkut toqqakkanik naliliineruvoq. Misissuinerup inernerit ilinniagaqassutsikkut immikkut pingaarutilimmik inissisimasut peqqinnissaqarfimmeersut, tamarmik immikkut pingaarutilinnik tunniussassaqtut peqatigalugit aamma oqaluuserineqarput.

Kræftimik nappaateqartuni 158-ini tamani piffissat pingaarutilit pingasut naatsorsorneqarput. Taakkulu tassaapput: 1) Napparsimasumut tunngatillugu piffissaq, napparsimasup kræftimik nappaateqarnermut ersiummik malussaqaarneraniit iliuuseqarfiginiarlugu Peqqinnissaqarfimmut attaveqarnissaata tungaanut piffissamik nassuiaasoq; 2) misissuineri tunngatillugu piffissaq, napparsimasup kræftimik nappaateqarnermut ersiuteqarneq tunngavigalugu Peqqinnissaqarfimmut attaveqaaqarneraniit, pineqartup kræftimik nappaataata suussusersineqarnissaata tungaanut piffissamik nassuiaasoq; kiisalu 3) nakorsartinnermut tunngatillugu piffissaq, napparsimasup kræftimik nappaataata suussusersineqarnerata kingorna nakorsaanerup aallartinneqarnissaata tungaanut piffissamik nassuiaasoq. Nappaammut ersiuteqaleqqaarnermiit, nappaatip suussusersineqarneranut nakorsaanerullu aallartinneqarneranut piffissaq atorpeqartoq aaqqisuussamik nalunaarsorneqarsimangimmat, misissuinerup tamatumunnga tunngasortaanut paasissutissanik naqqaniit pilersitsiartuarnissaq pisariaqarsimavoq.

Kræftimut tunngatillugu - pingaartumik misissuineri sivilissususaat innuttaasumut ajortumik kinguneqarsinnaasunut tunngatillugu- arlalitsigut unammilligassaqaarnera naliliinerup pingaarnertut takutippaa. Nappaammik suussusersiniaarnermi piffissat, taamaalillunilu kræftip suussusersiniarneqarnerata sivilissususaat, kræftimut tunngatillugu ingerlatsinerup sivilissususaat tamakkiisumut sivitsorsaasuunerunera, misissuinerit inernerisa tikkutippaat. Tamanna napparsimasup nunatsinni sumingnaanniit Peqqinnissaqarfimmut saaffigineqqaarnera apeqqaatinnagu, nappaatinut suussusersisanut misissuiffigineqartunut tamanut atuuppoq.

Misissuineri peqataasut arnat affaat Peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerminniit ullut 88-it iluanni nappaataat suussusersineqarpoq. Angutini ullut 87-iupput. Arnat 25%-ii nappaammik suussusersineqarnissaanut sivilissususaat utaqqisut ulluni 198-ini utaqqipput, angutillu 25%-ii nappaammik suussusersineqarnissaanut sivilissususaat utaqqisut ulluni 228-ini utaqqillutik. Peqqinnissaqarfimmut saaffigineqqaarnerminniit nappaatip suussusersineqarnissaanut angutit quliugaangata ataaseq ulluni 393-ini (ukioq sinnerlugu) utaqqisimavoq, arnallu quliugaangata ataaseq ulluni 378-ini (ukioq sinnerlugu) utaqqisimalluni. Arnat angutillu misissuineri peqataasut affaat nappaatip suussusersineqarneraniit ullut 22-it iluanni nakorsaneqalerput. Nakorsartinnissap aallartinnissaanut angutit quliugaangata ataaseq ulluni 68-ini utaqqisarpoq (qaammatit marluk missaanni) arnallu quliugaangata ataaseq ulluni 46-ini utaqqisarulluni (qaammatit aappa affaata missaanni).

Napparsimasoq Nuup avataanniit saaffigineqqaarpat, Nuummiit saaffiginninnermiit nappaammik suussusersiniaalluni misissuinerit sivilissususaat napparsimasunut illoqarfimmeersunut qitiusumik napparsimavilinnerisunut qitiusumillu

napparsimmaveqanngitsuneersunut nunaqarfimmeersunullu assigiinnangajappoq. Kræftip suussusaa apeqqutaalluni piffissat atorreqartut assigiinngissuteqarputtaa. Inalugarsuakkut erlukkullu kræfteqartuni misissuinerit sivisunerpaapput nakorsaanermullu tunngatillugu piffissaq atorreqartoq nappaatitut suussusersisanut allanut sanilliullugu sivikinnerpaalluni. Kræftimik nappaatinut allanut sanilliullugit iviangikkut kræfteqartuni misissuinerit sivikinnerpaapput puakkullu kræfteqartuni piffissaq atorreqartoq sivikinnerpaalluni. Immikkut inalugarsuakkut, erlukkut, puakkut iviangikkullu kræftimut misissuinerimut tunngatillugu, napparsimasut tallimaagaangata sisamat missaat qinngut atorlugu inalugarsuarmikkut misissortipput, CT-skanner atorlugu misissorneqarput, iviangit qinnguarterlugit assilineqarput, nakorsamit misissorneqarlutillu iviangii qinnguarterlugit assilineqarput misissugassamillu peersivigineqarlutik.

Ilisimatusarnermi najoqqutassanit paasisat pingaarnarpaat, nappaatit suussusersineqarlaat amerlanerpaat toqussutaasartullu, anersaartuutitigut, aqajaqqukut inalukkatigullu kræftiunerannik tikkuussipput.

Kræftimik toqquteqartut piffissami sivisujaami Nunanit Avannarlernit allanit marloriaammik amerlanerupput. Kræftimik nappaatinut paasineqarlaanut tunngatillugu, piffissami sivisujaami nunatta Nunallu Avannarliit allat akornanni kræftimik nappaatit assigiinngitsut amerlasuut annertuumik assigiinngissuteqarput. Taamaalillutik kræftimik nappaateqalerlaat kræftimillu toqquteqartartut Nunanit Avannarlernit allanit allaanerupput nunanilu issittuni inuit akornanni kræftimik nappaataasartunut arlalitigut assingullutik.

Allattugaatinik misissuineq ilisimatuussutsikkullu najoqqutassat tunngavigalugit pingaarutilimmillu inissisimasunik oqaloqateqarnerni naliliinermut atatillugu, nalunaarusiami nunatsinni kræftimik pitsaaliuinermik-, misissuinermik- nakorsaanermillu ingerlatsinermik nukittorsaanissamik siunertalimmik iliuuseqarfissat immikkoortut sisamat tikkuarneqarput.

Atuarnissaanut ilitsersuut

Kræfti pillugu pilersaarummut siunnersuummi 2013-imeersumi anguniakkat ilaannik aalajangersimasunik arlalinnik Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik 2019-miit 2020-mut nalilersuisivoq. Nalilersuinermi siunertaavoq kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaasa aalajangersimasut killiffiinik misissuinissaq, kiisalu anguniakkat ilaasa qanoq annertutigisumik naammassineqarsimanerat naliliiffigissallugit. Anguniakkat ilagaat kræftip siusissukkut paasineqartarnissaa, nappaatip suunerata sukkasuumik paasineqartarnissaa, anniaatinik nipaallisaanissamik aamma piginnaangorsaaqqinnissamik neqeroorutit, kiisalu kræftimik nappaateqartut pisariaqanngitsumik utaqqitinneqaratik aaqqissuulluakkamik ataqatigiissumik katsorsarneqarnissaat qulakkiissallugu. Misissuineq Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu sulinerup ingerlateqqinneranut pingaarutilimmik tunngaviliissaaq, tassunga ilanngullugu pingaartumik kræftimik nappaateqarnermik misissuineq, kræftimik nappaateqartut katsorsarneqarnerisa sivilissusaanut tamarmiusumut pitsaanerpaamik iluaqutaasumik.

Nalilersuineq piffissami 1. aprili 2018-imiit 31. marsi 2019-imut kræftimik nappaateqartut nutaamik paasineqarsimasut journaliinik, kiisalu Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu atuagassianik misissuinerneq aallaaveqarpoq.

Kapitali 1-imi nalilersuinermit tunuliaqutaasut aamma siunertaq allaaserineqarput. Naalackersuisut Kræfti pillugu pilersaarummi 2013-imi suliaqarsimapput, Kræftimut pilersaarummut piffissaliussap ingerlanerani nalilersorneqartussamik. Nalilersuinermi matumani Kræftimut pilersaarummi anguniakkat ilaannik aalajangersimasunik misissuisoqarpoq, nalilersuinermit killiliussat iluanni killiffissiorneqarsinnaasimasunik.

Kapitali 2 journalinik atuagassianillu misissuinerneq, kiisalu inunnik suliamut pingaarutilinnik suliatigut siunersuineq tunuliaqutaralugit ineriartortinneqartunik innersuussutinik aalajangersimasunik imaqarpoq. Nalilersuinerup takutippaa kræftimik misissuineq aamma nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq atornerqartoq kræftip atugaanerata tamarmiusup sivilissusaanut apeqqutaanerpaasimasoq. Innersuussutit suliaasaqarfinnik sisamanik tikkuussipput, tassani nalilersuinerup inernerit takuneqarsinnaalluni nappaammik misissuinerneq katsorsaanermilu suliniutit ineriartortinnissaannik pisariaqartitsisoqartoq. Kræftimik nappaateqartut katsorsarneqarneranni peqqinnissaqarfiup aaqqissuussaana, kræftimut tunngasunik peqqinnissakkut suliaqartut, aamma innuttaasut kræftimik pissuteqarsinnaasumik malunniutinik misigisaqarnerit malitsigisaannik peqqinnissaqarfimmuut attaveqarsimasut innersuussutinut ilaatinneqarput.

Kapitali 3-mi nalilersuinerneq periutsitigut suleriaaseq saqqummiunneqarpoq. Nalilersuineq journalinik misissuinerneq, atuagassianik misissuinerneq aamma inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersuinerneq tunngaveqarpoq. Journalinik misissuineq piffissami 1. aprili 2018-imiit 31. marsi 2019-imut kræftimik nappaateqalersimasut nutaatut paasineqartut journaliinik, Cancerregisterimi uppersarneqartunik, tunngaveqarpoq. Journalit malunniutinik misigisaqarnermiit nakorsamut saaffiginninnermut, nappaammik suussusersiiniarluni misissuinerneq piffissamik atuinernik, aamma katsorsaanermi piffissamik atuinernik nassuarneqarput. Napparsimasup Nuummi, imaluunniit illoqarfimmi nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilimmi, imaluunniit nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqanngitsumi illoqarfimmi imaluunniit nunaqarfinni peqqinnissaqarfimmik siullermeerluni attaveqarsimanersoq tunngavigalugu piffissat atornerqartut agguataarneqarput. Piffissat atornerqartut aamma nappaatinut suussusersineqarsimasunut agguataarneqarput, tassunga ilanngullugit inalugarsuakku- aamma erlukkut kræfti, puakku kræfti, iviangikkut kræfti aamma kræftimik nappaatit allat. Atuagassianik misissuineq piffissami 2009-miit 2019-imut ilisimatuussutsikkut allaaserisanik nalunaarusianillu tunngaveqarpoq. Journalinik misissuinerneq inerniliussanut toqqarneqartunut

tunngatillugu inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersuisoqarpoq, nalilersuinermit innersuussutigineqartunullu pingaaruteqartumik isummersuinermit iluaqutaasumik.

Kapitali 4-mi piffissami 1983-imiit 2014-imut Kalaallit Nunaanni kræftip ineriartornera pillugu nassuiaasoqarpoq, kræftimik nappaateqalersut nutaat aamma kræftip toqussutaasarnerata annertussusiat sammineqarlutik. Kræftip ineriartornera pillugu nassuiaat atuagassianik misissuinermit tunngaveqarpoq. Misissuinerit ersersippaat anersaartuutitigut aamma aqajaqqukut-erlukkullu kræftimik nappaateqalersut nutaat toqussuteqartartullu amerlanerpaasimasut. Kræftimik nappaatit tamaasa ataatsimut isigalugit Kalaallit Nunaanni kræfteqalersimasutut nutaamik paasineqartut amerlassusiat piffissami 1983-imiit 2014-imut nunani avannarlernisulli qaffasissuseqarsimapput. Taamaattorli kræftimik nappaatit assigiinngitsut akornanni assigiinngitsoqarluni. Kræftip Kalaallit Nunaanni toqussutaasarnera, angutini arnanilu, nunani avannarlernut sanilliullugu qaffasinnerungaatsiarpoq. Tassunga tunngatillugu Kalaallit Nunaata avataani sumiiffinni allani kræftimik nappaataasartut pingaarnersiorlugit eqqaaneqarput, tassani nunani avannarlerniittunut sanilliullugu Issittumi inuit akornanni kræftimik nappaatit arlalitsigut assigiissuteqarmata.

Kapitali 5-imi Kalaallit Nunaanni misissuinermit suliniutit pillugit nassuiaasoqarpoq. Inalugarsuakkut-aamma erlukkut kræftimik aamma iviangikkut kræftimik misissuisarnerit eqqunneqassappata inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut iluaqutaassanersoq nassuiaasoqarluni. Misissuinerit periutsit assigiinngitsut allaaserineqarput, ilaatigut nunap immikkoortuini qitiusumik peqqinnissaqarfinnut sanilliullugit Nuummi misissuinerit. Misissuinermit suliniutit taakku marluk atulersinneri inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut iluaqutaasutut nalilerneqanngillat. Tassunga ilanngullugu illissap paavatigut kræftimik maannakkut misissuisarnerup qanoq atugaatiginera pillugu nassuiaasoqarpoq, taassumalu atugaanera ukiuni arlaqalersuni appasissimavoq.

Kapitali 6-imi anniaatinik nipaallisaaneq aamma piginnaangorsaaqqinneq pillugit nassuiaasoqarpoq. Anniaatinik nipaallisaalluni suliaqarneq peqqinnissakkut sulialinnit, kiisalu napparsimasunit aamma ilaqtannit isiginninneq aallaavigalugit nassuiarneqarpoq. Kræfteqarlutik napparsimasut anniaataannik nipaallisaalluni katsorsaanermi ilungersunartut, aamma ineriartortitsinissamut periarfissat peqqinnissakkut sulisunit, napparsimasunit aamma ilaqaasunit tikkuarneqarput. Piginnaangorsaaqqilluni suliaqarneq suliaqarfimmik ineriartortitsinissamik kissaatigineqartumut siunnersuut aallaavigalugu nassuiarneqarpoq.

Kapitali 7-imi journalinik misissuinermit inerniliussat saqqummiunneqarput. Inerniliussat innuttaasut tamaasa eqqarsaatigalugit suaassutsinut, nunap immikkoortuani sumiinnermit nappaatinullu agguataarlugit saqqummiunneqarput. Inerniliussanik pingaarnertut tikkuussisoq tassaavoq nappaammik misissuinermit piffissaq atorneqartoq kræftimik nappaatip katsorsarneqarnerata sivilissusianut tamarmiusumut sunnuteqarnerpaasoq. Tamanna suaassuseq, nunap immikkoortuani sumi napparsimasup peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginnissimanera, imaluunniit napparsimasup sumik nappaateqarsimanera apeqquaatinnagu atuuppoq. Nappaammik misissuinermit piffissamik atunerup sivilissusiat angutini arnanilu assigiinngissuteqarpassinngilaq. Napparsimasup kræfteqarnermit malunniuteqarluni peqqinnissaqarfimmut sumi siullermeerluni saaffiginninneranut agguataarnerini napparsimasut misissortinneranni sivilinnerpaaffiusoq tassaavoq Nuummi siullermeerlutik saaffiginnissimasut. Illoqarfimmi nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqarfiusumi aamma illoqarfinni allani, imaluunniit nunaqarfinni misissuinermit piffissaq atorneqartoq sivilinnerusimavoq. Nappaatit suunerinut agguataarnerini inerniliussat ersersippaat inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunut misissuineq sivilinnerusimasoq, iviangikkullu kræfteqartunut sivilinnerusimalluni. Tassunga ilanngullugu inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunik inalugarsuakkut misissuineq, iviangikkut kræfteqartunik misissuineq aamma puakkut kræfteqartumik CT-skannerineq pillugit misissuisarnerit nassuiarneqarput, tassani aamma Nuummi pissutsinut sanilliullugu Nuup avataani peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittunut utaaqqineq sivilinnerusartoq takuneqarsinnaalluni.

Kapitali 8-mi journalinik misissuinnermit assersuutit aalajangersimasut eqikkaaffigineqarput. Tassani piffissami siviluunni aamma piffissami sivikitsumi katsorsaanerit ingerlasimaneri eqikkaaffigineqarput, inalugarsuakkut- aamma erluqqut kræfteqartut, puakkut kræfteqartut aamma iviangikkut kræfteqartut iluanni naleqqutinninnerusumik naleqquttumillu ingerlasimaneri piviusutut assersuutaallutik.

Kapitali 9-mi journalit misissorneqarnerini inerniliussanut tunngatillugu missingiummut pingaaruteqarneranut naleqqiullugu, aamma kræfteqartut katsorsarneqarnissaannut danskit neqeroorutaannut aamma atuagassianut attuumassuteqartunut assersuunneqarlutik eqqartorneqarput. Kræftimik katsorsartinnerup ingerlanerani piffissap atorneqartup missingiummut, aniguisissamut aamma napparsimasup pitsaasumik inuuneqarnissaanut pingaaruteqarnerat uppersaatissaqarpoq, tamanna journalinik misissuinnermi takutinneqartutut napparsimasumut iluaqusiinngitsumik sunniuteqarsinnaavoq. Journalinik qulaajaaneq malillugu danskit kræftimik nappaateqartunut neqeroorutaannut sanilliullugu misissuinnermut piffissat atorneqartut siviluunerorpasipput, katsorsaanermili piffissat danskit kræftimik nappaateqartunut neqeroorutaattut sivilutigerpasillutik. Kræftimik nappaateqartunut neqeroorutit nappaammit aniguisinnaanerup pitsaanerulersinneqarneranik aamma nappaatip suussusersinissaanut misissuinnermi piffissap atorneqartup annikillineranik kinguneqartoq uppersaatissaqarpoq, tassungalu atatillugu Kalaallit Nunaannut tunngatillugu kræftimik katsorsaanerup ingerlanneqartarnerata assigiissarnissaannik ineriartortitsinissamut periarfissaqarnera nassuiarneqarluni, piviusorsortumik peqqinnissaqarfiup isumalluutitigut periarfissasa iluanni. Nappaatip misissornissaanut - aamma katsorsarneqarneranut tunngasuni ilassutitut misissueqqissaanerit erseqqinnerusumik misissugassatut tulluurtuusutut nalilersuinnermi matumani nalilerneqartut nassuiarneqarput.

Kapitali 10-mi Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaannut tunngatillugu angusat naatsumik eqikkarneqarput.

1 Tunuliaqutaq

Naalakkersuisut 2009-mi Inatsisartunit isumaqatigiissunit peqquneqarput siullertut 2011-mi kræfti pillugu nassuiaasiussasut, aamma taanna tunuliaqutaralugu kingusinnerpaamik 2013-mi kræfti pillugu pilersarusiussasut. Kræfti pillugu nassuiaammi Kalaallit Nunaanni kræftimik katsorsaannermi killiffik sammineqarpoq, aamma pitsaaliuinnermut, nappaammik suussusersiinnermut, katsorsaannermut aamma paaqqutarinninnermut, piginnaanngorsaannermut aamma anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaannerut pisariaqartinneqartunut suliniutit arlallit allaaserineqarlutik. Taakku saniatigut aningaasat maannakkut immikkoortinneqarsimasut, kiisalu Danmarkimi kræfti pillugu pilersaarutit malitsigisaannik Danmarkimi ingerlanneqarsimasoq ineriartorneq aallaavigalugu nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutit atulersinnerata malitsigisaannik aningaasaqarnikkut pisariaqartitsinertut naatsorsuutigineqartut naatsumik allaaserineqarlutik (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2011). Kræfti pillugu pilersaarummi 2013-imeersumi pingaarnertut anguniagaavoq pitsaaliuinerup pitsanngorsarneqarnissaa, siusissukkut nappaammik suussusersiisarnissaaq, napparsimasup katsorsarneqarnerata ingerlanera, piginnaanngorsaaqqinneq, anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaannermi suliniutit aamma napparsimasumik, aamma taanna pillugu suleqateqarneq – tassunga ilanngullugu nunani tamalaani innersuussutit tulluarsarneqarsimasut aallaavigalugit kræftimik katsorsaannerup qulakkeerneqarnissaa, pingaartumik pilattaasartumut ataatsimut pilattaanerit amerlassusiat pillugit, kiisalu tamanna periarfissaatillugu Kalaallit Nunaanni nakorsaait atorlugit kræftimik katsorsaannermik qulakkeerineq (Peqqissutsimut Attaveqatigiinnermullu Naalakkersuisoqarfik 2013). Kræfti pillugu pilersaarut 2013-imeersoq Kræfti pillugu nassuiaammi 2011-mi saqqummersinneqartumik suliaqartunit pitsaanerpaamik naliliinernik innersuussutinillu tunngaveqarpoq.

Kræfti pillugu pilersaarummi 2013-imeersumi anguniakkat ilaat aalajangersimasut tassaapput:

1. Kræfteqalersartut ikilisinneqarnissaat.
2. Kræftip aamma kræftip aallartisartup siusissukkut paasineqarnissaannik suliaqarnissaaq (misissuineq).
3. Kræftimik nappaateqartutut malunniutillit piaartumik eqqortumillu nappaataasa suussusersineqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat.
4. Kræftimik nappaatillit peqqississutigisassamik katsorsartinnissaannik neqeroorfigineqartarnissaat.
5. Kræftimik katsorsarneqarsinnaanngitsumik nappaatillit inuunermik sivitsorsaataasumik katsorsartinnissamik neqeroorfigineqartarnissaat, tamanna napparsimasumut pingaarutilimmik isumaqarpat.
6. Kræftimik nappaatilinnut, katsorsarneqarsinnaanngitsunut imaluunniit inuunermik sivitsorsaataasumik katsorsartinnissamik periarfissaqanngitsunut, anniaatinik nipaallisaanermik neqerooruteqartoqartarnissaa.
7. Inuttut ataasiakkaatut pisariaqartitat aallaavigalugit kræftimik nappaatillit piginnaanngorsaaqqinnissaannik neqeroorfigineqartarnissaat.
8. Kræftimik nappaatillit, pisariaqanngitsumik utaqqisitsinertaqanngitsumik, nunani tamalaanisut qaffasissusilimmik aqqissuulluakkamik ataatsimoortumik katsorsartinnissaannik neqeroorfigineqartarnissaat.
9. Nappaatip katsorsarneqarneqarnerata ingerlanerani nappaatillip nammineq nalilersuinerani iliuuseqarneralu isumalluutitut pingaarutilittut isigalugit akuutinneqarnissaa, aamma peqqinnissakkut sulisorisat napparsimasup inuttut ataqqinassusia tunngavigalugu napparsimasumik suleqateqartarnissaasa qulakkeerneqarnissaat.

Kræfti pillugu pilersaarut 2013-imeersoq 2014-imi januaarip aallaqqaataani aallartisarneqarpoq, siunniunneqarlunilu pilersaarummi piffissaliussami ataatsimi arlalinniluunniit assigiinngitsunik anguniagaqarfiusunik aalajangersimasunik suliaqartoqartariaqartoq, piffissami siullermi ukiut marluullutik, piffissap aappaani ukiut pingasuullutik aamma piffissat pingajuanni ukiut arfineq-pingasuullutik. Kræfti pillugu pilersaarut tamakkiisumik aningaasalersorneqarsimanngilaq, taamaalilluni suliniutit allartinneqarnissaannut imarisaat aamma isumalluutitigut pisariaqartitsinerit politikikkikut isummerfigineqarnissaanik pisariaqartitsiffiusimallutik. Tamatuma saniatigut Kræfti pillugu pilersaarummut ilaavoq piffissaliussat ataasiakkaat naanerisa kingorna nalilersuisoqartassasoq. Pilersaarummik siusinnerusukkut nalilersuisoqarsimanngilaq, taamaattumik nalilersuineq una Kræfti pillugu pilersaarummi piffissaliussamik siullermik tullianillu nalilersuineruvoq.

Nalilersuinermi matumani erseqqissarneqarpoq anguniakkat ilaattut qulaani allassimasut atuutilersinneqarsimanersut pillugit nalilersuinissamut paasissutissanik pisariaqartinneqartunik tunngavissanik peqanngitsoq. Anguniakkat ilaattut toqqarneqarsimasunik naliliisinaajumalluni paasissutissanik tunngavissanik annertuunik katersinissaq pisariaqarsimavoq. Paasissutissat tunngavissatut suliarineqartut iluini anguniakkat 2-3 aamma 6-8 misissorneqarsinnaasimapput.

1.1 Siunertaq aamma nalunaarusiap aaqqissugaanera

Nalilersuinermi siunertarineqartoq tassaavoq anguniakkat ilaanni 2-3-mi aamma 6-8-mi killiffiit, kiisalu anguniakkat taakku qanoq annertutigisumik naammassineqarsimanerisa misissorneqarnissaat.

Nalilersuinermi siunertaq marloqiusaavoq:

- 1) Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasuni ilisimasanik pioreersunik atuagassiat misissornerisigut nalilersuineq.
- 2) Piffissami 1. aprili 2018-imiit 31. marsi 2019-imut kræftimik nappaateqartut journaliisa misissornerisigut kræftimik napparsimasut katsorsarneqarnerisa sivissussusiannik nalilersuineq.

Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasuni atuagassiat attuumassuteqartut nutaajunerusut misissornerisigut nalilersuinermi anguniakkap ilaa siulleq nassuiarneqassaaq. Tassaniippat ilisimatuussutsikkut allaaserisat aamma nalunaarusiat siammassissumik kræftimut tunngassuteqartut, siusissukkut nappaammik paasisaqarnermiit katsorsaanermut, kiisalu anniaatinik nipaallisaanermut. Anguniakkat ilaata aappaa piffissami 1. aprili 2018 – 31. marsi 2019-imi kræfteqalersutut nutaatut paasineqartut journalii elektroniskiusut atorlugit paasissutissanik aaqqissuussamik katersukkat atorlugit nassuiarneqassaaq. Marloqiusamik periutsit taakku nalilersuinerup siunertaanik akissutissarsinermut imminnut tapertariipput.

Kræfti pillugu pilersaarummik 2013-imeersumik nalilersuineq Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, Nunatta Nakorsaaneqarfia aamma Syddansk Universitetimi Statens Institut for Folkesundhedip ataani Innuttaasut Peqqissussiannik Ilisimatusarfimmit suleqatigiissutigalugu suliarineqarpoq.

2 Inassuteqaatit

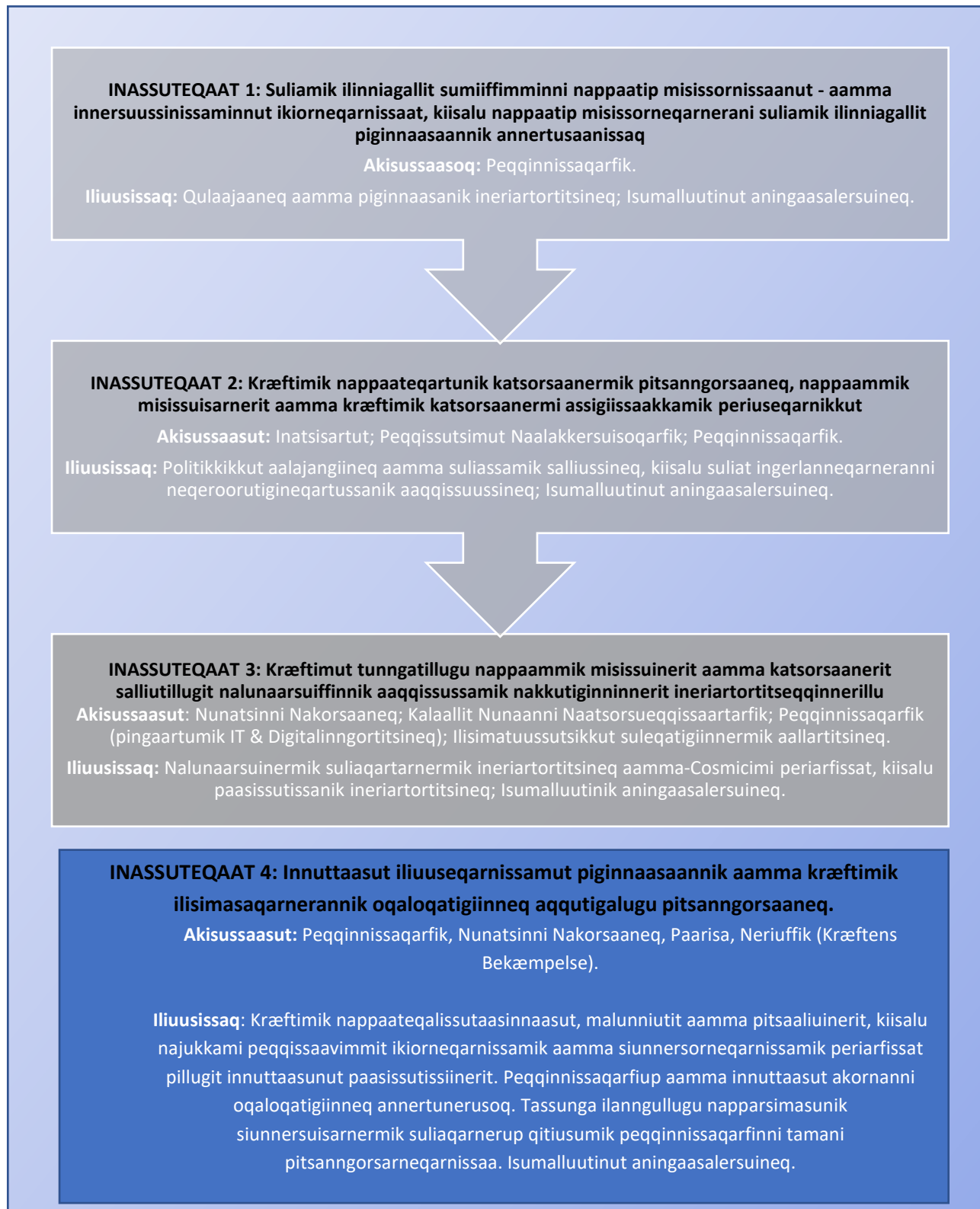
Inaarutaasumik inassuteqaatit kapitalimi uani saqqummiunneqassapput, taakku nalilersuinermit matumani inerniliussanik aamma suliamut pingaarutilinnik oqaloqateqartarnernik tunngaveqarput. Inassuteqaatit kræftimik suliaqarnermi inunnik pingaarutilinnik aamma Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfimmik siunersiuqateqarnikkut suliarineqarput. Inassuteqaatit nalilersuinermit aqutsisoqatigiinnit suliarineqarlutillu akuersissutigineqarput.

Tamakkiisumik isigalugu kræftimut tunngasuni arlalitsigut unammilligassaqqartoq nalilersuinerup takutippaa, pingaartumik nappaammik misissuinerup sivisuumik ingerlanneqartarnerata innuttaasumut pitsaanngitsumik kinguneqarsinnaaneranut tunngatillugu. Inerniliussat takutippaat nappaammik misissuinerup sivisussusia, taamalu kræftimik nappaateqarnerup paasineqarnissaanut piffissaq, kræftimik nappaateqarluni katsorsartinnerup tamarmiusup sivisussianut pissutaanerpaasoq. Nappaammik suussusersineqarsimasunut misissorneqartunut tamanut tamanna atuuppoq, aamma napparsimasup nunap immikkoortuani sumiluunniit siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera apeqqutaanani. Nappaammik misissuineq sivisunerusarpoq, napparsimasoq siullermeerluni saaffiginnittoq Nuup avaataaniippat, Nuummi saaffigineqqaarnermut sanilliullugu. Napparsimasunut nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilinni aamma qitiusumik napparsimmaveqanngitsuni, aamma napparsimasunut nunaqarfinneersunut tunngatillugu nappaammik misissuinerit siviloqatigiipjaarput. Nappaatip suussusersineqarnerata kingorna katsorsaaneq sukkaasumik aallartinneqartarpoq, napparsimasup sumi siullermeerluni saaffiginninnera aamma nappaat suussusersineqartoq sunaanersoq apeqqutaatinnagit. Napparsimasup napparsimanerminut malunniuteqarluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittarnerani piffissaq qanoq sivilutigitisoq atorineqartarnerasoq assigiinngitsorujussuuvoq.

Nalilersuinermit inerniliussat aamma inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersiuinerit tunngavigalugit suliaqqarfiiit sisamat, ataani allasimasut, toqqarneqarput. Taakku suliaqqarfiiit iluini iliuuseqartussanik aamma akisussaasutut inissinneqartussanik siunnersuusiorfigalugit inassuteqaatigineqarput. Suliaqartussatut aamma iliuuseqartussatut ilanngunneqartut aalajangersimalluinnartuunngillat, inassuteqaatilli paasiuminarnerusunngortinniarninut aamma suliarineqarsinnaanissaannut tikkuussiniarnerullutik.

Inassuteqaatit tulleriinnilersoqqissaarneqarput, taamaalilluni inassuteqaat 1-i inassuteqaatip 2-p suliarineqarnissaanut apeqqutaassaaq, taamatullu 2-p suliarineqarnera inassuteqaatip 3-p suliarineqarnissaanut apeqqutaassalluni. Inassuteqaat 4 tamakkiisumik isiginninneruneruvoq, innuttaasunut isigisumik pitsaaliuinermut aamma peqqinnissakkut siuarsaanissamut tunngasuulluni. Inerniliussat aamma inassuteqaatit annertunerusumik oqaloqatigiissutiginnissaat periarfissillugu inassuteqaat tunngavigalugu siumut isigisumik suliap pitsaasumik ingerlanneqarnissaa qulakkeerniarlugu isumasioqatigiissitsinissaq pitsaasuussaaq.

Takussutissiaq 1. Suliassa qarfiit sisamat, Kalaallit Nunaanni kræftimik pitsaaliuinermik,- nappaammik misissuinermik- aamma katsorsaaneramik suliagarnermi pitsanngorsaatisatut siunertallit

Inassuteqaat 1: Suliamik ilinniagallit sumiiffiminni nappaatip misissornissaanut - aamma innersuussinissaminut periarfissaannik qulaajaaneq, kiisalu nappaatip misissornerani suliamik ilinniagallit piginnaasaannik annertusaanissaq

Nappaammik misissuinermi pitsaasumik aamma aqqissuulluakkamik periuseqarnissap, tamatumunngalu ilutigitillugu peqqinnissaqarfiup immikkoortuini assigiinngitsuni suleqatigiinnermik pitsanngorsaataasussap, aamma napparsimasup katsorsarneqarnerata ataqatigiinneranik kinguneqartussap, pitsanngorsarneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Nalilersuinerup matuma takutippaa, nappaammik misissuinerup sivissusia assigiinngiiaartorujussuusoq, aamma nappaatip misissorneqarnerani pingaarutilinnik amigaateqartoqartoq. Tamanna pitsaasumik nappaammik suussusersiinissamut akornutaavoq.

Nappaammik misissuinermi piffissap sivisuup atorneqartarneranut pissutaasut ilagisinnaavaat innersuunneqartut amerlaqisut taakku suliarineqarnissaannut aqqissuussaannik annikipallaamik periarfissaqarneq, nappaammik misissuinermi aqutissat suut aamma/imaluunniit innersuussinissamut piumasaqaatit suut pigineqarnersut, nappaammik misissuinnissamut aqutissat suut atorneqarnissaannik ilisimatitsissutit amigaataanerata, nappaammik misissuinermi periutsit suunerisa paasiuminaannerata, sulisut taarseraappallaarujussuaratarsinnaanerata aamma ataqatigiissaarinikkut unammilligassat, kiisalu sulisuni napparsimasunik qanimut sullissisut akornanni piginnaasat pillugit assigiinngitsumik paasinnittarneq.

Taamaattumik inassutigineqarpoq sumiiffinni innersuussinissamut- aamma nappaammik misissuinnissamut periarfissat, kiisalu napparsimasunut kræftimik nappaateqartutut malunniuteqartunut innersuussinissamut suut piumasaqaataannersut qulaajarneqassasut. Qulaajaaneq ataatsimoorussamik najoqqutaqarnissamut tunngaviusaaq, nappaammik misissuinerup aqqissuussamik ingerlanneqartarnissaanik qulakkeerinniffiusinnaalluni, aamma maanna periutsip sannguequtigisinnaasaanik paasisaqarfiusinnaalluni. Ilutigitillugu tamanna allaffissornikkut periutsit ilaannik, napparsimasut katsorsarneqarnerannik kinguarsaataasutut isikkulinnik, pisariinnerulersitseqataasinnaavoq. Tamatuma saniatigut pingaaruteqarpoq sulisut suliamik ilinniagallit aamma napparsimasunik qanimut sullissisut napparsimasut kræftimik nappaateqartutut malunniuteqarlutik saaffiginnittut kræftimik nappaateqarnerannik malunniutinik takunnissinnaanissaannut piginnaasaannik pitsanngorsaanissaq.

Tamanna inassuteqaat 2-mi nassuiarneqartutut aqqissuussamik katsorsaanerup ingerlanneqartarnissaata ineriartortinneqarnissaanik sulinissamut pisariaqarpoq.

Iliuusissaq: Qulaajaaneq aamma piginnaasanik ineriartortitseqqinneq. Tassungalu isumalluutinik aningaasalersuineq.

Inassuteqaat 2: Kræftimik nappaateqartunik katsorsaanermik pitsaannorsaaneq, assigiissumik nappaammik misissuisarnerit aamma kræftimik katsorsaanermi assigiissaakkamik periuseqarnikkut

Kræftimik katsorsaaneq, nalilersuinermi matumani misissorneqartoq, napparsimasut kræftimik nappaateqarnerminnut malunniuteqarlutik saaffiginninnerminni katsorsarneqarnerata, kræftimik sorlermik nappaateqarsimaneranut tunngatillugu, assigiinngissitaarpoq. Napparsimasup katsorsarneqarneranut atatillugu napparsimasup malunniutitut misigisaanik aamma misissorneqarnissaanik peqqinnissaqarfiup sullissinera assigiinngissitaartorujussuusoq takuneqarsinnaavoq. Katsorsaanermik aallartitsisarnerit aamma assigiinngissitaartut takuneqarsinnaavoq, tamannali annikinneruvoq.

Misissuinerup aamma katsorsaanerup piffissami aalajangersakkami suliarineqartarneranni peqqissutsikkut sunniutai pillugit assiigiissakkamik kræftimik katsorsaaneq aniguinissamik, nappaammik

toqquteqarnissap annikillisinneqarneranik aamma misissuineranut piffissap sivikillinerannik ilisimatuussutsikkut atuagassiat tikkuussippot, pissutigalugu piffissaq ingerlasoq katsorsaanermut pingaarutilimmik inissisimammat.

Danmarkimi misilittakkat takutippaat, suleriaatsit erseqqilluinnartumik nassuiakkt arlallit tunngavigalugit katsorsaaneq, napparsimasunut ataasiakkaanut pisariaqanngitsumik kinguarsaanertaqanngitsumik ingerlaavartumik katsorneqarnissamik neqeroorutigineqarsinnaasoq, siullermeerluni nakorsiarnermiit misissortinnermut, aamma katsorsartinnerup aallartinneqarneranut.

Taamaattumik inassutigineqarpoq, kræftimik napparsimasut misissorneqartarnerat aamma katsorsarneqartarnerat aaqqissuussamik assigiissaakkamik suliarineqassasut, qanoq aamma qaqugukkat napparsimasut taakku peqqinnissakkut sullissisunit ilinniarsimasunit sullinneqassanersut aalajangersimasunik malittarisassaliornikkut. Kræftimik napparsimasut katsorsarneqartarnerisa assigiissaakkamik suliarineqartarnissaannik ineriartortitsinermik sulinnermut atatillugu katsorsaanermut piffissaliisarnissamik periarfissaq naliliiffigineqassaaq. Kræftimik katsorsaanernut assigiissaakkanut peqqinnissaqarfimmi periarfissat aamma atugassarititaasut apequtaapput. Assigiissaakkamik katsorsaanermik ineriartortitsinissaq aallaqqaammut kræftimik nappaateqarfiunerpaanin puaat-, aqajaroq-/erluk- aamma iviangikkut kræfteqarnerit iluanni pisariaqartoq inuit qitiusumi inissisimasut tikkuarpat.

Iliusissaq: Politikkikkut aalajangiineq aamma suliassamik salliussineq, kiisalu suliat ingerlanneqarneranni neqeroorutigineqartussanik aaqqissuussineq, kiisalu isumalluutinut aningaasalersuineq.

Inassuteqaat 3: Kræftimut tunngatillugu nappaammik misissuinerit aamma katsorsaanerit salliutillugit nalunaarsuiffinnik aaqqissuussamik nakkutiginninnerit ineriartortitseqqinnerillu

Kræftimut tunngatillugu paasissutissanik nalunaarsuinerit ingerlaavartumik journalinut nalunaarsorneqartarput. Tamanna pingaarnertut Cosmic atorlugu pisarpoq, immikkoortortalli ilaanni nalunaarsuineq Æskulap atorlugu pisarluni, aamma sumiiffiit ilaanni journalit elektroniskiusut atornagit pisarluni. Peqqinnissaqarfiup sulisuisa akornanni nalunaarsueriaatsit assigiinngissitaartut takuneqarsinnaapput, nunaqarfinni sulisuniit nakorsanut, pisoq aallaavigalugu assigiinngitsumik nalunaarsuisarlutik. Tamatuma suliassaqarfiup iluani siunissaq isigalugu aaqqissuussamik nakkutiginninnissamat paasissutissanik aaqqissuussamik katersuineq atuinerlu ajornakusuulersippaa.

Maannakkuugallartoq kræftimut tunngatillugu misissuinerit aamma katsorsaanerit pitsaassusissaannut anguniagassanik aalajangersaasoqarsimanngilaq. Aammattaaq napparsimasut siullermeerlutik nakorsamat saaffiginninnerinut, misissorneqarnerinut aamma katsorsarneqarnerinut piffissanik ajornaatsumik naatsorneqarsinnaasunik nalunaarsuiffinnik soqanngilaq. Kræftimut tunngatillugu nalunaarsuiffik taanna piunngimmat journalit tunngavigalugit nalilersuineq manna ingerlassinnaajumallugu nalunaarsuiffimmik nutaarluinnarmik suliaqarnissaq pisariaqarsimavoq.

Taamaatumik inassutigineqarpoq, kræftimik nappaateqartut katsorsarneqarneranni pisut siunissami aaqqissuussamik nalunaarsorneqartarnissaat, taamaalilluni pingaartumik misissuineq- aamma katsorsaaneq, kiisalu misissuinerup aamma katsorsaanerup pitsaassusiat aaqqissuussamik malittarineqarsinnaaqqullugit. Aaqqissuussamik nalunaarsuinerit atorneqarsinnaanerit pitsanngorsarniarlugu nunap immikkoortuini tamani napparsimasup katsorsarneqarnerani paasissutissanik nalunaarsuineri journali elektroniskiusoq Cosmic atorneqassasoq aamma inassutigineqarpoq. Ilimanaateqarsinnaavoq kræftimut tunngatillugu misissuineranut aamma

katsorsaanernut aaqqissuussamik nakkutilliinerit aamma aaqqissuussamik nalunaarsuinerit pingaernerutilugit atuutilersinneqarnissaannut Cosmicip nutarsarneqarnissaa pisariaqarsinnaasoq. Tamatuma saniatigut kræftimik katsorsaanerit amerlasuut Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi peqqinnissaqarfiit akornanni suliarineqartarnerat eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq, danskit paasisstissaataat Kalaallit Nunaanni napparsimasunut nalunaarsuiffimmut Cosmicimut namminneerlutik ilaalernerq ajormata.

Aammattaq inassutigineqarpoq, kræftimut tunngasuni, kræftimik nappaateqartunik katsorsaanerup pitsaassusianik aamma sivisusussianik, takussutissanik aalajangersimasunik suliaqartoqassasoq. Takussutissat taakku katsorsaanernut assigiissaakkanut, inassuteqaat 2-mi taaneqartunut, kræftimut tunngatillugu katsorsaanerit taamaattut eqqunneqassappata, tunngatillugit aalajangersarneqassapput. Assigiissaakkamik katsorsaanerit nakkutilliineq pisinnaassappat suliaqarfimmi nalunaarsuisarnernik ineriartortitsinissaq pisariaqarpoq.

Suliaqarfiup iluani nalunaarsuisarnernik ineriartortitsinerup aamma kræftimut tunngasuni ingerlaavartumik nalilersuisinnaanerit periarfissaqalersissavaat, taamalu kræftimik nappaateqartut ataasiakkaat katsorsarneqarnerannik pitsaanerulersitsinissamut aallarniutaassalluni, soorlu tamanna 'Kræfti pillugu pilersaarummut siunnersuut' 2013-imeersumi anguniarneqartoq,

Iliusissaq: Nalunaarsuisarnernik aamma -Cosmicimi periarfissanik ineriartortitsinerit, kiisalu paasisstissanik ineriartortitsinerit. Tassungalu isumalluutinik aningaasalersuineq.

Inassuteqaat 4: Innuttaasut iliuuseqarnissamut piginnaasaannik aamma kræftimik ilisimasaqarnerannik oqaloqatigiinneq aqutigalugu pitsanngorsaaneq

Siusinaartumik kræfti katsorsarniaraanni, taamalu kræftimik katsorsaanerit ataasiakkaat ilimanaatilimmik sivikinnerulersillugit, pingaaruteqarluinnarpoq innuttaasut kræfteqarnermut malunniutinik ilisimasaqarnissaat. Tamanna tunngavigalugu innuttaasut sapinngisamik siusinnerpaaq atorlugu peqqinnissaqarfimmut saaffiginnissinnaasariaqarput, kingornalu peqqinnissaqarfimmi sulisumit nalilersorneqarlutik, pisariaqartutullu nalilerneqarpat misissuinissamik aallartitsinnaasunik. Nalilersuinerimi matumani takuneqarpoq napparsimasut ilaat malunniutiminnik kingusissukkut saaffiginnissuteqartartut, aammalu taamaalinerani nappaat annertusereersimasarluni.

Kræfti pillugu paasisstissanik pissarsiffigineqarsinnaasut, innuttaasunut tamanut siunnerfillit, pitsaasut pigineqareerput. Internettikkut siammarteriffiit, soorlu Peqqik.gl aamma Neriuffik.gl (Kræftens Bekæmpelse) kræfteqariaatsit assigiinngitsut pillugit atuagassiaaraateqarput, malunniutiniit katsorsaanerimut, aamma tarnikkut inuuniarnikkullu sunniutinik imalinnik, kalaallisut danskisullu allassimasunik. Nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaviit, aamma peqqissaaviit amerlasuut naqitanik assigiinngitsunik aamma pigisaqarput. Napparsimasunut siunnersortit katsorsaanerup ingerlanerani aamma tapersersuisarput. Siammarteriffiit taakku innuttaasut ilaannut annguttarput, ilimagineqarsinnaavorli siammarteriffiit taakku innuttaasut ilaannut anngunneq ajortut.

Innuttaasunut qaammarsaanerit aamma paasisstissiiinernik suliaqarnermi pisariaqarpoq innuttaasut oqaloqatigalugit aamma innuttaasut isummersuutaat aallaavigalugit tamatuma ingerlanneqarnissaa. Innuttaasut qaammarsaaniutinik aamma paasisstissanik tiguisussat nappaatinut peruluutaasinnaasunut malunniutit pillugit, peqqinnissaqarfiup aamma peqqinnissaq pillugu oqartussat isumaannit, allaanerumik isumaqarsinnaanerit eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq. Eqqumaffiginninneq tassaasinnaavoq innuttaasumut namminerimut, aammali innuttaasup qanigisaanut. Pisut ilaanni inuup nappaateqarnerimut malunniuteqarneranik aappaasoq, ikinngutaasoq imaluunniit meeraasoq immikkut maluginniartiuserpoq. Taamaattumik paasisstissiineq siammassissumik

inuiaqatigiinnut tamanut, aamma ilaqutariinnut siunnerfeqassaaq, aammalu siammarteriffiit aqputigalugit pissalluni.

Taamaattumik inassutigineqarpoq, innuttaasunut qaammarsaaneq aamma paasissutissiineq pitsanngorsarneqassasoq, malunniutit, aamma kræftimik nappaateqarnermut malunniutaasinnaasut, sorliit pimoorullugit tiguneqassanersut pingaarnerutillugit. Paasissutissiinerit qaqugukkut peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittariaqarnermik erseqqissumik iliuusissatut innersuussutinik ilaqartariaqarput. Napparsimasut siunnersorneqarsinnaanerannut periarfissaq pitsanngorsarneqassaaq, assersuutigalugu napparsimasunik siunnersuisarnermik suliaqarnerup siammarteratigut. Tassunga ilanngullugu pingaaruteqarpoq innuttaasut peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnissaminut aporfisinnasaannik ilisimasat ilanngutissallugit, innuttaasut peqqinnissaqarfimik atuinermi misilittagaat pillugit siusinnerusukkut misissuinerimi¹ nassuiarneqartut. Tassani ilaatigut oqaatsitigut aporfii aamma kulturikkut naleqqussuseq pingaarnertut sammineqarput.

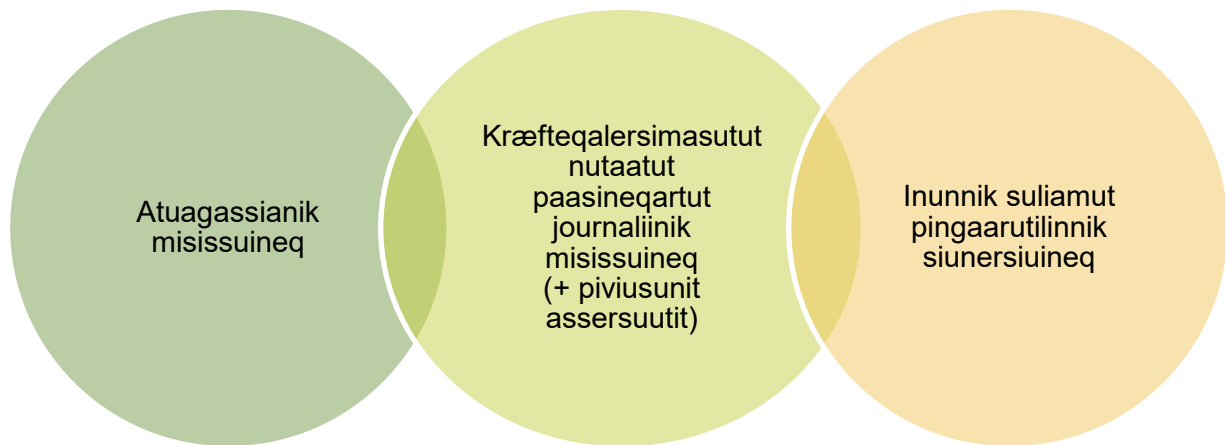
Iliuusissaq: Kræftimik nappaateqalissutaasinnaasut, malunniutit aamma pitsaaliuinerit, kiisalu najukkami peqqissaavimmit ikiorneqarnissamik aamma siunnersorneqarnissamik periarfissat pillugit innuttaasunut paasissutissiinerit. Peqqinnissaqarfiup aamma innuttaasut akornanni oqaloqatigiinneq annertunerusoq. Tassunga ilanngullugu napparsimasunik siunnersuinermik suliaqarnerup qitiusumik peqqinnissaqarfinni tamani pitsanngorsarneqarnissaa. Tassungalu isumalluutinik aningaasalersuinissaq.

¹ Olesen il.il. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik atuisut isaannit isigalugu. Statens Institut for Folkesundhed, SDU. 2020

3 Misissuineq pillugu

Killiffissiuinermut nalilersuinermullu matumunnga tunuliaquttatut periutsit assigiinngitsut atorneqarput. Kræftimut tunngasutigut ilisimatusarnernit nalunaarusianillu attuumassuteqartunik atuagassianik, kræftimik nappaateqalersimasutut paasineqarsimasut journaliinik misissuisoqarpoq, tassunga ilanngullugit piviusunit assersuutit toqqarneqartut, aamma journalinik misissuinermit inernerit tunuliaqutaralugit inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersuisoqarluni. Takussutissiaq 2-mi periutsit takutinneqarput, aamma anguniakkat ilaannik nalilersuinermit periutsit suut atorneqarnerisut tabel 1-imi sukumiisumik nassuiarneqarlutik.

Takussutissiaq 2. Nalilersuinermit aqqissuussamik suleriaatsit

Tabel 1. Anguniagassat aamma periuseq

Anguniagassat	Periuseq
2. Kræftip aamma kræftip aallarnisartup siusissukkut paasineqarnissaanik suliaqarneq	Journalinik misissuineq
3. Kræftimik nappaateqartutut malunntillit piaartumik eqqortumillu nappaataasa suussusersineqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat	Journalinik misissuineq
6. Kræftimik nappaatilinnut, katsorsarneqarsinnaanngitsunut imaluunniit inuunermik sivitsorsaataasumik katsorsartinnissamut periarfissaqanngitsunut, anniaatinik nipaalisaanermik neqeroorteqartoqartarnissaa	Atuagassianik misissuineq
7. Inuttut ataasiakkaatut pisariaqartitat aallaavigalugit kræftimik nappaatillit piginnaanngorsaqinnissaannik neqeroorfigineqartarnissaat	Atuagassianik misissuineq
8. Kræftimik nappaatillit, pisariaqanngitsumik utaqqisitsinertaqanngitsumik, nunani tamalaanisut qaffasissusilimmik aqqissuulluakkamik ataatsimoortumik katsorsartinnissaannik neqeroorfigineqartarnissaat	Journalinik misissuineq

3.1 Atugassianik misissuineq

Piffissami 2009-miit 2019-mut saqqummersinneqarsimasunik ilisimatuussutsikkut atugassianik aamma nalunaarusianik misissuisoqarpoq. Atugassianik misissuineq Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasut pillugit siusinnerusukkut atugassiat suut nassaarineqarsimanerini, kiisalu kræftimut tunngasuni immikkoortut suut ilisimatusarnikkut immikkut sammineqarsimanersut aamma ilisimasassatigut nassaarfigineqarsinnaasunik paasisaqarnissamut tapertaavoq. Atugassianik ujaasinermi atugassiat ilisimaneqarluareersut nassaarineqarput, aammali ilisimasanik nutaanik attuumassuteqartunik ilaneqarlutik.

Atugassianik ujaasineq ataatsimoortunik ujarlernikkut databasemi PubMed-imi, aamma peqqinnissakkut nittartakkami Peqqik.gl-mi ingerlanneqarpoq, taakku allaaserisanik nalunaarusianillu, nalilersuinerup siunertaanik paasisaqarfiusinnaasunik imaqtartut pillugit naliliineq aallaavigalugu atorneqarlutik.

PubMed-imi atugassiat attuumassuteqartut nassaarisinnaajumallugit nalilersuinermi sammisaq immikkoortunut pingasunut avinneqarpoq, 'kræft', 'Grønland' aamma 'behandlingsområdet'. Immikkoortut tamarmik ujaasinermi taaguutinut attuumassuteqartunut aallaaviusimappat. Immikkoortuni taakkunani pingasuni ujarlerfiusut taakku pingasut inaarutaasumik ujaasinermi periusissamut atatinneqarput (ilannguaaq A takuuk). Atugassianik ujaasinermi immikkoortuni ilisimatusarnerit nutaajunerusut nassaarinissaannut ukiut qulit killiliunneqarput. Ilisimatuussutsikkut allaaserisat, nalilersuinermi siunertamut tunngassuteqartut, kisimik misissorneqarput. Ilisimatuussutsikkut allaaserisat attuumassuteqartut 15-it nassaarineqarput. Aammattaq Peqqik.gl-imi nalunaarusiat attuumassuteqartut tallimat nassaarineqarlutik.

3.2 Journalinik misissuineq

Piffissami 1. aprili 2018-imiit 31. marsi 2019-imut kræftimik nappaateqalersimasutut nutaatut paasineqartunut journalit elektroniskiusut misissorneqarput. Kræfteqalersimasut nutaat taakku Cancerregisterimi, Nunatta Nakorsaaneqarfianit ingerlanneqartumi, nassaarineqarput, kingornalu journalit ataasiakkaarlugit elektroniskimik nalunaarsuiffimmi Cosmicimi misissorneqarlutik. Pisunut ataasiakkaanut Tunumeersunut napparsimasunut nalunaarsukkat Æskulapimi misissorneqarput, taakku Cosmicimi takuneqarsinnaanngimmata. Taamaalilluni nalilersuinermi atugassamik nalunaarsuiffimik, Cancerregisterimi aamma Cosmicimi paasissutissanik atassusiisumik, ineriartortitsisoqarpoq.

Ilanngussinissamut ilanngussinnginnissamullu tunngaviit

Assersuutitut misissuiffiusinnaasunik ilanngussinerit pippat kræfti pillugu Cancerregisterimut nalunaaruteqarnerup, nakorsamit akisussaasumit atsiorneqarsimasup, ullua piffissap ilanngussiffiusussap iluaniippat. Assersuutitut misissuiffiusinnaasutut ilanngunneqanngitsut tassaallutik kræftimik nappaateqarnermik Cancerregisterimut nalunaarut 1. aprili 2018 sioqqullugu imaluunniit 31. marts 2019-ip kingorna pisimappat. Assersuutitut misissuiffiusinnaasunik ilanngussinissamut piffissaliussamut Cancerregisterimi paasissutissat nutaanerpaat qanga pigineqaleneri aallaavigalugit killilernerqarpoq. Nalilersuineq kræfteqalersimasutut nutaamik paasineqartunik tunngaveqarmat pissusissamisoortumik assersuutitut misissuiffiusinnaasutut ilanngunneqanngitsunut tunngaviit arlaqarput.

Assersuutitut misissuiffiusinnaasutut ilanngunneqanngillat kræftimik nappaateqarnermik nalunaarut kræftimik nappaateqarneq 1. aprili 2018 sioqqullugu suussusersineqarsimasooq pisimappat, kræftimik nappaateqarnermik nalunaarut kræfteqalernissamut malunniutaappat, kræftimik nappaateqarneq 1. aprili 2018 sioqqullugu siullermeerluni suussusersineqarsimasooq nangeqqissimappat, Cancerregisterimut kukkusumik nalunaarutaappat, paasissutissat pingaarutillit journalini

amigaatigineqarpata, aamma assersuutitut misissuiffiusinnaasut assigiit marloriarlugit nalunaarutigineqarsimappata aappaa peerneqartarluni.

Paasissutissat katersorneqartut

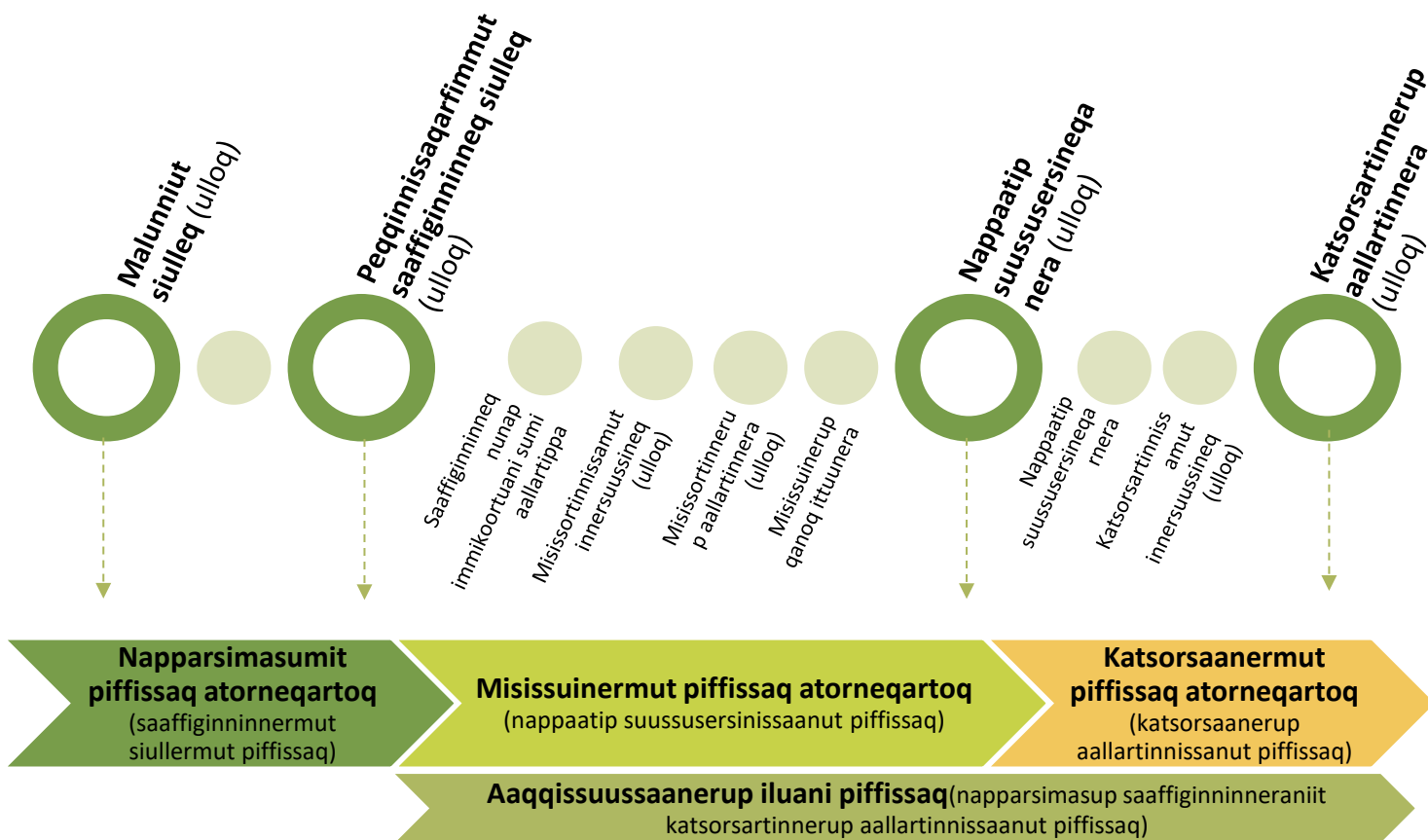
Journalini tamani napparsimasup peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerani paasissutissat pingaarutillit nalunaarsugaapput, malunniutinit siullerniit katsorsaanerup aallartinneranut. Taakkununga ilaapput pisunut tulliuuttumi taaneqartunut ulluliussat arlallit: malunniutit siulliit (napparsimasup nammineq oqaluttuaa tunngavigalugu), napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera, kræftimik misissuinissamik innersuussinermik kinguneqartoq, misissuinissamik innersuussineq, misissuinerup aallartinneqarnera, suussusersiineq, katsorsartinnissamut innersuussineq aamma katsorsaanerup aallartinnera. Taakku saniatigut suaassuseq, nappaamik suussusersiiniarnermi saaffiginnittup ukiui, nunap immikkoortuani sumi peqqinnissaqarfimmut siullermik saaffiginninneq pinersaq, nappaatip suussusersineqarnera, misissuinissaq suna aamma sumi pissanersaq innersuussineq, katsorsaanissamik sumik innersuussisoqarnerisat aamma ingerlanneqarnerisat, toqusoqarsimappat ulloq toquffiusaq, kiisalu pissutsit kinguarsaataasimasinnaasut. Paasissutissat taakku ataatsimoortillugit kræfteqarnerup katsorsarneqarnerata ingerlanerani misissueqqissaarnermut tunuliaqutaapput.

3.2.1 Journalit paasineqarnissaannut ilisimasatigut tunngavissat

Kræfteqalersut nutaatut paasineqartut katsorsarneqarnerisa allaaserineqarnerinut misissuiffiginerinullu piffissat assigiinngitsut atorineqarput, ullunut, ullut qulaani taaneqartutut katersorneqartut akornanni sisivissusii tunngavineqarlutik. Ullut pineqartut qaammatisiutini ullunik tunngaveqarput, tassa imaappoq ullut tamarmik, ulluinnaat aamma sapaatit nalliuuttullu ilanngullugit. Siusissukkut kræftimik suussusersiinissamut arlalippassuarnik ilisimatusartoqarsimavoq, aamma atuagassiatigut atortussat annertuumik atorineqarsimallutik, taamaakkaluatorli ilisimatuut arlallit inerniliipput kræfteqarnerup ingerlanerani nassuiaatini aamma piffissanik pingaarutilinnik aamma piffissanik uuttuineri taamaallaat annikitsumik ataqatigiittoqarlunilu ilitsersuuteqartoq (Weller il.il 2012). Tamanna tunngavigalugu ilisimatuut taakku ilisimatuussutsikkut allaaserisanik saqqummersitsisimapput, kræfti pillugu ilisimatusarnermut tunngatinneqarsinnaasumik atuagarsornikkut paasinninnissamut sinaakkusiussaq atorineqarsinnaasunngortillugu, taaneqartoq "The Aarhus Statement". Wellerip suleqataasalu napparsimasup katsorsarneqarnerata ingerlanerata, malunniutiniit katsorsaanerup, erseqqissaassutiginnissaanut piffissat taakku pingaaruteqarneri allaaserisimavaat, malunniutaasumiit katsorsaanerup, aamma piffissanik assigiinngitsunik arlalinnik atuillutik. Takussutissiami 3-mi takutinneqarpoq napparsimasup peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerani paasissutissat pingaarutillit (ammalortut), kiisalu piffissat taakkununga atorineqartut (ammalortup ataani qarsuusaq).

Kræfteqarnerup ingerlanerani piffissap pingaaruteqassusiata erseqqissuliutiginneqarsinnaannginnera pissutigalugu utaqqinermi piffissamik atorineqartumik akuersarneqarsinnaasoqarnerisat nalileruminaappoq. Taamaattumik mianersortumik tunngaveqarnissaq aallaavigalugu utaqqinermi piffissat atorineqartut akuerineqarsinnaanerata qaqutigoortuavoq.

Takussutissiaq 3. Napparsimasup peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerani paasissutissat pingaarutilit (ammalortut qorsuit), kræfteqarnerup ingerlanerani piffissat atorpeqartut naatsorsornerinut tunuliaqutaasut (qarsuusat pingasoqiusat) (isumassarsiffik: Weller il.il. 2012)

Napparsimasumit piffissaq atorpeqartoq

Napparsimasumit piffissami atorpeqartumik napparsimasumit piffissaq atorpeqarsimasoq nassuiarneqarpoq, napparsimasup kræftimik nappaateqarnermik malunniummik siullermik misigisaqarneraniit pineqartup malunniummik pineqartumut iliuuseqarneranut, aamma peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneranut. Piffissaq aallartippoq malunniutip malugeqqaarneraniit napparsimasup peqqinnissaqarfimmut siullermik saaffiginninneranut naalluni. Malunniutip malugeqqaanera nassuiarneqarpoq tassaasoq napparsimasup siullermik qanga timimini allanngortoqarneranik, imaluunniit malunniutip siulliup misigineqarnerani ulloq. Piffissaq taanna aamma taaneqartarpoq 'nassueruteqarnerup nalaa', napparsimasup timimigut allannguutit pillugit imaluunniit malunniutit paasineqarnissaannut piffissamik atuineranik nassuiaataasoq, aamma 'iliuuseqarnerup nalaa', tassaasoq napparsimasup malunniutit pillugit iliuuseqarnissaaniit peqqinnissaqarfimmut ikiortissarsiornissaanut piffissap ingerlaneranik nassuiaataasoq.

Misissuinermit piffissaq atorpeqartoq

Misissuinermit piffissamut atorpeqartumut misissuinermit piffissap ingerlanera nassuiarneqarpoq, napparsimasup kræftimik nappaateqarnermut malunniutit tunuliaqutaralugit peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninneraniit, pineqartup kræftimik nappaateqalersimanerata suussusersineqarneranut. Piffissaq taanna tassaavoq napparsimasup kræftimik nappaateqarneranik nakorsap suussusersiisinaanissaanut misissortinnissamut napparsimasup utaqqiffissaa. Piffissaq 'nakorsamit piffissaq atorpeqartoq' aallartinneratut nassuiarneqarsinnaavoq, tassaalluni napparsimasup saaffiginninneraniit nakorsap, imaluunniit peqqinnissaqarfimmi sulisup allap, malunniuummut qisuariannissaanut aamma napparsimasup misissortinnissamik innersuunneqarnissaanut piffissaq atorpeqartoq. Tamatuma kingorna tullinnguuppoq napparsimasup katsorsartinnissamut innersuunneqarneraniit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq. Misissuinermit piffissaq malunniutit tunuliaqutaralugit napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneraniit aallartittarpoq, nappaatillu ullormi suussusersineqarneranut naasarluni.

Katsorsaanermit piffissaq atorpeqartoq

Katsorsaanermit piffissamut atorpeqartumi napparsimasup kræftimik nappaateqarnerata paasineqarneraniit katsorsaansap aallartinnissaanut piffissap ingerlanera nassuiarneqarpoq. Katsorsaaneq pissutsinik arlalinnik nassuiarneqarsinnaavoq. Taanna tassaasinnaavoq pilattaaneq (suliaritinneq) imaluunniit nakorsaatit (kemomik katsorsaaneq il.il.), aamma ajorunnaarsitsiniarluni katsorsaanerusingnaalluni (ajorunnaarsitsilluni) imaluunniit anniaatinik nipaallisaanermik (nipaallisaalluni) katsorsaanerusingnaalluni. Piffissaq ullormi nappaammik suussusersiinermit katsorsartinnerup ullormi aallartinneranut naasarpog.

Aaqqissuussaanerup iluani piffissaq atorpeqartoq

Aaqqissuussaanerup iluani piffissami atorpeqartumi napparsimasup peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneraniit katsorsaanerup aallartinneqarnissaanut piffissaq atorpeqartoq nassuiarneqarpoq. Piffissami tassaniipput misissuinermit- aamma katsorsaanermit piffissat ataatsimoortinneri, aamma piffissaq napparsimasup peqqinnissaqarfimmut atassuteqarneranut tunngasoq nassuiarneqarluni.

Piffissanik atorpeqartunik nalunaarsuineq pillugu periutsinik isumaliutiginninneq

Napparsimasup peqqinnissaqarfimmut saaffinninnerani paasissutissanik nalunaarsuinerit qulaani taaneqartut, ilaatigut takussutissiaq 3-mi takutinneqartut, nalorninartunik arlalinnik ilaqarsinnaapput. Tamanna journalinik misissuinermit inerniliussat tunuliaqutaralugit inerniliisoqassatillugu eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq. Tamanna siullermeerluni malunniuummik malugisaqarnermi ulluliussamut, napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerani ulluliussamut, nappaatip suussusersineranut ulluliussamut, kiisalu katsorsaanerup aallartinneranut ulluliussamut pingaartumik atuuppoq, taakku napparsimasumit-, misissuinermit- aamma katsorsaanermit piffissat naatsorsornerannut pingaaruteqarlunnarmata.

Siullermeerluni malunniuummut ulluliussat journalit tunngavigalugit aalajangissallugit ajornakusoorpoq. Malunniutip siullermik qanga takkunera napparsimasup ilaatigut eqqaamaneq ajorpaa, taamaallunilu nalunaarsuinermit napparsimasup oqaluttuaa apeqqutaasarluni. Tamatuma saniatigut siullermeerluni malunniutip malugineqarneranik peqqinnissakkut sulisut pisut ilaanni apersuineq ajorput, taamaattoqartillugulu tamatuma nalunaarsorneqarnissaa ajornartarluni. Taamaallunilu napparsimasumit piffissap atorpeqartup aallartinnerata missiliornissaanut tamanna nalorninartoqartitsivoq.

Kræftimut malunniutit tunngavigalugit napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera aammattaq nassuiaruminaattarpoq. Kræftimut malunniutit ima nalinginnaatigisinnaasarpog kræftimik nappaateqarnermik erseqqissumik imaalliaannaq takutitsisinaanatik. Taamaattumik malunniutit napparsimasup saaffiginnissutai kræftimik nappaateqarnermik malunniutaanersut pillugit nalornisoqarnerani ataasiakkaani kræftimik

nappaateqarnermut malunniutaanersut naliliisoqartarpoq. Nalilersuinerit taakku Nakorsaanermiit nakorsatut naliliinermik tunngaveqarput. Taamaattumik tamanna napparsimasumit piffissap atorineqartup naaneranut kiisalu misissuinerup aallartinneranut piffissanik missiliuinissamut nalorninartoqartitsisinnaavoq.

Suussusersiinermit ulluliussani nalunaarsuinermi malinneqartut nassuiaatit tullerriaarlugit malippai. The European Network of Cancer Registries naapertorlugu suussusersiinermit malitassaasoq tassaasarpoq timip ipiutaasaanit misissugassamitt (misissugassamik peersineq) nappaateqartut akissummik akuerineqartumik tigusaqarneq (Weller il.il 2012). Nappaatip suussusianik misissuinermi akissut pigineqanngippat, nalilersuinermi matumani, nappaammik suussusersiinermi ulluliussaq, assit atorlugit (CT-skannerinik/tarrarsortinneq) suussusersiinermit akissut aallaavigalugu nalilernerqartarpoq. Assit atorlugit suussusersiineq pigineqanngippat nakorsap nakorsiartarfimmi misissuinerminut atatillugu kræftimik pasitsaassaqarnerminik naliliineranut ulluliussaq atorineqartarpoq. Ulloq, Cancerregisterimi takuneqarsinnaasoq, ilaatigut uppernarnaniluunniit naammaneq ajorpoq, taamaattumillu taanna tunngavigalugu suussusersiinermi ulluliussatut atorineqarani. Pisut ilaanni kræftimik nappaateqarnermik suussusersiineq qularnaatumik nakorsiartumik misissuinermit aalajangiunneqarsinnaavoq, tamannalu tunngavigalugu katsorsaaneq aallartinneqarsinnaalluni. Pisuni taakkunani nakorsiartumik misissuinermi ulluliussaq atorineqarpoq, nappaatip suussusianik misissuinermi kræftip uppernarsarneranut ulloq atornagu.

Kræftimik nappaatit ilaannik katsorsaaneq tassaakkajuttarpoq katsorsaaneq assigiinngitsunik arlalinnik immikkoortulik, assersuutigalugu katsorsaaneq, kræftinguussimasoq annikillisinniarlugu kemortinnermik aallartinneqarluni pilataanermik malitseqartinneqartoq, kræftimik nappaatip siaruarnissaa imaluunniit nangeqqinnissaa pitsaaliorniarlugu kemortinnermik naggaserneqarluni. Pisuni katsorsaanerup arlalinnigorlugu ingerlanneqarnerani piffissap naanera tassaassaaq katsorsaanerup immikkoortuata siulliup aallartinnera.

3.2.2 Kisitsisitigut nassuiaatit

Nalilersuinerup ineneri tassaapput piffissat atorineqartut. Piffissat atorineqartut akuttussutsinik, affaannut naatsorsuinermi, piffissat agguarnerisa siammasissusiannut (IQR), 90 % procentilinut aamma ullut amerlassusiisa ikinnerpaaffii amerlanerpaaffiilu atorlugit nassuiarneqarput. Paasissutissat suliarinerini SPSS atorineqarpoq. Kisitsisitigut paasissutissanut tunngaviumik taaguutit nassuiarneqarnerisa paasisaqarfiginerunissaannut boks 1 takuuk.

Piffissat suaassutsinut allanngorartut, nunap immikkoortuani sumiinnermut aamma nappaatip suussusersinerinut agguataarlugit nassuiarneqarput. Suaassutsit arnanut angutinullu immikkoortinneqarput. Nappaammik suussusersiineq piffissami 2006-imiit 2016-mut journalini aamma innuttaasut akornanni misissorneqartut akornanni kræftimik nappaataanerpaasartut tak. NORDCAN (nunani avannarlerni kræfti pillugu kisitsisitigut paasissutissaasivik) pingasut malillugit immikkoortiterneqarput; inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti, puakkut kræfti aamma iviangikkut kræfti (Danckert il.il 2019), kræftimik nappaatit assigiinngitsut allat immikkoortumi ataatsimoortillugit kræftimik nappaatit allatut suliarineqarlutik. Nunap immikkoortua napparsimasup nunap immikkoortuani sumi peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninnera malillugu immikkoortiterneqarpoq; Nuummi, illoqarfimmi nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqartumi (Aasiaat, Ilulissat, Sisimiut aamma Qaqortoq), aamma illoqarfiit nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqanngitsut imaluunniit nunaqarfiit.

Nalilersuinermi matumani paasissutissat katsorneqartut ukiumi ataatsimi misissorneqarput, matumuunalu erseqqissarneqassaaq sukut tamaana allanngorartoqarsinnaanera. Paasissutissat suaassutsinut, nunap immikkoortuani sumiinnermut aamma nappaatip suussusersineqarneranut

agguataarneqarnerini tamanna immikkut malunnarnerusinnaalluni. Taamaattumik matumani misissueqqissaarnerit aamma piffissani allani misissueqqissaarnerit allat akornanni toqqaannartumik assersuussisoqarsinnaanngimmat maluginiassallugu pingaaruteqarpoq.

3.2.3 Piviusunit assersuutit

Journalinik misissuineq tunngavigalugu kræftimik napparsimanermi katsorsartinnerup sivisuumik sivikitsumillu ingerlanneqarsimasimanerit assersuutit piviusunik misissuiffigisassanik toqqaanissaq pisinnaasimavoq. Taakku nakorsiartunik sullissinermi piviusumik assersuutit iluaqutaasinnaapput. Assersuutit misissuiffiusussat arfineq-pingasut toqqaarneqarput, taakkunanga tallimat sivisuumik pingasullu sivikitsumik katsorsarneqarsimasuullutik, kapitali 7-imi eqikkaaffigineqarlutillu saqqummiunneqarlutik. Assersuutit misissuiffissat 1, 3 aamma 4 toqqaarneqarput, taakku iviangikkut kræftimik nappaateqarnermut, puakkut kræftimik nappaateqarnermut aamma inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqarnermut misissuinermit piffissamik sivisunerpaamik atuiffiusimammata. Assersuutit misissuiffissaq 2 aamma 5 toqqaarneqarput, taakku puakkut aamma inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqarnermut misissuinermit piffissamik sivisuumik atuiffiusimammata. Assersuutit misissuiffissat 6, 7 aamma 8 tassaapput puakkut, iviangikkut aamma inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqarnermit naapertuuttumik sukkasuumillu misissuiffigineqarsimasunut assersuutit.

3.3 Inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersiuineq

Misissueqqissaarluni sulinerup ilaatut journalinik misissuinermit inerniliussatut toqqaarneqartut pillugit inunnik suliamut pingaarutilinnik attumassuteqartunik siunersiuisoqarpoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani (DIH) immikkoortunut aqutsisoqatigiinni nakorsaaneermi pilattaanermilu aqutsisutut nakorsaaneq suliatigut siunersiuinermit peqataanissamat qaaqquneqarpoq, aamma nunap immikkoortuini qitiusuni tallimaasuni aqutsisoqatigiinnit tallimaniit nunap immikkoortuini qitiusumi nakorsat qullersaat aamma peqqissaasut qullersaat suliatigut siunersiuinermit peqaanissamat qaaqquneqarlutik. Nalilersuinermit inerniliussanik toqqakkanik allakkiortoqarpoq, inunnut suliamut pingaarutilinnut e-mailikkut nassiunneqartumik. Inuit suliamut pingaarutilit allakkatigut aamma/imaluunniit oqaasiinnakkut, namminneq iluarinerusartik atorlugu, inerniliussat pillugit isummersuuteqarnissamat periarfissaqarsimapput. Inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersiuinermit siunertaq tassaasimavoq peqqinnissakkut ilinniarsimasunik sulisunik oqaloqateqarnissaq aqutissiuutissallugu, nalilersuinermit inerniliussanut peqataanissamik periarfissinneqarlutik. Inunnik suliamut pingaarutilinnik siunersiuineq journalinik misissuinermit inerniliussanut tunngavileeqataapput, aamma nalilersuinermit innersuussutinik naleqqussaaqataallutik.

Boks 1 Kisitsisitigut paasissutissat tunngaviumik taaguutaat arlallit

N
Napparsimasut amerlassusiat misissueqqissaarnermut tunngaviusut. "Ilisimatitsissutigineqanngitsut" tassaapput napparsimasut paasissutissanik nassaarfiunngitsut amerlassusiat.

Median

Median tassaavoq paasissutissat nalingisa affaat, nalingi qaffakkiartuaartillugit tulleriaarsimallutik. Tassa imaappoq napparsimasut 50 %-ii piffissaq agguaqatigiissinneqartoq ataallugu inissisimapput, napparsimasullu sinnerisa 50 %-ii piffissaq agguaqatigiissinneqartoq qaangerlugu inissisimallutik. Median agguaqatigiissitsinermi allaaneruvoq. Agguaqatigiissitsineq nalunaarusiami atorneqanngilaq, taanna paasissutissani annertuuni paasissutissat nalinginnaasumik agguarsimanerisa nassuiarneqarnissaannut tulluarnummat. Paasissutissat, nalilersuineri matumani tunngavigineqartut nalinginnaasumik agguataarsimangillat, aamma paasissutissat annikitsut, nalunaarusiami atorneqartut, nalini annertuuni ataasiakkaani kisitsisingorlugu agguaqatigiississagaanni annertuumik nikisitsisinnaavoq.

Min./maks.

Piffissap tamakkiisup sivisussusia min.-imi sivikinnerpaaffittut aamma maks.-imi sivisunerpaaffittut nalunaarneqarput. Minimum tassaavoq nalinga appasinnerpaaq, aamma maksimum tassaalluni nalinga qaffasinnerpaaq. Nalunaarusiami inerniliussat piffissaammata tamanna piffissanut sivikinnerpaanut piffissanullu sivisunerpaanut takutinneqarpoq.

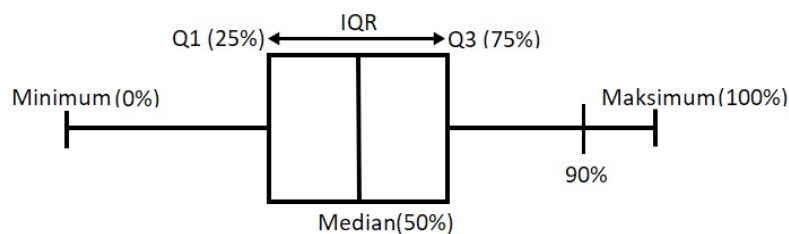
90 % percentil

Napparsimasunit qulinit qulingiluat sumi inissisimanerat 90 % percentilimi takutinneqarpoq. Taamaalilluni piffissat atorneqartut tamarmik 10 %-iisa nalinga taanna qaangersimallugu. Taamaalilluni napparsimasut quliugaangata qulingannut 90 %- percentiliisa nalunaarutigisaattut ikinnerpaamik ullut atorneqartut amerlassusiisa amerlaqatigisarpaat.

Inter-kvartil-interval (interquartile range, IQR)

IQR tassaavoq medianimi piffissaq atorneqartoq, tassani takutinneqarluni napparsimasutut paasisat affaat (50 %-ii) sumiinersut. IQR-ip isuani saamerlermiittoq tassaavoq 1. kvartil (Q1, 25 %-kvartil), tassani takutinneqarluni napparsimasut 25 %-ii 1. kvartilimit sivikinnerusumik napparsimasumit/misissuineri/katsorsaanerimi piffissamik atuiiffiusimasut. IQR-ip isuani talerperlermiittoq tassaavoq 3. kvartil (Q3, 75 %-kvartil), tassani takutinneqarluni napparsimasut 75 %-ii 3. kvartilimit sivikinnerusumik napparsimasumut/misissuineri /katsorsaanerimi piffissamik atuiiffiusimasut, aamma napparsimasut 25 %-ii 3. kvartilimit akuttunerusumik piffissamik atuiiffiusimasut.

Nappaatit pillugit tunngaviumik taaguutit pillugit takussutissiaq

Incidens

Piffissap aalajangersimasup iluani inuiaqatigiinni kræfteqartut nutaatut paasineqartut amerlassusiat.

Mortalitet

Toqussutaasarnerata amerlassusii.

Personår

Inuiaqatigiit aarlerinartumik inissisimaneranni ukiut amerlassusii personårinut kisinneqartarput. Assersuutigalugu 100.000 personår it naligaat inuit 100.000-it ukiumi ataatsimi misissuineri peqataasut, imaluunniit inuit 50.000-it ukiumi marlunni misissuineri peqataasut. Kalaallit Nunaanni personår it 100.000-iugaangata napparsimasut 100-t naligaat, inuiaqatigiinni ukiumut 50-it missiliorlugit napparsimalersarlutik.

4 Kræftip ineriartornera

Kapitalimi tulliuuttumi Kalaallit Nunaanni kræftip ineriartornera saqqummiunneqassaaq, atuagassiani nutaajunerusuni uppersarsarneqartut tunuliaqutaralugit kræftimik nappaateqartut nutaamik suussusersineqartut (incidens) kiisalu toqussutaasarnarata amerlassusii (mortalitet) eqqarsaatigalugit. Misissuineq taanna kræftimik nappaateqartut nutaat amerlassusii ikilissineqarnissaat pillugu Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkani 1-imut ilaatigut atassuteqarpoq. Iisimatuussutsikkut atuagassiat atorlugit Kræfti pillugu pilersaarutip atuutilersinneqarnissaata tungaanut kræftimik nappaateqalersut nutaat amerlassusiat qulaajarneqarsinnaasimavoq, tamannalu Kræfti pillugu pilersaarut sioqqullugu kræftip ineriartorneranik takussutissiilluni. Anguniakkat ilaat 1-i siunissami naliliiffigineqassappat piffissami sivilunerusumi assingusumik misissuisoqarnissaa tulluassaaq.

4.1 Kræftimik nappaateqalersartut nutaat aamma toqussutaasarnarata ineriartornerat

Kræftimik nappaateqalersimasutut nutaamik paasineqartut aamma kræftimik toqquteqartartut pillugit 2018-imi naatsorsuinerup takutippaa ukiuni 32-ni, piffissami 1983-imiit 2014-imut, Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartut 4.716-it paasineqarsimasut (arnat 2.362-it, angutit 2.354-it), aamma kræftimik toqquteqartut 3.231-usimallutik (arnat 1.532-t, angutit 1.699-it) (Yousaf il.il. 2018). Taamaalilluni piffissami tassani kræftimik toqquteqartut kræftimik nappaateqalersimasutut nutaatut paasineqartut 69 %-eralugit. Tamanna kræftimik nappaateqalersutut nutaatut paasineqartut ukiumut agguaqatigiissillugit 147-t aamma kræftimik toqquteqartut ukiumut agguaqatigiisillugit 101-it amerlaqatigaat. Kræftimik nappaateqalersut nutaat amerlassusiat suaassutsikkut naligiikannersumik agguataarsimapput, toqussutaasarnarannullu tunngatillugu arnanut (47 %-iusunut) sanilliullugu angutit kræftimik toqquteqartut amerlanerulaarput (53 %-iullutik). Ataatsimut isigalugu, piffissami 1983-imiit 2014-imut, angutit arnallu kræftimik nappaateqalersimasut nutaat aamma toqquteqartut amerlanersaat tassaasimapput anersaartuutikkut aamma aqajaqqukkut erlukkullu kræfteqartut. Anersaartuutikkut kræfti tassaavoq anersaartuutini kræfti (qingaq, torluk, puak aamma puap ameraasaa), aamma aqajaqqukkut erlukkullu kræfti tassaalluni aqajaqqumi erlummilu timip pisatai (iggiq, aqajaroq, inalugaq, inalugarsuaq erluk, iteq, tinguk, sunngap puua aamma aqajaqqup sanilequtaani qinarseq) (ibid.).

NORDCAN-ip (nunani avannarlerni kræfti pillugu kisitsisitigut paasissutissaasivik) kisitsisaatai naapertorlugit 2006-imiit 2016-imut ukiut qulit ingerlaneranni Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatigineqarnerpaaq angutini arnanilu, tassaasimavoq, puakkut kræfti (21 %), tulliuilluni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti (15 %) aamma iviangikkut kræfti (9 %). Kræftimik nappaatigineqalersartut tamarmik, angutini arnanilu, 2014-imiit, Kræfti pillugu pilersaarutip atuutilersinneqarfiani, 2016-imut paasissutissanik peqarfiusuni annikitsumik qaffariaateqalaarsimavoq. Arnanut tunngatillugu 2014-imi nappaateqalersut 100.000-iugaangata kræftimik nappaateqalersut 318-iniit 2016-imi nappaateqalersut 100.000-iugaangata 337-nut qaffassimalluni. Angutitut tunngatillugu 2014-mi nappaateqalersut 100.000-iugaangata kræftimik nappaateqalersut 267-iniit 2016-mi nappaateqalersut 100.000-iugaangata 326-nut qaffassimallutik. Kræftimik nappaatit assigiinngitsut tamarmik toqussutaasarnarannut tunngatillugu angutitut annikitsumik qaffariaateqalaarsimavoq, arnanut 2014-imiit 2016-imut apparialaarsimalluni. Arnanut tunngatillugu 2014-mi toqquteqartut 100.000-iugaangata toqquteqartut 190-iniit 2016-imi toqquteqartut 100.000-iugaangata toqquteqartut 112-inut appariaarsimapput. Angutitut tunngatillugu 2014-mi toqquteqartut 100.000-iugaangata toqquteqartut 138-

iniit 2016-imi toqquteqartut 100.000-iugaangata toqquteqartut 181-inut qaffassimalluni (Danckert m fl 2019).

Kræftimik nappaateqalersut nutaat aamma toqussutaasarnerani suiaassutsini assigiinngissut Yousaf il.il. (2018) naapertorlugit piffissami 1983-imiit 2014-imut kræftimik nappaateqalersut nutaat aamma kræftimik toqquteqartut angutit arnallu akornanni assigiinngissuteqarpoq. Arnanut tunngatillugu kræftimik nappaateqalersut nutaat amerlassusiat aqajaqqukkut erluukkullu-, anersaartuutikkut-, aamma iviangikkut kræfteqartut kiisalu arnat kinguaassiutaanni kræftimik nappaateqalersut amerlanerpaasimallutik, arnani kræftimik nappaateqalersuni nutaani tamani amerlanerpaallutik (75 %-it missaat). Angutitut tunngatillugu kræftimik nappaateqalersut nutaat amerlassusiat aamma aqajaqqukkut erluukkullu, aamma anersaartuutikkut kræftimik nappaateqalersunit tamanit amerlanerpaallutik (60 %-it missaat). Anersaartuutikkut aamma aqajaqqukkut erluukkullu kræftimik nappaateqarnek toqussutaanerpaasarpoq, arnat kræftimik toqquteqartut affaasa missaat (55 %-it missaat), aamma angutit kræftimik toqquteqartut amerlanerit (70 %-it missaat) tamatuminnga toqquteqarsimallutik. Piffissami tassani kræftimik nappaateqalersuni nutaani, angutini arnanilu, appasinnerpaasut aamma appasinnerpaamik toqussutaasartut tassaapput amikkut, quup aqquataatigut aamma qinersikkut, kiisalu aakkut kræftimik nappaateqarnek (Yousaf il.il 2018).

NORDCAN-ip kisitsisaatai naapertorlugit 2016-imi Kalaallit Nunaanni arnat akornanni kræftimik nappaatigineqarnerpaajusoq tassaasimavoq iviangikkut kræftimik nappaateqarnek. Iviangikkut kræftimik nappaateqalertarneq 2014-imi arnat akornanni kræftimik nappaateqalersutut paasineqartuni tamani 21 %-imiit 2016-imi 15 %-imut apparpoq. Iviangikkut kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera 2014-mi arnat akornanni kræftimik toqussuteqartunit tamanit 3 %-imiit 2016-mi 14 %-imut qaffappoq. Puakkut kræftimik nappaateqarnerup assinganik ineriartornera takuneqarsinnaavoq, puakkut kræftimik nappaateqalertarneq angutini kræftimik nappaateqalersutut paasineqartuni tamani Kalaallit Nunaanni 2016-imi nappaatigineqarnerpaajulluni. Puakkut kræftimik nappaateqalertarneq 2014-imi angutit akornanni kræftimik nappaateqalersimasutut paasineqartuni tamani 24 %-imiit 2016-mi 19 %-imut appariaateqarpoq. Puakkut kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera 2014-imi angutit akornanni kræftimik toqussuteqartunit tamanit 28 %-imik annertussuseqarpoq. Tamanna 2016-mi 40 %-imut qaffariaateqarpoq (Danckert il.il 2019).

4.2 Kræftip ineriartorneranik nunanut avannarlernut sanilliussineq

Kalaallit Nunaanni piffissami 1983-imiit 2014-imut kræftimik nappaateqalersutut nutaatut paasineqartut amerlassusai nunanut avannarlernut (tassaasut Danmark, Finland, Island, Norge aamma Sverige) sanilliunneqarpata taakku amerlaqatigiikannerput, kræftimik nappaatigineqalersartut tamaasa ataatsimut isigalugit piffissap ingerlanerani angutit arnallu akornanni allannguuteqarpiarani assigiissimalluni. Taamaattorli kræftimik nappaatit assigiinngitsut ataasiakkaat akornanni assigiinngitsuqarpoq. Kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera piffissami 1983-imiit 2014-imut nunanut avannarlernut sanilliukkaanni angutitut arnanullu piffissap ingerlanerani annikitsumik qaffariartoqarnera takuneqarsinnaavoq, aamma Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera nunanut avannarlernut sanilliullugu qaffasinnerungaatsiarluni. Piffissaq tamaat isigalugu kalaallit angutit akornanni kræftimik toqquteqarnek nunani avannarlerni angutitut sanilliullugu 1,7-eriaammik qaffasinneruvoq. Kalaallit arnat eqqarsaatigalugit nunani avannarlerni arnanut sanilliukkaanni toqusartut 2,1-eriaammik qaffasinnerullutik. Aammattaq piffissami taaneqartumi nunani avannarlerni kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera appariaateqarsimavoq. Kræftimik nappaateqalersut nutaat aamma kræftimik toqquteqartartut akornanni assigiinngissuteqarnera tunuliaqutaralugu paasineqarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqareernerup kingorna aniguisartut nunanut avannarlernut sanilliullugu appasinnerusoq (Yousaf il.il 2018).

Kræftimik nappaateqalersut nutaat toqquteqartartullu nappaatinut suussusersineqartunut agguataarlugit Nunanut Avannarlernut sanilliunneri

Piffissami 1983-imiit 2014-imut Kalaallit Nunaanni angutini arnanilu kræftimik nappaateqalersuni nutaani aamma kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera qarlungi, qarngup iluani toqqusaamilu (sorlunni nualiorfimmilu), anersaartuutini (pingaartumik puanni), aqajaqqukkut erluukkullu (pingaartumik iggiakkut, aqajaqqukkut, tingukkut aqajaqqullu sanilequtaani qinersikkut) kræftimik nappaateqarneq aamma kræftimik nappaat immikkut erseqqissarneqanngitsoq nunanut avannarlernut sanilliullugu qaffasinnerusimapput. Arnat kinguaassiuutaanni (pingaartumik illissap paavatigut kræfti) kræftimik nappaateqarneqarneq eqqarsaatigalugu kræftimik nappaateqalerneruq nutaaq toqussutaasarnerallu Kalaallit Nunaanni arnat akornanni nunani avannarlerni arnanut sanilliullugu aamma qaffasinnerusimavoq.

Qarluukkut, qarngup iluatigut aamma toqqusaakkut kræftimik nappaateqarnermi assigiinngissut erseqqissumik annerpaavoq. Nunani avannarlerni arnanut angutinullu sanilliukkaanni Kalaallit Nunaanni arnat akornanni kræftimik nappaateqalersartut nutaat sisamariaatingajammik qaffasinnerupput, angutillu eqqarsaatigalugit pingasoriaammik qaffasinnerulluni. Aamma qarluukkut, qarngup iluatigut toqqusaakkullu kræftimik nappaateqarnermik toqquteqartartut assigiinngissutaat annertunerujussuuvortaaq. Nunanut avannarlernut sanilliukkaanni Kalaallit Nunaanni arnat eqqarsaatigalugit toqusartut quleriaatingajammik angutillu arfinileriaammik amerlanerupput. Anersaartuutikkut kræftimik nappaatini (pingaartumik puanni) aamma assigiinngissut annertunerungaatsiarpoq, kalaallini arnat akornanni kræftimik nappaateqalersut nutaat pingasoriaammik, aamma kalaallini angutini marloriaammik qaffasinnerulluni. Aammattaq kalaallit arnartaasa akornanni anersaartuutikkut kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera sisamariaammik qaffasinneruvoq, angutini pingasoriaammik qaffasinnerulluni. Aqajaqqukkut erluukkullu kræftimik nappaateqarneq (pingaartumik nerisat aqutaat, aqajaroq, tinguk aamma aqajaqqup sanilequtaani qinereq) eqqarsaatigalugu kræftimik nappaateqalersut nutaat kalaallit arnartaanni marloriaatingajammik aamma kalaallit angutitaanni aappaa avillugu qaffasinneruvoq. Taamatuttaaq aqajaqqukkut-inalugakkut kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera qaffasinneruvoq, tassalu kalaallit arnartaannut marloriaammik qaffasinnerulluni, aamma kalaallit angutitaannut marloriaatingajammik qaffasinnerulluni, nunani avannarlerni arnanut angutinullu sanilliullugu (Yousaf il.il 2018). 2012-imi misissuinermi paasineqarpoq, pingaartumik aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræftimik nappaateqarneq Danmarkimut sanilliullugu Kalaallit Nunaanni aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræftimik nappaateqalersartut nutaat marloriaat sinnerlugu qaffasinnerusut, kiisalu Danmarkimi napparsimasunut sanilliullugu nappaatit suussusersineqarneranni Kalaallit Nunaanni napparsimasut inuusunnerullutik. Qularnanngitsumik tamatuma ilaa pujortartarnerup aamma sukkornermik nappaatip (type 2-diabetesip) atugaanerulernerannik nassuiarneqarsinnaassagunarpoq (Kirkegaard 2012).

Kræftimik nappaatit erseqqissumik taaneqanngitsut, imaluunniit suunerinik ilisimaneqanngitsut eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaanni arnat kræftimik nappaateqalersartut nutaat akornanni pingasoriaat sinnilaarlugu, aamma Kalaallit Nunaanni angutit kræftimik nappaateqalersartut nutaat akornanni pingasoriaatingajammik nunani avannarlerni arnanut angutinullu sanilliullugu qaffasinneruvoq. Nunanut avannarlernut sanilliullugu arnani angutinilu kræftimik toqquteqartarneq sisamariaatingajammik qaffasinneruvoq. Arnat kinguaassiuutaanni kræftimik nappaateqarneq eqqarsaatigalugu kræftimik nappaateqalersut nutaat nunani avannarlerni arnanut sanilliullugu Kalaallit Nunaanni arnat akornanni aappaa avillugu qaffasinneruvoq. Arnat kinguaassiuutaanni kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera nunani avannarlerni arnanut sanilliullugu kalaallit arnartaasa akornanni marloriaatingajammik qaffasinneruvoq (Yousaf il.il 2018).

Quup aqquaatigut kræftimik nappaateqalersut nutaat amerlassusiat nunanut avannarlernut sanilliullugu Kalaallit Nunaanni angutit akornanni (40 %) arnanilu (20 %) appasinneruvoq, toqussutaasarnera arnat akornanni 50 %-imik qaffasinnerulluni, angutillu akornanni assinganik qaffasissuseqarluni. Aamma tamanna Kalaallit Nunaanni arnat akornanni iviangikkut kræftimik nappaateqarnermut atuuppoq, nunani avannarlerni kræftimik nappaateqalersut nutaat ikinnerullutik (40 %), iviangikkullu kræftimik nappaateqarnerup toqussutaasarnera assigiikannerluni. Nunanut avannarlernut sanilliullugu amikkut aakkullu kræftimik nappaateqalernerit aamma toqussutaasarnerat angutini arnanilu aamma appasinneruvoq. Nunanut avannarlernut sanilliullugu angutit kinguaassiuutaanni (tassunga ilanngullugu pingaartumik issukkut) kræftimik nappaateqalersarnerit nutaat kalaallini angutini appasinnerujussuvoq (80 %), kiisalu taassuma toqussutaasarnera aamma appasinnerulluni (70 %) (Yousaf il.il 2018).

2015-imi misissuinermi, piffissami 2004-miit 2010-mut puakkut kræftimik nappaateqartut 173-it tunuliaqutaralugit Kalaallit Nunaanni puakkut kræftimik nappaatilinnik katsorsaarsarnerup ukiui siullit arfinillit, naliiffigineqarput. Misissuinerup pingaarnertut takutippaa puakkut kræftimik nappaateqalersartut nutaat nunani avannarlerni qaffasissutsimut assersuunneqarsinnaasut (Gelvan, Risum, aamma Langer 2015). Aammattaq misissuinermi paasineqarpoq puakkut kræftimik nappaateqarnerup eqqarsaatigalugu nappaateqarnerup killiffia (1-4) katsorsaariaatsillu aniguisissamut malunnaatilimmik pissutaasinnaasut. Aniguisinnaaneq nappaatip killiffiata sivitsoriartornerani apparpoq. Puakkut kræftimik nappaatip killiffiani 1-miittunut aniguisinnaaneq tassaasimavoq qaammatit 56,5, killiffiup aappaaniittunut aniguisinnaaneq tassaasimalluni qaammatit 55,4 (ukiut 4½ missaat). Puakkut kræftimik nappaateqartunut killiffik 3-miittunut aniguisinnaaneq qaammatinut 12,1-imut apparsimavoq, aamma killiffik 4-miittunut qaammatinik 5,8-nut amerlanerusunik appaqqilluni. Misissuinerup erseqqissisippaa puakkut kræftimik nappaateqarnerup siusissukkut paasineqarnissaata pingaaruteqasussia, tassani ajorunnaarnissaq periarfissaqarluni.

4.3 Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti

2017-imi misissuinermi, piffissami 2008-miit 2011-mut Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartut 113-it nalilersuiffigineqarput, taakkulu malunniutaannik kiisalu Nuummi, Nuup avataanut sanilliullugu, misissuinermi piffissat atornerqartut misissorneqarlutik. Misissuinerup pingaarnertut takutippaa napparsimasut Nuup avataani najugaqartut napparsimasunut Nuummi najugaqartunut sanilliullugit nappaatip suussusersinissaanut malunnaatilimmik kinguaattoorfiusimasut (Tolstrup il.il 2017).

Aammattaq misissuinermi paasineqarpoq misissuinermi piffissaq (napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmu saaffiginninneraniit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq) Nuummi najugaqartut napparsimasut utaqqisarnerinut assigiinngissut ullut 55-iusut, aamma sinerissami najugaqartut napparsimasut utaqqisarnerinut assigiinngissut ullut 95-iullutik. Aammattaq nakorsiararfimmi sullissinermi piffissaq (napparsimasup siullermeerluni saaffiginninneraniit DIH-imi misissortinnissamut innersuussinermut piffissaq) Nuup aamma Nuup avataani assigiinngilaq, Nuummi najugaqartut napparsimasut utaqqisarnerat affaannut ullut sisamaasut, aamma Nuup avataani najugaqartut utaqqisarnerat affaannut ullut 55-iullutik. Napparsimmavimmi piffissaq atornerqartoq (DIH-imut innersuunneqarnermiit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq) napparsimasunut taakkununga assigiippoq (Nuummi ullut 23-t, Nuup avataani ullut 24-t). Tamatuma ilimanarsisippaa arnat angutinut sanilliullugit piffissamik siviuserusumik atuiffiusartut. Ullut 98-it arnat misissorneqarnerannut piffissaq atornerqarluni, ullut 80-it angutinut atornerqarlutik, aammattaq arnat nakorsiararfimmi sullinneqarneranni piffissaq atornerqartoq ullut 70-iullutik angutinut ullut 15-iusut.

Napparsimasut inalugarsuakkuta- aamma erlukkut kræftimik nappaateqarnermut malunniutaakkajuttunik malunniuteqartuupput, tassunga ilanngullugu aqajaqqukkut anniarneq, anap aattaqarnera aamma anartarnerup allanngornera pikkajunnerusarluni. Tamatuma ilimanarsisippaa napparsimasut inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqarnissamut annikitsumik malunniuteqartut

napparsimasunut aarlerinartumik malunniuteqartunut sanilliullutik misissuinermi piffissaq atorneqartoq sivilunerusoq misigisimassagaat. Tamatumunnga pissutaasinnaavoq inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartutut suussusersiinarnerit amerlasuutigut sakkortunngitsumik erseqqinngitsumillu malunniuteqartarnertigut paasiuminaallisinneqarsinnaaneri (Tolstrup il.il 2017).

2018-imi misissuinermi allami Danmarkimi pissutsinut sanilliullugu kræftimik nappaatilinnut katsorsaariaatsit aamma nappaammit aniguisarnerit, Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartunik katsorsaasarnep atuuilersinneqarnerata kingorna ukiut siulliit arfineq-pingasut, nalilersorneqarput. Tamanna piffissami 2004-miit 2012-ip tungaanut Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik napparsimasut 180-it tunuliaqutaralugit suliarineqarpoq. Misissuinermi pingaarnertut takutinneqarpoq nappaatip suussusineqarnerani nappaatip killiffia, kræftimik nappaatilinnut katsorsaanermi neqeroorutit aamma Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartut ukiunit tallimanit sivilunerusumik qaangiisimasut Danmarkimi napparsimasunut nappaammik suussusersineqartunut katsorsarneqartunullu sanilliunneqarsinnaasut (Odgaard il.il 2018).

Aammattaq misissuinermi paasineqarpoq Kalaallit Nunaanni nappaatip suussusersineqarnerani kræftip killiffia, tassa imaappoq nappaatip suussusersineqarnerani nappaatip qanoq siaruarsimatiginera, Danmarkimi nappaatip suussusersineqarnerani kræftip killiffianut sanilliunneqarsinnaasooq. Kræftip killiffiisa 1, 2, 3 aamma 4-p Kalaallit Nunaanni agguataarsimanerat 15 %, 34 %, 23 % aamma 23 %-iuvooq, Danmarkimilu 14 %, 29 %, 23 % aamma 26 %-iullutik. Napparsimasut kræftimik nappaateqarnerminnut katsorsarneqartut katillugit 51 %-iupput. Napparsimasut inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartut killiffik 3-miittut amerlanersaat (79 %) tapertaasumik katsorsarneqarput (kemortinneq, kræftip sananeqaatai timimi sinneruttut peersinniarlugit pingaarnertut katsorsaareernermi tunniunneqartartoq), Danmarkimi 69 %-iusumut sanilliullugu. Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimut siaruassimasumut anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaaneq, Skandinaviamut sanilliullugu taamaaqataanik Kalaallit Nunaanni aallartinneqartarpoq, sumiiffinni taakkunanani marlunni 61 %-it anniaatinik nipaallisaammik katsorsarneqarlutik.

Aammattaq ukiunit tallimanit sivilunerusumik nappaammik qaangiisimaneq Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi assigiipput, inalugarsuakkut napparsimasunut (48 %-iullutik aamma 49 %-iullutik) aamma erlukkut napparsimasunut (53 %-iullutik aamma 50 %-iullutik). Kræftimik nappaateqarnermi killiffimmut atatillugu ukiunit tallimanit sivilunerusumik aniguisimanermi killiffik 1-mi aamma 2-mi 77 %-iuvooq, killiffik 3-mut 38 %-iulluni aamma killiffik 4-mut 10 %-iulluni. Napparsimasunut nappaatip killiffianik ilisimaneqanngitsumik nappaatilinnut ukiunit tallimanit sivilunerusumik aniguisimaneq 11 %-iuvooq. Napparsimasut killiffik 4-miittut aniguisinnaanerat affaannut qaammatini 14-iniippoq, kemortissimagunillu aniguisinnaanerat affaannut qaammatit 17-inngortarlutik, anniaatinillu nipaallisaanermik taamaallaat katsorsarneqarunik qaammatinut marlunnut appartarluni. Inalugarsuakkut- aamma erlukkut siaruassimasumik kræftimik nappaateqartut akornanni Kalaallit Nunaanni aniguisinnaassuseq Skandinaviami napparsimasunut sanilliunneqarsinnaavoq: napparsimasunut kemortittunut qaammatit 17-it, illuatungaani 15,8-t, aamma napparsimasunut anniaatinik nipaallisaalluni tamaallaat katsorsarneqartunut qaammatit marluk, illuatungaani 2,8-t. Nappaatip killiffia aamma inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaatillit toqusarnerinut malunnaatilimmik pissutaasarpoq. Napparsimasut, kræftimik nappaateqarnermi killiffik 3-mut aamma 4-mut killissimasut kræftimik nappaateqarnermi killiffik 1-imut sanilliullugit toqquteqartarnerat 3,8-riaammik aamma 8,8-riaammik annertuneruvoq. Aamma toqussutaasarnepata suaassutsikkut assigiinngissuteqarnera takuneqarsinnaavoq, tassa arnat inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqarlutik toqquteqartarnerat angutinut sanilliullugu 50 %-imik qaffasinnerulluni.

4.4 Niaqukkut-qungatsikkut kræfteqartut aniguisarnerisa pitsanngoriaateqarnera

2018-imi misissuinermi, piffissami 1994-miit 2004-mut sanilliullugu 2005-imiit 2012-imut niaqukkut-qungatsikkut kræftimik nappaateqartut aniguisarnerisa allanngornera, nalilersorneqarpoq. Tamanna

piffissami 1994-imiit 2012-imut niaqukkut-qungatsikkut kræftimik napparsimasut 98-it tunuliaqutaralugit misissorneqarpoq. Misissuinermi pingaarnertut paasineqarpoq kalaallit napparsimasut piffissami 1994-imiit 2004-mut sanilliullugu 2005-imiit 2012-imut niaqukkut-qungatsikkut kræftimik nappaateqartut nappaataat siusissukkut suussusersineqarnerisigut aniguisinnaanerit pitsaanerusoq aamma toqquteqartarnerat appasinnerusoq (Lawaetz il.il 2018). Siusinnerusukkut Kalaallit Nunaanni niaqukkut-qungatsikkut kræftimik nappaateqartut nappaataat kingusissukkut suussusersineqarlutillu qangiisinnaanerit periarfissaqannginnerusimavoq, misissuinerli pineqartoq naapertorlugu ineriartorneq pitsaasumik ingerlalersimavoq.

Aammattaq misissuinermi paasineqarpoq, misissuinermi piffissap (napparsimasup siullermeerluni peqqinnisaqarfimmu saaffiginninneraniit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq) affaannut 168-inik ulloqartoq (qaamatit arferngat avillugu miss.), suaassutsit akornanni malunnaatilimmik assigiingissuteqarluni. Arnat angutinut saniulliullutik nappaataat kingusinnerusukkut suussusersineqartarlutik. Arnat misissorneqarneranni piffissap atorineqartuq affaannut ullut 218-iuvoq (qaamatit arfineq-marluk missaat) angutinut ullut 139-iullutik (qaamatit tallimaat avillugu miss.). Niaqukkut-qungatsikkut kræftimik nappaatillit tamarmik akornanni ukiut pingasut sinnerlugit aniguisimaneq 2005-imiit 2012-imut pingaarnertut tassaasimavoq 56 %-i, piffissami 1994-imiit 2003-mut 39 %-iusumut sanilliullugu. Niaqukkut-qungatsikkut kræftimik nappaateqartut piffissami 1994-imiit 2003-p tungaanut toqquteqarsinnaanerit marloriaat sinnilaarlugu annertuneruvoq, piffissamut 2005-imiit 2012-imut sanilliullugu.

Nappaammit aniguisissaq pitsaanerulersimagaluartoq misissuinerup takutippa napparsimasup siullermeerluni peqqinnisaqarfimmu saaffiginninneraniit nappaatip suussusersineqarnissaata tungaanut piffissaq suli sivisusoq, aamma napparsimasut amerlanersaannut napparsimanerup killiffiani kingusissukkut nappaataat suussusersineqartarluni.

Misissuinermi allami 2013-imeersumi niaqukkut-qungatsikkut kræftimik nappaatit, toqqusaap qinersiiniittut, oqqami aamma qarngup qilaavaniittut, aamma humant papillomavirusi (HPV) ataqatigiinnerat misissorneqarpoq, 1994-imiit 2010-mut kalaallit taamatut kræftimik napparsimasut 26-t akornanni (Avnstorp il.il 2013). Niaqukkut-qungatsikkut kræfti tassaavoq, imigassamik tupamillu annertuumik atuinerup saniatigut, HPV-imik aseruuttoormerit ataqatigiissinneqartartoq. Misissuinermi paasineqarpoq HPV-imut ataqatigiissinneqartumik toqqusaap qinersiini, oqqami qarngullu qilaavani kræftimik napparsimasut 1994-imiit 2000-mut amerlassusiat 14 %-imiit 2001-imiit 2010-mut 25 %-imut qaffassimasut. Napparsimasut HPV-imut ataqatigiissinneqanngitsut toqqusaap qinersiini, oqqami qarngullu qilaavani kræftimik napparsimasunut sanilliullugit appasinnerusumik imigassatorlutillu tupatorsimapput. Tassunga ilanngullugu toqqusaap qinersisigut, oqqakkut aamma qarngup qilaavatigut kræfteqalersut nutaat 1994-imiit 2001-imut 100.000-iugaangata 2,3-miit 2002-miit 2010-mut 100.000-iugaangata 3,8-mik qaffariaateqarput. Angutit akornanni kræfteqalersut nutaat amerleriaateqarnerullutik. Piffissami misissuiffigineqartumi toqqusaap qinnersiitigut, oqqakkut qarngullu qilaavatigut HPV-imut ataqatigiissinneqartuni kræfteqalersut nutaat Kalaallit Nunaanni amerlanngillat, siunissamili amerleriaateqarsinnaallutik. Avnstorp il.il. 2013-imi oqaatigaat nukappiaqqat HPV-imut akiuussutissamik kapineqartarnissaat pinngitsoorani meeqqanut akiuussutissamik kapuuisarnerup ilaatut eqqunneqassanersoq isumaliutigineqarnissaa pingaaruteqartoq.

4.5 Illissap paavatigut kræfti

Illissap paavatigut kræfteqartarnerup ukiuni 60-ini, piffissami 1950-imiit 2009-mut, ineriartornera 2014-imi misissuiffigineqarpoq (Sander, Rebolj, aamma Lyngge 2014). 1950-ip kingorna illissap paavatigut kræfteqalersartut qaffariaateqarsimapput, 100.000-ugaangata nutaat qulit kræfteqalersarlutik, 1960-imi 100.000-ugaangata kræfteqalersartut nutaat 30-nik amerleriaateqarsimallutik. Kræfteqalersartut nutaat piffissami 1970-imiit 1974-imut amerlanerpaaffeqarput, 100.000-ugaangata 60-iusarlutik, tamanna 1980-

ikkut qiteqqunnerata tungaanut taama ingerlasimalluni. Tamatuma kingorna malunnaatilimmik appariaateqarneq takuneqarsimavoq. Piffissami 1985-imiit 1990-imut 100.000-iugaangata nutaat 50-it kræfteqalersarlutik, piffissamilu 2000-miit 2009-mut 100.000-iugaangata kræfteqalersut nutaat 25-nut appariarlutik. Ineriartorneq ajunngitsumut ingerlavoq, illissalli paavatigut kræfteqalersartut nutaat suli Danmarkimut sanilliullugit marloriaammik amerlanerullutik (Holst il.il 2016).

Ilissap paavatigut Kalaallit Nunaanni kræfteqalersartut ineriartornerat nunanut avannarlernut sanilliukkaanni allaaneruvoq, ukiut qulikkaar sisamat ingerlaneranni kræfteqalersartut nutaat nunarsuarmi qaffasinnerpaat akornanniilluni. Canadami Inuit akornanni aamma piffissami 1950-imiit 1980-imut illissap paavatigut kræfteqalersartut nutaat annertuumik amerliartorsimapput. Ineriartornerup assinga Alaskami nunap inoqqaavisa akornanni takuneqarsinnaavoq, 1969-imiit 1973-imut kræfteqalersartut nutaat pingasoriaatinngorsimallutik, 1979-imiit 1983-imut qaffasinnerpaajusimallutik.

4.6 Kalaallit Nunaata avataani kræftip atugaanera

Kalaallit Nunaanni kræfteqalersartut nutaat, aamma kræftimik toqquteqartartut amerlassusiat, siusinnerusukkut allaaserineqartutut nunanit avannarlernit allaaneruvoq, aamma Issittumi inuit akornanni kræfteqarfiusartunut arlalitsigut assingulluni (Friborg aamma Melbye 2008; Yousaf il.il 2018).

Kræfti Alaskami (Inupiat, Yupik, Cupik), Canadami, Ruslandimi aamma Kalaallit Nunaanni inuit akornanni peqqinnissakkut unammilligassaavoq annertoq, atugaaneralu ukiut qulikkaar kingulliit ingerlaneranni qaffakkiartorsimalluni. Kræftip atugaanera toqussutaasarneralu inuiaqatigiinnut allanut sanilliullugu inuit akornanni qaffasinneruvoq (Jessica Chan il.il 2019). Puakkut,- inalugarsuakkut- aamma ivianngikkut kræftip atugaanerata qaffakkiartornera Alaskami, Northwest Territoriesimi, Nunavumi aamma Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit inuit ataatsimut isigalugit takuneqarsinnaavoq. Nunarsuaq tamakkerlugu nunap immikkoortui taakku ataatsimut isigalugit puakkut kræfteqarfiunerpaallutik. Issittumi puakkut kræfteqarneq eqqarsaatigalugu Canadami Nunavumi kræfteqalersartut nutaat amerlanerpaapput. Aamma ilaatigut nunanut avannarlernut sanilliullugu inuiaqatigiinni inunni amerlasuuni iggiakkut- aqajaqqukkullu kræfteqalersartut nutaat amerlanerunerat takuneqarsinnaavoq. Nalinginnaasumik kræftinik qaqutigootunik nappaateqalernissamut Inuit aarlerinartorsiornerupput, soorlu qinngap iluata qinnguani kræfti, aamma Alaskami, Canadami aamma Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit inuit akornanni kræfti toqussutaanerpaasarluni (Ibid). Puakkut kræfti nunarsuup immikkoortuani inunni tamani kræftip toqussutaasarnerani siuuttuvoq. Ilimanaateqarpoq inuiaqatigiit inuit kræftimik napparsimasut inuiaqatigiinnut allanut sanilliullutik nappaatip suussusersineqarnerani inuusunnerusartut, aamma nappaatip suussusersineqarnerani kræfteqarnerat annertusereersimanerusaluni. Canadami inuiaqatigiit inuit akornanni innuttaasuni toqusartut affai sinnerlugit kræftimik toqquteqartarput, ilaatigut ilimanaateqarsinnaalluni kræftimik nappaatip annertusereernerani saaffiginnittarmata (Ibid).

Nunarsuup ilaani Canadami Nunavumi, inuiaqatigiit inuit kræftimik nappaateqartut ilarpasuit Ottawami napparsimmavimmi (The Ottawa Hospital (OTH)) katsorsarneqartarput, sullissinerit Nunavumi pissarsiasaanngimmata. Taamatut sullinneqarnissamut tamanna sivisuumik angalanermik, kiisalu nunaqqatit qimassimasariaqartarnerinik kinguneqartarpoq. Nunavumi kræftip suussusersinissaanut aamma katsorsarneqarnissaanut piffissap atorneqartarnerata misissuiffigerani 2005-imiit 2014-imut kræftimik napparsimasut 153-it qinnguartaartittarluni katsorsarneqarneri misissorneqarput (J Chan il.il 2019). Napparsimasup siullermeerluni Nunavumi peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneraniit immikkut katsorsarneqarnissaanut innersuussinissamut piffissaq atorneqartoq affaannut ullut pingasuupput (ikinnerpaami/amerlanerpaamik ullut 0-131). Innersuussinermiit Ottawamut timmisartumik aallarnermut siullermut piffissaq atorneqartoq affaannut tassaavoq ullut sisamat (ikinnerpaamik/amerlanerpaamik ullut 0-97). Napparsimasut Ottawamiinnerisa affaannut ullut 64,5-iullutik (ikinnerpaamik/amerlanerpaamik 14-633), Ottawamut siullermeerluni timmisartumik aallarnermiit katsorsartinnerup naammassineranut naatsorsorlugu. Qinnguartaartilluni katsorsartinnerup aallartinnerata naammassineqarneratalu akornanni napparsimasut arlaannaalluunniit Nunavumut angerlarsimangillat. Katsorsartinnerup sivissususiata affaannut ullut arfineq-marluupput (ikinnerpaamik/amerlanerpaamik ullut 0-27). Nappaatip suussusersineqarnerata kingorna aniguisinnaaneq ukiup affaa inorpa, affaannut qaammatit 5,2-jullutik. Napparsimasut Nunavumi immikkut ilisimasalinnit katsorsarneqartussanngorlugit sukkasuumik nuunneqartarneri pitsaasuvoq.

Nunani issittumiittuni amerlasuuni qinnguartaartittarluni katsorsartinnissamut periarfissaqanngilaq, naak tamanna kræftimik katsorsaannermi pingaaruteqaraluartoq. Allaaserisami nutaami suliassaqarfik tamanna misissorneqarpoq (Jessica Chan il.il 2019). Nunap immikkoortui tamarmik innersuuffissanik periarfissaqarput, kisiannili sivisuumik angalanissaq piffissamik sivisuumik, aningaasaqarnikkut aamma inuttut unammilligassaqartitsivoq. Nunani issittumiittuni inuiaqatigiinnut inunnut qinnguartaartittarluni katsorsartinnissamut unammillernarnerpaaq tassaavoq nunap inissisimaffii aamma kulturikkut aporfii, katsorsartinnissamut aamma katsorsaanerup kinguarsarneqarsinnaaneranut sunniuteqartut. Illoqarfinni anginerusuni napparsimmavinni immikkut ilisimasallit amerlanersaat inuiaqatigiit inuit oqaasii atorlugit oqalunneq ajorput, tamannalu immikkut ilisimasallip napparsimasullu akornanni attaveqatigiinniarnermi oqaatsitigut aporfiusinnaalluni. Nunani issittumiittuni qinnguartaartittarluni katsorsartinnissamut periarfissaqarnissaq qulakkeerniarlugu allaaserisami suliassaqarfinnik arlalinnik innersuussuteqartoqarpoq, nunarsuup ilaani tassanerpiaq suliareqqinneqarsinnaasunik. Suliassaqarfik siulleq tassaavoq telemedicin, tassunga ilanngullugu suliniutaareersut iluaqutigineqarnissaat, imaluunniit qinnguartaartittarluni katsorsartinnissamut periarfissat pisariaqartitsinerillu pillugit pitsaanagerusumik siunnersorneqarnissamik inerisaanissaq. Telemedicin periarfissaanngippat internettikkut siammarteriffiit allat aamma misissorneqarnissaat innersuussutigineqarpoq. Tassunga tunngatillugu qinnguartaartittarluni katsorsaanerup iluani immikkut ilisimasalinnit tikeraarneqartarluni aqqissuussinissaq innersuussutigineqarpoq, immikkut ilisimasallit aamma sumiiffinni peqqinnissakkut sulisut akornanni suleqatigiinnermik pitsanngorsaataasinnaasut. Innersuussutini immikkoortoq pingaaruteqartoq tassaavoq kulturikkut isumalluutit eqqumaffigineqarnissaat. Tassunga ilanngullugu sumiiffimmi inuiaqatigiit inuit oqaasii atorlugit katsorsaannermik ineriartortitsinissaq neqerooruteqarnissarlu, kiisalu inunnut issittumiittunut siunnerfeqartumik qinnguartaartittarluni katsorsaaneq pillugu atortunik inerisaanissaq. Tassunga tunngatillugu inuiaqatigiit inuit oqaasiinik kulturiannillu paasinninnermik pitsanngorsaataasussamik peqqinnissakkut sullissisunik ilinniartitsinerit atuutilersinneqarnissaat innersuussutigineqarpoq. Tamakkiisumik isigalugu atortutigit, politikikkut, aalajangiisarnikkut il.il. suliassaqarfinnik ineriartortitsinerni tamani sumiiffinni inuiaqatigiit inuit peqataatinneqarnissaat pingaaruteqarpoq. Suliassaqarfik alla ataaseq tassaavoq, napparsimasut najukkaminniit aallakulannginnissaat anguniarlugu, katsorsaannermi ataatsimi qinnguartaartittarluni katsorsaanerup annertunerunissaa, taamaalillunilu katsorsaannermut piffissaq sivikillisinneqarluni. Naggasiullugu innersuussutigineqarpoq Issittumi kræftimik katsorsaanerit nakkutiginnissaannut nalilersuiffiginissaannullu sullissineri paasissutissaasivinnik pilersitsisoqassasoq, kiisalu napparsimasut kræftimik nappaatiminnik katsorsartinnerminni misigisaat pillugit itisiliilluni misissuinerinik pilersitsisoqassasoq.

5 Inalugarsuakku-, iviangikkut aamma illissap paavatigut kræftimik misissuisarnerit

Kapitalimi tulluuttumi inalugarsuakku- aamma erluqut kræftimik aamma iviangikkut kræftimik misissuisarnerit eqqunneqarsinnaanerit innersuussutit, kiisalu illissap paavatigut kræftimik misissuisarnerit ingerlanneqareersut nassuiarneqassapput. Atuagassianik pioreersunik misissuineq manna kræftip siusissukku aamma kræftip aallartisarneranut malunniutit pillugit Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaata 2-p nalilersornissaanut tapertaavoq. Tamanna nalunaarusiat pingaarutillit marluk, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmit saqqummiunneqartut, *Inalugarsuakku kræfteqarnermik misissuineq – inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut tunngatillugu misissueqqissaarneq 2017-imeersoq* aamma *Iviangitigut kræfteqarnermik misissuineq – inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut tunngatillugu misissueqqissaarneq 2016-imeersoq* (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2016a; Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik aamma Nunat Avannarliit Suleqatigiiffiat 2017), aamma piffissami 1997-imiit 2011-mut kræftimik misissuinerit pillugit ilisimatuussutsikkut allaaserisaq (Holst il.il 2016) tunngavialugit pivoq. Kræfti pillugu pilersaarummi anguniagaavoq innuttaasunik inalugarsuakku kræftimik misissuisarneq eqqunneqassanersoq, innuttaasunik iviangitigut kræftimik misissuisarneq eqqunneqassanersoq nalilersoqqissallugu, aamma illissap paavatigut kræftimik misissuisarnermik nakkutilliinerup ingerlaannarnissaata aamma misissuinerimi najoqqutassat ingerlaavartumik nutarterneqartarnissaat qulakkiissallugu, illissap paavatigut kræftimik misissuineri 80 %-it sinnerlugit peqqinnisaqarfiit immikkoortuini tamani peqataasoqartarnissaa, aamma HPV-imut akiuussutissamik kapisineri 90 %-it sinnerlugit peqataasoqartarnissaa.

Kræfti pillugu pilersaarutip atuutilersinneqarnerata kingorna illissap paavatigut kræftimik misissuisarnerup nalilersornissaa ajornarsimavoq, Holst il.il. 2011 tikillugu kræftimik misissuisarnermik misissuisimmata. Allaaserisarli Kræfti pillugu pilersaarutip atuutilersinneqarnissaata tungaanut illissap paavatigut kræftimut aallarnisartumut malunniutit siusissukku paasineqartarnerannik paasisaqarnissamut tapertaasinnaavoq, aamma Kræfti pillugu pilersaarut malillugu kræftimik misissuisarneq pillugu naliliinissamut misissuinerimik nutaajunerusumik pisariaqartitsisoqassaaq.

Kræftimik misissuineq nalinginnaasumik innuttaasunut peqqissunut nappaateqaleratarsinnaasunut, nappaammik imaluunniit kræftimik aallarnisartumik malunniuteqarsinnaanerannik misissortinnissamut, neqeroorutaavoq. Misissuinerimi siunertaq tassaavoq siusissukku paasisaqarnissaa, tassa imaappoq nappaatip, imaluunniit nassaarineqarnissaa sioqqullugu kræfti aallarnisartoq paasissallugu. Nunarsuaq tamakkerlugu peqqinnissakku suliniaqatigiiffik WHO naapertorlugu inuiaqatigiinni nuna tamakkerlugu misissuisarnermik eqqussisoqarnissaanut tunngavissat arlallit eqqortinneqaaqqaarsimassapput, tamanna pingaarutilimmik isumaqassappat. Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmit nalunaarusianut taakkununga marlunnut atatillugu ilaatigut pingaarpoq aningaasartuutit peqqissutsikkut iluanaarutigineqartunut naleqqiullugit oqimaqatigiissammata (Wilson aamma Junger 1968).

5.1 Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik misissuineq

Misissuinerit takutippaat inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik misissuisarnertigut kræftip aallarnisartup paasineqarneratigut, aamma kræftinnguunnissaat sioqqullugu peerneqarnerisigut kræftimik nappaateqalersunik nutaanik aamma toqussutaasarnerat ikilisitsisoqarsinnaasoq, kiisalu kræftip aallarnisartup malunniutinnginnerani kræftiusinnaasoq siusissukkut paasineqarluni (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik aamma Nunat Avannarliit Suleqatigiiffiat 2017). Taamaattorli misissuinerit ajunggitsumik sunniutigisai taakku taamatut misissuineri inuiaqatigiit aningaasartuutaannut naleqqiunneqassapput. Ataani allassimasut takutippaat misissueriaatsit assigiingitsut marluk, Alaskami periuseq aamma danskit perusiat, tunuliaqutaralugit inalugarsuakkut kræftimik misissuineri aningaasartuutit sunniutigisinnaasaasa missiliorneqarnerat, tassuunakkut Kalaallit Nunaannut tunngatillugu atorneqarnissaa pingaaruteqarnerasoq nalilersorniarlugu (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik aamma Nunat Avannarliit Suleqatigiiffiat 2017).

Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik, inalugarsuakkut- aamma erlukkut assiliilluni (koloskopi), misissuisarneq Alaskami 2001-imi atorneqalerpoq. Isorartunerujussuaq, najugaqarfiit siammasinneri, aqqusineqannginnera, issittup silaannaa aamma peqqinnissaqarfimmi sulisutigut isumalluutit amerlannginneri pissutigalugit pingaarnertut inalugarsuakkut- aamma erlukkut assiliilluni misissuisarnerit toqqarneqarsimapput, tamatumani taamaallaat ukiut qulit qaangiunnerini innuttaasut misissortittarnissaannik pisariaqartitsiffiummat, aamma kræftinnguussinnaasut peerneqarsinnaallutik. Misissuisarnermi misissorneqartussatut siunnerfiit tassaapput Alaskami innuttaasut 50-it sinnerlugit ukiullit tamarmik, aamma nunap inoqqaavinut 40-nik ukioqalereersuniit misissortinnissaq neqeroorutigineqarluni. Alaskami periuseq Kalaallit Nunaannut tunngatillugu uku aallaavigalugit naatsorsorneqarpoq; 1) misissortittussat tamarmik Nuummumut misissortikkiartortarnerat, aamma 2) nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmavinni aamma DIH-imi misissuinerit ingerlanneqarnerat. Alaskami periuseq Kalaallit Nunaannut tunngatillugu misissuinerit amerlassusiat ukiumut inuit 7.025-it misissorneqartartut assigaa, ukiut tallimat ingerlaneranni toqussuteqarsinnaasut tallimat pitsaaliorneqarsinnaallutik, toqussutigineqartussaagaluaq ukiumut ataaseq pitsaaliorneqarluni. Peqataasut ukiumut 65 %-iunissaannik missiliuut tunngavigalugu, Nuummi misissuisarnerup eqqunneqarneratigut, toqussutigineqarsinnaanerata pitsaaliorneqarnerani ataatsimi peqqinnissaqarfimmut aningaasartuutit 104 mio. kr.-iussapput, aamma nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmavinnut misissuisarnerit eqqunneqarnerisigut toqussutigineqarsinnaanerata pitsaaliorneqarneranut ataatsimut 48 mio. kr.-iussallutik (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik aamma Nunat Avannarliit Suleqatigiiffiat 2017).

Danmarkimi inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik misissuisarneq, aammik takussaangitsumik anami misissugassamik tigusinikkut (iFOBT), kingornalu anami misissukkami takussutissaqarpat assiliilluni (koloskopi) misissuisarneq 2013-imi eqqunneqarpoq. Misissuineq napparsimasut paasinissaannut (98,8 %-imik malussajassusilik) aamma peqqissut paasineqarnissaannut (99,6 %-imik) pitsaassuseqarpoq. Danmarkimi neqeroorutigineqartoq 50-iniit 74-inut ukiulinnut tamanut neqeroorutaavoq, aamma ukiut marlukkaarlugit ingerlanneqartarluni. Danmarkimi misissuisarnermi periuseq Kalaallit Nunaanni neqeroorutigineqassappat 45-niit 69-inik ukiulinnut neqeroorutigineqarnissaa innersuussutigineqarpoq. Danmarkimut sanilliullugu misissuinissamik siunnerfigineqartut inuusunnerupput, inuiaqatigiit kalaallit najugaqariaasiat aamma inalugarsuakkut kræftimik nappaateqalersinnaanerup siusinnerunera pissutigalugit. Danskit perusiat Kalaallit Nunaannut tunngatillugu misissuinerit amerlassusiat ukiumut inuit 9.159-it misissorneqartarnerat assigaa, ukiut tallimat ingerlaneranni toqussuteqarsinnaasut 6,5-it pitsaaliorneqarsinnaallutik, toqussutigineqartussaagaluaq ukiumut 1,3-mik pitsaaliorneqartarluni. Peqataasut procentiata 63 %-iunera aallaavigalugu (Danmarkimi 2015-mi peqataasut procentiata assinga) toqussutigineqarsinnaanerata pitsaaliorneqarneranut ataatsimut peqqinnissaqarfimmut aningaasartuutit 8,7 mio. kr.-iussapput (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik aamma Nunat Avannarliit Suleqatigiiffiat 2017).

Nalunaarusiami pingaarnertut inerniliusseq tassaavoq Kalaallit Nunaanni erlukkut kræftimik misissuisarnerup eqqunneqarnissaa inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut iluanaarutaassanngitsaq. Peqqinnissaqarfiup missingersuutai tamarmiusut tunngavigalugit inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut kingunissai annertoorejussuussapput, iluanaarutissat inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqarnerup toqussutaasarnera uuttuutigalugu annikitsuarsuussallutik. Isumalluutit pisariaqartinneqartut kræftimut tunngasuni allani sunniteqarnerusumik atorneqarsinnaapput. Taamaattumik Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik misissuisarnerit eqqunneqarnissaat nalunaarusiami innersuussutigineqanngilaq.

5.2 Iviangikkut kræftimik misissuineq

Misissuinerit nalinginnaasumik takutippaat iviangikkut assiliilluni kræftimik misissuinerit iviangikkut kræftip toqussutaanissaanik 20 %-it missaanik (10-26 %-inik) annikillisitsisartaq, tassa imaappoq toqquteqartunit tallimanit ataaseq pitsaaliorneqarsinnaalluni (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2016a). Iviangikkut kræftimik misissuineri inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut atatillugu misissueqqissaarnermi iviangikkut kræftimik misissuisarnissamut periusissiat piviusorsioertut marluk assersuunneqarput, tassa 1) misissuinerup Nuummi ukioq kaajallallugu ingerlanneqarnissaa, aamma 2) misissuinerit nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmavinni ukiumut ataasiarluni angalaqatigiinnit isumagineqartarnissaa. Tassani naatsorsuutigineqarpoq arnat 50-iniit 69-inut ukiullit ukiut marlukkaarlugit misissorneqartassasut, europami najoqqutassiat naapertorlugit. Tamanna Kalaallit Nunaanni 2013-imi innuttaasut amerlassusiat aallaavigalugu ukiumut arnat 2.906-it misissorneqartarnerannik naapertuuppoq. Periusissiani taakkunanani marlunni, arnanut unnuiffissamik pisariaqartitsisunut, misissortinnermut atatillugu ineqartitsinissamut periutsit marluk misissorneqarput, napparsimasut unnuisarfianni imaluunniit Nuummi hotelimi, imaluunniit nunap immikkoortuini illoqarfinni qitiusumik napparsimmavinni.

Kalaallit Nunaanni napparsimalernissamut aarlerinaatip appartinneqarnera 20 %-iusoq naatsorsuutigineqarpat tamanna ukiuni qulini misissuinerit ingerlanneqarneranni arnat 16-it iviangimikkut kræftimik toqquteqarnissaat pinngitsoortinneqarsinnaavoq, killiliussallu ilanngullugit naatsorsoraanni toqquteqartut 8-niit 21-nut pitsaaliorneqarsimassallutik. Tamanna toqussuteqartut ukiumut ataaseq- marluk naligaat. Misissuinerit peqataasut ukiumut 70 %-iunissaanik missiliuut tunngavigalugu nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmavinni misissuineri iviangikkut kræftip toqqutigineqartarnerata pitsaaliorneqarnerani ataatsimi aningaasartuutit 8,6 mio kr.-it aamma 17,4 mio. kr.-it akornanniissapput, arnat hotelimi aamma napparsimasunut unnuisarfinni unnuisinneqarpata. Misissuisarnerit qitiusumik Nuummi ingerlanneqartarnissaanni aningaasartuutit 12,4 mio.-it aamma 14,7 mio. kr.-it akornanniissapput, arnat hotelimi aamma napparsimasunut unnuisarfinni unnuisinneqarpata. Inerniliussat aamma 2017-imi Christensenimit il.il. misissuineri nassuiarneqarput. Nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmavinni misissuinerup ukiuni qulini ingerlanneqareernerata kingorna tamakkiisumik aningaasartuutit Nuummi misissuinerit sanilliullugu malunnaatilimmik appasinnerussasut missiliorneqarpoq. Nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmavinni misissuineri aningaasartuutit appasinneruneri misissuineri ataatsimi suliarinninnermi annaasat aamma angalanermi aningaasartuutit appasinnerunerinerik annerusumik pissuteqarput. Paarlattuanilli pisoqassaaq arnat napparsimasut unnuisarfianni unnuisinneqarpata. Tassami nunap immikkoortuini qitiusuni misissuineri, ukiut qulit ingerlareernerini, Nuummi misissuinerit sanilliullugu, tamakkiisumik aningaasartuutit qaffasinnerussammata (Christensen, Niclasen, aamma Iburg 2017). Tamatuma tassa ilimanarsisippaa nunap immikkoortuini qitiusumik napparsimmaveqarfanni napparsimasut unnuisarfianni allilernerinut aningaasartuutit qaffasinnerusut ukiut qulit ingerlanerini suliaqarnermi annaasat, aamma angalanermut aningaasartuut appasinnerunerisigut, taarserneqarnaviannngitsut.

Nalunaarusiami allaaserisamilu pingaarnertut inerniliusseq tassaavoq inuiaqatigiit aningaasaqarnerat tunngavigalugu iviangikkut kræftimik Kalaallit Nunaanni misissuisarneq salliutissallugu

iluqaqtaanaviangitsoq, kiisalu periusissiani misissoqqissaakkani peqqinnissakkut iluanaarutitut naleqqiullugit aningaasartuutit qaffasippallaassasut (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2016a; Christensen, Niclasen, aamma Iburg 2017). Nunanut allanut sanilliullugu Kalaallit Nunaanni iviangikkut kræftimik misissuisarnerit imminnut akilersinnaanerisa appasinnerunerannut pissutaasut ilaat tassaavoq iviangikkut kræfteqalersartut ikinnerunerat, aamma inuit eqiterussimanerisa annikinnerunerat, arnat misissortinnerinut atasumik angalanermi unnuisitsinermilu aningaasartuutit annertunerulersitsisut. Angalanernut najugaqarnernullu aningaasartuutit iviangikkut kræftimik misissuinerup atulersinneqarnissaanut aningaasartuutini amerlanerpaapput.

5.3 Illissap paavatigut kræftimik misissuineq

Illissap paavatigut kræfteqarnermik missuisarneq aqqissuussaangitsumik ilaannikkuinnarlu pisartumik 1970-ikkunili Kalaallit Nunaanni atuussimavoq, tamaalli isigalugu annertussusia appasilluni. Aqqissuussamik nuna tamakkerlugu misissuisarneq 1998-imi aallartinneqarpoq, arnat 20-niit 70-inik ukiullit tamaasa ukiut pingasukkaarlugit misissorniarneqartarlutik. Ukiut qummut killilerneru 2010-mi ukiunut 65-inut appartinneqarpoq. Illissap paavatigut kræfteqarnermik misissuisarnermut siunertaq tassaavoq illissap paavatigut kræftip aallarnisartup paasineqarnissaa, soorlu CIN3- sananeqaatit allangorneri. Sananeqaatit allangorneri taakku illissap paavatigut kræftinguunnissartik tikillugu ukiut tallimat-qulit missaanni ineriartortarput. Taamaattumik CIN3- sananeqaatit allangorneri nutaat naatsorsornerisigut misissuinermi sulinerup siunissami qaninnerusumi sunniutaa nalilerneqarsinnaavoq.

Holstip il.il. 2016-imi misissuineranni CIN3- sananeqaatit allangornerisa (illissap paavatigut kræftip aallarnisartup) naatsorsornerisigut illissap paavatigut kræfteqarnermik Kalaallit Nunaanni misissuisarnerit annertussusiallu piffissami 1997-imiit 2011-mut nalilersuiffineqarpoq (Holst il.il 2016). Misissuinerup takutippaa kræftimik misissuinermik suliniutip annertussusia piffissami 1997-imiit 2011-mut appasissimasoq, 2011-mi annertussusia qaffasinnerpaalluni 54 %-iusimalluni, misissuinerilli annertussusiat 28-niit 42 %-iusimalluni. Danmarkimut assersuukkaanni 2010-mi Danmarkimi misissuinerup annertussusia 76 %-iusimavoq, misissuieriaaseq Kalaallit Nunaanni atorneqartoq assigalugu. Ukiunut agguataarneranni ukioqatigiiaani tamani piffissami 2009-miit 2011-mut aamma misissuinerit annertussusiat appasissimalluni. Misissuinerit qaffasinnerpaaffiat arnani 30-niit 44-nik ukiullit akornanni pisimavoq, 48-niit 49 %-miissimalluni, appasinnerpaarlu arnani 65-iniit 70-inik ukiullit akornanni 25 %-imiissimalluni. Arnat illoqarfinni imaluunniit nunaqarfinni najugallit amerlassusiat assigiinngissuteqanngilaq (40 %-iullutillu 41 %-iullutik) (ibid). CIN3- sananeqaatit allangornerinut atatillugu piffissami 1997-imiit aamma 2011-mut annertuumik nikerartoqarsimavoq. Misissuineri saqqummersut nutaat 1999-imi qaffasinnerpaasimapput, aqqissuussamik misissuisarnerit atuutilersinneqarnerisa kinguninngua, 100.000-ugaangata 300-it missaaniillutik. 2009-miit 2011-mut annertuumik qaffattoqarpoq, misissuineri saqqummersut nutaat 2011-mi 1999-imisulli qaffasissuseqalerlutik. Paarlattuanik piffissami 2000-miit 2008-mut misissuineri paasineqartut pingasoriaammik appasinnerusimallutik. Arnat 39-t ataallugit ukiullit akornanni 100.000-ugaangata ikinnerpaamik 600-usimapput, misissuinermilu saqqummersut nutaat amerlanersaat arnani 24-niit 34-nik ukiullit akornanniissimalluni, 100.000-ugaangata 1.000-niit 1.200-usimallutik (ibid).

CIN3-imik paasisat ukiunut ukioqatigiiaanilu assigiinngitsuni assigiinngissut annertoq, aamma piffissami 1997-imiit 2011-mut misissuinerit appasinnerat tunuliaqutaralugit Holst il.il. oqaatigaat misissuieriaatsimik pitsaanerulersitsinissaq pisariaqartinneqartoq. Tassunga ilanngullugu arnani 25-niit 34-nik ukiullit akornanni illissap paavatigut kræftip aallarnisartup atugaanerata qaffasinnerujussuata takutippaa arnat inuusuttut taakku akornanni illissap paavatigut kræfteqalernissaq pitsaaliorniarlugu sulinerup pitsanngorsarneqarnissaata pingaaruteqassusia. HPV-imut akiuussutissamik nivarsiaqqanut kapisarneq meeqqanut akiuussutissamik nuna tamakkerlugu tunisisarnermut 2008-mi ilaalerpoq. HPV-mut akiuussutissamik kapisarnerit annertussusiat pillugu misissuisoqarsimangilaq, aamma nalilersuineri matumunnga tunngavissat iluanni tamanna erseqqinnerusumik misissuiffigissallugu pisinnaasimanani.

6 Piginnaanngorsaaqqinneq aamma anniaatinik nipaallisaaneq

Kapitalimi tulliuuttumi anniaatinik nipaallisaaneq aamma piginnaanngorsaaqqinneq pillugit misissuinerit pioreersut saqqummiunneqassapput. Tamanna Augustussenip ph.d-nngorniutigalugu soraarummeerutaa *Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu kalaallit kræftertut anniaataannik nipaallisaalluni katsorsarneqartarnerat* tunuliaqutaralugu suliarineqarpoq, kræftimik nappaatip annertusereersup malunniutaanik aamma peqqissutsimut atatillugu inuunerup pitsaassusianik, anniaatinik nipaallisaanermik katsorsaaneq pillugu ilaquttat naammagisimaarinninnerat, aamma Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartunut anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaaneq pillugu peqqinnissakkut sulisut isummersuutaannik takutitsiffiusoq (Augustussen 2018). Tamatuma saniatigut anniaatinik nipaallisaaneq aamma piginnaanngorsaaqqinneq pillugit nalunaarusiat arlallit Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmeersut atorineqarput.

Misissuineq una Kræfti pillugu pilersaarummi ajorunnaarutaasussamik imaluunniit inuunermik sivitsuisumik katsorsartinnermik neqeroorfigineqarsinnaanngitsunut kræftimik nappaateqartunut anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaaneq neqerooruteqarneq pillugu anguniakkat ilaanut 6-imut, aamma kræftimik napparsimasut ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigalugit piginnaanngorsaaqqinnissaannik neqerooruteqarnissaq pillugu anguniakkat ilaanut 7-imut atassuteqarpoq.

Anniaatinik nipaallisaaneq aamma piginnaanngorsaaqqinneq kræftimik annertusereersimasumik napparsimasunut katsorsaaneq suliniutaapput pingaarutillit. Anniaatinik nipaallisaaneq tassaavoq nappaammut toqussutaasinnaasumut atatillugu, aamma tamatuma nassatarisaanik timikkut, tarnikkut inooqataanikkullu anniaatinik aamma ajornartorsutinik napparsimasunut ilaqutaasunullu katsorsaaneq, paaqqutarinninneq imaluunniit isumassuineq, inuunermik pitsaanerulersitsisoq, malunniutinik pitsaaliuillunilu nipaannerulersitsisoq. Piginnaanngorsaaqqinneq tassaavoq inunnut susinnaassutsimikkut piginnaasaannik appariaateqarsimasunik suliniutit arlallit, ataasiakkaat timikkut, misigissutsikkut, silatussutsikkut, tarnikkut inooqataanikkullu piginnaasaasa pitsaanerpaamik anguneqarsinnaasunngorlugit taakkulu piginnarnissaannut iluaqutaasut (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2015). Suliniutit taakku maluusut suliassaqarfiit akimorlugit, inunnut ataasiakkaanut aamma tamakkiisumik isigisumik, suliniuteqarnernik tunngaveqarput.

6.1 Piginnaanngorsaaqqinneq

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmi piginnaanngorsaaqqinnissamut periarfissat pioreersut piginnaanngorsaaqqinneq aamma anniaatinik nipaallisaaneq pillugit nalunaarusiani arlalinni allaaserineqarsimapput.

Toqussutaasinnaasunik nappaateqartunut piginnaanngorsaaqqinnissamik aamma anniaatinik nipaallisaalluni suliniutinut periarfissat pillugit nassuiaammi innersuussutigineqarpoq innuttaasunut ataasiakkaanut/napparsimasnut anniaatinik nipaallisanissamik aamma piginnaanngorsaaqqinnissamik pisariaqartitsisunut timikkut, tarnikkut, inooqataanikkut aamma anersaakkut tunngasutigut kiisalu ilaqutaasut tapersersorneqarnissamik pisariaqartitsinerannut tunngasutigut ingerlaavartumik

pisariaqartitsinermik nalilersuisoqartassasoq. Tamatuma saniatigut oqariartuut pingaarnerpaaq tassaavoq piginnaangorsaaqqinneq innuttaasumut aamma inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut pitsaasumik aningaasaliinerusoq (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2015). Siunnersuisarfimmik aamma piginnaangorsaaqqiffimmik ineriartortitsinissamik siunnersuut Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmit 2016-imi nalilersorneqarsimavoq. Inassutigineqarpoq siunnersuisarfiullunilu piginnaangorsaaqqiffimmik taamaattumik Nuummi pilersitsisoqassanngitsoq. Tunngavilersuutigineqarpoq inuiaqatigiinnit iluanaarutaanissaaniit unammilligassat annertunerunissaat. Ingerlatsinermut aamma sulisussarsiniarnermut, kiisalu Kalaallit Nunaanni innuttaasut ilaannit atorineqarsinnaanerata killeqarnissaa pillugit unammilligassaqaqassalluni. Isumalluutitigut atorluanaerulluni piginnaangorsaaqqinnermik ineriartortitseqqinneq tassaasinnaavoq angalaqatigiinnik imaluunniit telemedicinimik tunngavilimmik ineriartortitseqqinneq (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2016b).

Nuna tamakkerlugu piginnaangorsaaqqinnermi periusissiamik 2017-imi ineriartortitsisoqarpoq, suliniuteqarfissatut siunnersuutit sisamat atorlugit Kalaallit Nunaanni piginnaangorsaaqqinnermi ineriartortitsinissamik kissaatigineqartumut pingaarnersiukkanik ersersitsisumik (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2017). Periusissiami eqqaaneqarpoq kræftimik napparsimasut aamma kræftimik nappaatiminnit aniguisimasut amerlasuut katsorsartinnermik nalaani, aamma katsorsartereernermik kingorna nalinginnaasumik pisinnaasaqaqqilernissaminnut piginnaangorsaaqqinneqarnissamik pisariaqartitsisartut. Periusissiaq naapertorlugu kræftimik nappaateqartunit tamanit 35 %-it missaaniittut, nappaatip suussusersineqarneraniit ukiup ataatsip missaata kingorna, atortutigut ikiutaasinnaasunik aamma timikkut sungiusaqqinnissamik pisariaqartitsissasut naatsorsuutigineqartoq. Tamanna Danmarkimi Sundhedsstyrelsep kisitsisaataanik tunngaveqarpoq. Suliniuteqarfiususaaq siulleq tassaavoq ataatsimoortumik, tamanut sammisumik piginnaangorsaaqqinnissamik periuseqarnissamik pisariaqartitsineq, innuttaasup pisinnaasaasa apparnnerisa kingunerisaanik sutigut tamatigut inuuneranut sunniuteqartunik eqqarsaatiginniffiusumik. Suliniuteqarfiusussat aappaat tassaavoq piginnaangorsaaqqinnermut tunngasuni tamakkiisumik inatsisit nutarterneqarnissaannik pisariaqartitsineq, inatsit maannakkut amigarlunilu erseqqinngimmat. Suliniuteqarfiusussat pingajuat tassaavoq immikkut ilinniarsimasunik aamma nuna tamakkerlugu piginnaangorsaaqqinnermik suliaqartunik pilersitsinissaaq pillugu innersuussuteqarneq, sumiiffinni suleqatigiinnik ataqtigiissaarisunillu ikorfartuisumik. Suliniuteqarfiusussat sisamaat tassaavoq innuttaasumut ataasiakkaamut pilersaarusiornissaaq, innuttaasup ataasiakkaap pisariaqartitaanik nalilersuinermik tunngaveqartumik. Innuttaasunut, piginnaangorsaaqqinnissamik pisariaqartitsisunut, maannakkut suliniutit naammaginangillat. Taamaalilluni patajaatsumik piginnaangorsaaqqinnikkut suliniuteqarnissaaq anguniarlugu inatsisitigut aaqqissuussaannikkullu annertuunik allannguisoqassaaq (ibid).

6.2 Anniaatinik nipaallisaaneq

Peqqinnissakkut sulisut misilittagaat

Kalaallit Nunaanni anniaatinik nipaallisaanerup sammineqarnera nutaajuvoq (Augustussen, Timm, aamma Hounsgaard 2018). Peqqinnissakkut sulisut paaqqutarinninnermi katsorsaanermilu neqeroorutit ineriartortinnissaasa pisariaqartinneqarnerat, aamma napparsimasut ilaqutaasalu qanimut attaveqarfiginisaannut periarfissaqarnissaaq pingaarnertut tikkuarpaat. Tamanna kræftimik nappaateqartut anniaataannik nipaallisaanermi katsorsaanerit, ataqtigiisumik ingerlanneqanngissinnaasut, sumiiffinnut ataasiakkaanut (DIH, nunaqarfinni aamma Danmarkimi), agguarneqarsimasut aamma ataqtigiisumik sulisunit ilinniarsimasunit anniaatinik nipaallisaanermik sullinneqarnissaasa pilersaaruteqarfigineqanngitsut amerlanerunerannik tunngaveqarpoq. Peqqinnissakkut ilinniarsimasooq DIH-imi, nunaqarfimmi, imaluunniit Kalaallit Peqqissartut Illuani (DGP) atorfeqarnera apeqqutaalluni anniaatinik nipaallisaanermik suliniutini immikkoortut assigiinngitsut erseqqissaatigineqarput. DIH-imi napparsimasup uninnganerata nalaani pisariaqartinneqartumik eqqissimanissaanut, paaqqutarineqarnissaanut aamma isumassorneqarnissaanut atortutigut periarfissat. Nunaqarfinni najukkami aamma DIH-ip akornanni attaveqatigiinnerup amigaataanera

eqqartorneqarpoq. DGP-imi napparsimasut sivisuumik katsorsarneqartarnerat eqqartorneqarput, amerlanertigut ilaqtattik ilaginagit kisimiillutik Danmarkimiittarlutik. Misissuineq peqqinnissakkut suliaqartunik 21-nik apersuinerneq tunngaveqarpoq.

Anniaatinik nipaallisaalluni suliaqarnermi peqqinnissakkut sulisut ilinniarsimasut sulineranni nunap immikkoortuani sumiinneq pingaarutilimmik inissisimavoq, napparsimasup najugaata aamma Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu katsorsaasarfiit akornanni isorartussutsit annertummata. Allaaserisaq naapertorlugu anniaatinik nipaallisaalluni sulinermi ingerlaavartumik sulinissaq, aamma napparsimasut ataasiakkaat nunagisaanni malinnaaffiginissaat ilungersunartutut annertuutut misigisimaneqarpoq. Piginnaasanik ineriartortitsinissaq aamma kulturikkut paasinninneq anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaansamut aamma pingaaruteqarlutik. Napparsimasup katsorsartereernermi kingorna nunagisaminut utertinneqareernerani peqqinnissakkut sulisut ilinniarsimasut napparsimasumik ilaqaatanillu attaveqarnerat pingaaruteqarlunnarpoq. Oqaloqatigiinneq amigaataallunilu ilungersunarsinnaavoq, peqqinnissakkut sulisut ilinniarsimasut napparsimasuq peqqinnissakkut sulisunit ilinniarsimasunit allanit paasissutissamik sunik tunineqarsimanersoq ilaatigut ilisimaneq ajormassuk. Katsorsaanerup ingerlanneqarnissaa sioqqullugu, katsorsaanerup nalaani aamma kingorna sullissisut assigiinngitsut akornanni ikaarsaarnerni napparsimasumit paatsuuinerneq pisaqarsinnaanera peqqinnissakkut sulisunit ilinniarsimasunit tikkuarneqarpoq. Peqqinnissaqarfiup immikkoortortanut mikisunut agguataarsimanera napparsimasunut annertusisimasumik kræfteqartumut paaqqutarinnissamut isumassuinnissamullu atugassaqartitsillunilu kinguneqartitsivoq. Nunaqarfinni peqqinnissakkut sulisut ilinniarsimasut sulisinnaassutsimikkut ilungersunartorsiorinneqartarput, napparsimasup katsorsarneqarnerata ingerlanera tamakkerlugu paasisaqarfigneq ajoramikku. Katsorsaavinnit katsorsaavinnullu angalanerit aamma ataqatigiissaarinikut attaveqatigiinnikkullu ilungersunartoqarsinnaapputtaaq.

Anniaatinik nipaallisaalluni maannakkut katsorsaasarneq aqqissuussaangilaq, amerlanertigulli sumiiffinni peqqinnissakkut sulisut ilinniarsimasut piginnaasaat apeqqutaasarlutik. Maannakkut anniaatinik nipaallisaalluni suliniutit pillugit najoqqutassat, peqqinnissakkut ilinniarsimasut sulinerannik ikorfartuutaasinnaasut, ikitsuarsuupput.

Napparsimasut misilittagaat

Napparsimasuni annertusisimasumik kræfteqartuni malunniutit aamma peqqissutsimut atatillugu inuunerup pitsaassusianik Augustussen aamma misissuisimavoq (Augustussen, Sjøgren, il.il 2017). Kræfti immikkut sammillugu apersuinerneq immersugassaq Kalaallit Nunaanni atornerqartoq (EORTC QLQ-C30) pisinnaassutsinut tallimanut agguataarneqarsimavoq (timikkut, inissisimaffik, tarnikkut, misigissutsit aamma inooqataaneq), malunniutinut uuttuutit pingasut (qasuneq/nukissaarunneq, anniarneq aamma meriannuneq), aamma malunniutit pillugit apeqqutit immikkoortut allat arfinillit (issanngusarneq, nererususseqqannginneq, sinissaarunneq, anassamik manngertitsineq, timminneq aamma aningaasaqarnikkut ajornartorsiorneq), kiisalu peqqissutsip pingaarnertut killiffianik uuttuutit. Misissuinerneq kræftimik nappaateqartut 58-it peqataapput.

Pisinnaasanut tunngatillugu napparsimasut affangajaasa (47 %-it) inooqataannikkut peqataanerup annikillinera ajornartorsiuutit misigisimavaat. Pingajorarterutai sinnilaarlugit (36 %-it) timikkut inissisimaffimmullu atatillugu pisinnaasat apparsimaneri misigisimavaat. Misigissutsit sianissutsillu appariaateqarnerisa ajornartorsiuutaanerit 19 %-it misigisimavaat. Malunniutinut tunngatillugu qasuneq/nukissaarunneq (timikkut tarnikkullu) atugaanerpaapput, napparsimasut 48 %-iisa tamanna misigisimallugu, tulliuilluni aningaasaqarnikkut ajornartorsiuuteqarneq (33 %-iullutik, taakkunannga 22 %-it annertuumik aningaasaqarnikkut ajornartorsiuuteqarlutik). Inuunerup pitsaassusianut aamma malunniutinut tunngatillugu angutit arnallu akornanni misigisat assigiinngillat. Angutit arnanut sanillullutik misigissutsikkut malunnaatilimmik pitsaanerumik misigisaqarsimapput, arnallu angutitut sanillullutik aningaasaqarnikkut ajornartorsiuuteqarlutik misigisaqarsimasut malunnaatilimmik amerlanerullutik. Angutini arnanilu assigiinngissutsit allat nassaarineqanngillat. Napparsimasut puakktu kræfteqartut

napparsimasunit puammikkut kræfteqanngitsunut sanilliullutik malunnaatilimmik annertunerusumik issanngunermik misigisaqarsimapput. Napparsimasut inooqatillit napparsimasunut kisimiillutik inuusunut sanilliullutik malunnaatilimmik timikkut pitsaanagerusumik pisinnaasaqarput, aamma sinissarutinnginnerusarlutik. Napparsimasut isertitakinnerusut napparsimasunut qaffasissumik isertitaqartunut sanilliullutik ajornerusumik sianissutsikkut pisinnaasaqarput.

Ilaqutaasut misilittagaat

Napparsimasunut annertusisimasumik kræfteqartunut ilaqutaasut akornanni malunnaatilimmik naammagittaalliornermik takutitsisut Augustussenip aamma takutippaa (Augustussen, Hounsgaard, il.il 2017). Misissuineq apersuinermi immersugassaq FAMCARE 20, apeqputinik ammasunik ilaqartoq, atorlugu ilaquttanik 30-nik apersuilluni misissuinermik tunngaveqarpoq. Misissuinerup takutippaa ilaqutaasut, pingaartumik katsorsaannermut aamma paaqqutarinninnermut atasumik aalajangiinerni peqataatitsinnginnerit, aamma kræfteqarnerup paasineqarnissaanut piffissap sivisuneranik misigisaqarnermut, naammaginngitsut. Ilaqutaasut sisamaagaangata pingasut pineqartunik taakkuninnga marlunnik nammagittaalliorlutilluunniit annertuumik naammagittaalliuuteqarput. Naammaginnginneq annertugaluartoq kræftimik nappaateqartunut anniaatinik nipaallisaanermik katsorsarneqartut napparsimmavimmut unitsinneqarsinnaaneramik, aamma malunniutinik katsorsaallunilu nipaallisaanerit pisariaqartinneqartut sivissusillit ilaqutaasunit pingaartumik iluarisimaarneqarput. Ilaqutaasut tallimaagaangata pingasut pineqartunut taakkuninnga marlunnit naammagisimaarinnillutilluunniit annertuumik naammagisimaarinnipput. Misissuinermi kræftimik nappaateqartunut anniaatinik nipaallisaalluni katsorsarneqartunut ilaqutaasut akornanni naammagittaalliuutini sammisat sisamat saqqummiunneqarput, tassaasut paasissutissiineq, katsorsartissinnaaneq, timikkut tarnikkullu katsorsartinneq. Ilaqutaasut tallimaagaangata ataaseq-marluk akornanni pineqartunik taakkuninnga sisamani assigiinngitsunik naammagittaalliuuteqarput. Misissuinermi apeqputit ammasut takutippaat ilaqutaasut peqqinnissaqarfimmi sulisunit paasissutissanik pissarsinissamat ilungersunartunik misigisaqartartut. Isumannaatsuutitsinissap amigaataanera, siunissamat aarlerissuteqarneq aamma angerlarsimaffimmi tapersersorteqannginneq, aamma napparsimasup katsorsartinnerata ingerlanerani malinnaaniarnerup ilungersunartuunera misigisarpaat, katsorsaaneq amerlanertigut ungasissumi ingerlanneqartarnera pissutigalugu, tamannalu paasissutissat amigaataanerannik aamma ernumanermik kiisalu ullunnaat ingerlanerini pitsaanngitsumik kinguneqartarlutik.

Napparsimasut, ilaqutaasut aamma peqqinnissaqarfimmi sulisut anniaatinik nipaallisaanermik sulinerup atatillugu misilittagaat tunngavigalugit anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaannermi isumassuinermi, paaqqutarinninnermi aamma katsorsaannermi ataqatigiissaakkamik sulinissap ineriartorteqqinneqarnissaa pisariaqartinneqartoq paasinarsivoq.

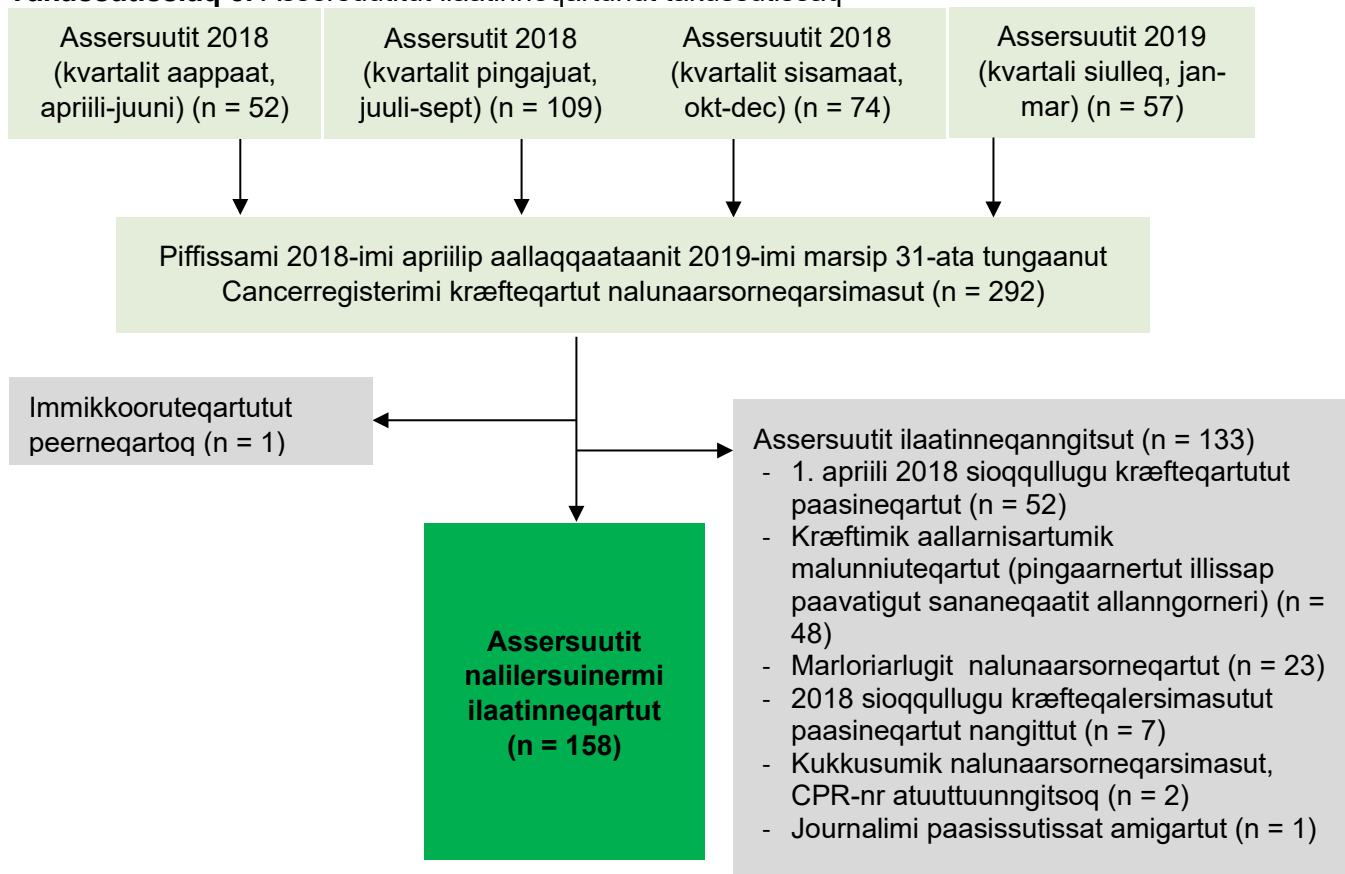
Toquinnarusuttunik ikiuineq pillugu suleqatigiissitaliortoqarnissaa 2018-imi Inatsisartut ukiakkut ataatsimiinneranni akuerineqarpoq. Suleqatigiissitap toquinnarusuttunik ikiuinerup qanoq isummersinnaaneq erseqqissaavigissavaa, aamma anniaatinik nipaallisaalluni sulinerup iluani ineriartortitsinissamat periarfissanik misissueqqissaassalluni (Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik 2019). Anniaatinik nipaallisaaneq aamma piginnaangorsaaqqinneq pillugit Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfimmiit nalunaarusiat, aamma nammineq misilittakkat aallaavigalugit suleqatigiissitap naliliisimavoq Kalaallit Nunaanni anniaatinik nipaallisaanermut tunngasuni ineriartortitsinissamat neqeroorutinillu pitsaasunik periarfissaqartoq. Anniaatinik nipaallisaanermik maannakkut innuttaasunut neqeroorutaasoq naammaginngissorinarpoq. Tamanna ilaatigut peqqinnissaqarfimmi anniaatinik nipaallisaanermik immikkut suliaqarfiusumik immikkoortotaqannginneranik pissuteqarpoq, kommunini aamma peqqinnissaqarfimmi anniaatinik nipaallisaalluni sulinerup najoqqutassat suleriaatsillu amigaatigineqarlutik, kiisalu anniaatinik nipaallisaanermik suliaqarnermik piginnaasalinnik sulissarsiniarnermi unammilligassaqarluni.

Anniaatinik nipaallisaalluni sulinermi suliassaqarfiit arlallit annertusaaffigineqarsinnaasut suleqatigiissitamit nassaarineqarput. Ineriartortitsinissamut periarfissat tassaapput peqqinnissaqarfimmi anniaatinik nipaallisaalluni immikkoortortamik immikkut anniaatinik nipaallisaanermik suliaqarfiusumik pilersitsisoqarnissaa, aamma sullissinermi najoqqutassanik suleriaatsinillu aalajangersimasunik suliaqarnissaq, kiisalu anniaatinik nipaallisaalluni sulinerup aaqquissuussamik ingerlanneqalernissaa. Ineriartortitsinissamut periarfissaq alla tassaavoq sulisut anniaatinik nipaallisaanermik piginnaasaannik pitsanngorsaaneq, peqqinnissaqarfiup aamma kommunit akornanni suleqatigiinnerup annertusineqarnera, aamma anniaatinik nipaallisaalluni isumassuinerup iluani telemedicinip neqeroorutigineqarnerata annertusineqarnera. Naggasiullugu eqqaaneqarpoq napparsimasut, toqjartornerisa pinngitsoortinneqarsinnaanngitsut, siusissukkut suliniuteqarfigineqartarnissaannik pilersitsineq, innuttaasunut anniaatinik nipaallisaanermik katsorsarneqartunut oqilisaassinissamik periarfissanik pilersitsineq, aamma anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaanerup nalaani anniaatinik nipaallisaalluni katsorsakkap ilaqutaasa sulinngiffeqarallartut periarfissaasa atugaasalu pitsaanerulersinnissaat.

7 Journalinik misissuinermit inerniliussat

Piffissami 1. aprili 2018-imiit 31. marsi 2019-imut napparsimasut nappaataat suussuserneqartut nutaat (assersuutitut misissuiffigineqartut) katillugit 292-it Cancerregisterimi nassaarineqartut. Taakkunanga 52-it (18 %) peerneqartut, 1. aprili 2018 sioqqullugu nappaataat suussusersineqarsimmata, 48-it (16 %) peerneqartut, kræftimik aallarnisartumik malunniuteqarmata taamalu nutaatut paasineqanngimmata, 23-it (8 %) peerneqartut marloriaammik nalunaarutaammata, arfineq-marluk (2 %) peerneqartut, 1. aprili 2018 sioqqullugu kræftimik nappaateqartutut paasineqarlutik nangeqqissimmata, taamaatuttaarlu kræftimik nutaatut nappaateqalersimanatik, pingasut (1 %) peerneqartut, kukkusumik nalunaarutigineqarsimmata, imaluunniit journalini paasissutissat amigarmata. Aammattaaq napparsimasoq ataaseq peerneqarpoq, taanna immikkooruteqarmat, takuneqartunit allanit malunnaatilimmik allaanerussuteqarluni, taamalu kisitsisitigut paasissutissat nassuiarneqarneranni annertuumik sunniuteqassalluni. Tamanna misissuiffigisassanik napparsimasunik 158-inik (takussutissiaq 5) inerneqarpoq, taakku misissueqqissaarnermut ataaniuttumut tungavigineqarlutik.

Takussutissiaq 5. Assersuutitut ilaatinneqartunut takussutissaq

7.1 Assersuutitut misissuiffigineqartussatut ilanngunneqartut ilisarnaataat

Tabel 1-imi takutinneqarput napparsimasut, misissuinermi ilaatinneqartut, 158-it ilisarnaataat. Arnat 53 %-iupput, angutillu 47 %-iullutik. Kræftimik nappaateqartutut paasineqarmata ukioqatigiiaani amerlanersaasut tassaapput 60-iniit 69-inut ukiullit (34 %), tulliullutik 50-iniit 59-inik ukiullit (28 %). Nappaatip suussusersineqarnerani ukioqatigiiaat affaannut ukiut 63-iupput, inuusunnersaq 33-nik ukioqarluni utoqqaanersarlu 90-inik ukioqarluni. Napparsimasut affai sinnilaarlugit (55 %) nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqarfiusup avataani illoqarfimmi imaluunniit nunaqarfimmi peqqinnissaqarfimmut siullermeerlutik saaffiginnissimapput. Napparsimasut ikinneersuit, sisamararterutaasa missaanniittut, Nuummi (22 %) imaluunniit nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilimmi illoqarfimmi (23 %) siullerlutik saaffiginnissimallutik. Taamaalilluni innuttaasut najukkaminni katitigaanerannit allaanerusumik Nuummi aamma nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqarfimmut siullermeerlutik saaffiginnittut malunnaatilimmik ikinnerupput. Tamanna imaaliallaannaq nassuiaatissaqartinngilarput. Kræftini nappaatigineqarnerpaaq tassaavoq inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti (29 %), tulliulluni puakkut kræfti (24 %) aamma iviangikkut kræfti (18 %). Kræftimik nappaataasartut sinneri 28 %-iupput, taakkunanilu amerlanerit tassaallutik nerisat aqqaatigut kræfti, issuklut kræfti kiisalu kræftimik nappaatit ataasiakkaat allat.

Tabel 2. Misissuiffigineqartunut ilisarnaatit (n = 158)

Kisitsisit allanngorarnert, n = 158		Amerlassutsit	%
Suaassuseq	Arnat	84	53,2
	Angutit	74	46,8
Nappaatip suussusersinerani ukiut (ukiut)	30-39	7	4,5
	40-49	11	7,0
	50-59	44	27,8
Affai = ukiut 63 (ikinn. /amerl.: ukiut 33-90)	60-69	53	33,5
	70-79	34	21,5
	80 +	9	5,7
	Nunap immikkoortuani sumiinneq (napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera)	Nuuk	35
	Nunap immikkoortuani illoqarfik qitiusumik napparsimmavilik ^a	36	22,8
	Illoqarfii/nunaqarfii allat	87	55,1
Kræftimik nappaatip suussusersineqarnera	Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti	46	29,1
	Puakkut kræfti	38	24,1
	Iviangikkut kræfti	29	18,4
	Kræftimik nappaatit assigiinngitsut allat	45	28,4

^a Aasiaat, Ilulissat, Sisimiut aamma Qaqortoq

7.2 Misissuiffigineqartunut tamanut piffissat atorineqartut

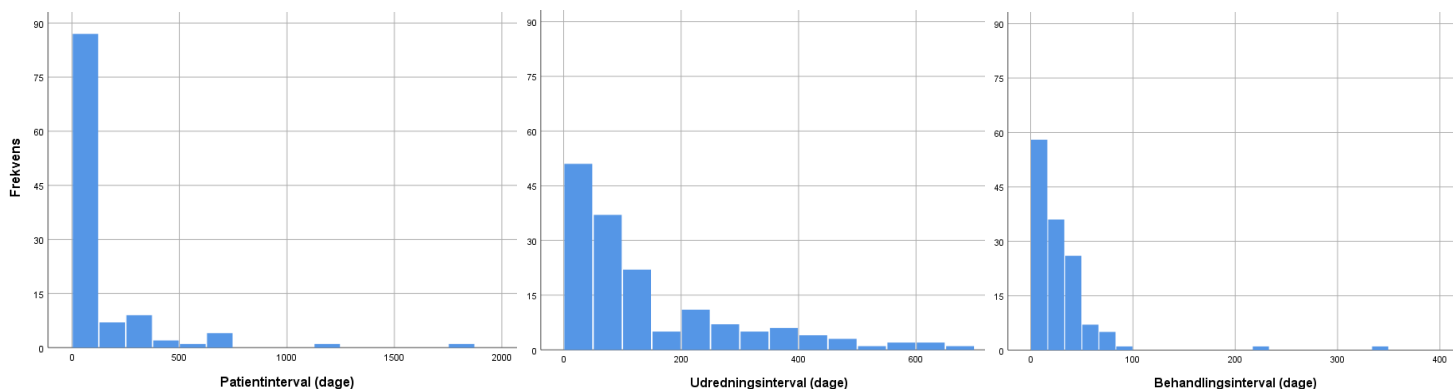
Tabel 3-mi takutinneqarpoq kræftimik nappaateqarnerup ingerlanerani tamarmiusumi piffissaq misissuiffiusoq sivisunerpaasoq, taassuma affaanut ullut 87-iullutik, napparsimasumut katsorsaanermullu piffissanut atorineqartunut sanilliullugu. Napparsimasut affaannut peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninnermiit ullut 102-t tikillugit ilaatigut nappaatip suussusersinissaanut, ilaatigullu katsorsartinnerup aallartinneqarnissaanut ingerlasarput.

Tabel 3. Misissuiffineqartunut tamanut piffissat atorneqartut ullunngorlugit (n = 158)

	Napparsimasunit piffissaq atorneqartoq	Misissuinermut piffissaq atorneqartoq	Katsorsaanermit piffissaq atorneqartoq	Aaqqissuus-saanermit piffissaq atorneqartoq
Affaannut ullunngorlugit [IQR]	21 [5-95]	87 [41-214]	22 [7-36]	102 [63-207]
90 % percentiliinut	365	390	53	372
Ikinn./amerl.	0-1788	0-652	0-334	2-784
Amerlassutsit (ilisimatitsissutigine-qanngitsut)	112 (46)	157 (1)	135 (23)	134 (24)

Takussutissiaq 6-mi takutinneqarpoq misissuiffineqartuni tamani napparsimasunit-, misissuinermut-aamma katsorsaanermit piffissat atorneqartut amerlassusiat. Piffissani atorneqartuni tamani piffissat sivikinnerit amerlanerupput, piffissallu sivisunerit ikinnerullutik. Napparsimasunit piffissat atorneqartut sivikinnerit amerlanerupput, ataasiakkaani piffissaq atorneqartoq sivisoorujussuulluni, ullut 1788-it tikillugit. Katsorsaanermit piffissami atorneqartumi takusat ullut 652-it angullugit siammasinnerupput. Katsorsaanermit piffissat atorneqartut sivikitsut ikinnerpaapput, piffissat atorneqartut amerlanersaat ataatsimut ullut 100-it iluanniillutik, ataasiakkaallu sivisunerullutik, ullut 334-it tikillugit. Tamanna aamma tabel 3-mi kisitsisit assersuunneqarneranni takuneqarsinnaavoq, 90 % percentilit napparsimasunit misissuinermut piffissat atorneqartut akornanni allaaneruallaarnani, akerlianilli affaannut taamaalluni. Affaannut napparsimasunit- aamma katsorsaanermit piffissap atorneqartup assigingajappaa, 90 % percentiliinulli taamaangilluinnarluni.

Takussutissiaq 6. Napparsimasut amerlassusiat aamma piffissat atorneqartut assigiinngitsut

Napparsimasup piffissamik atuinera

Napparsimasup piffissamik atuinera affaa ullunut 21-nut missiliorneqartoq isumaqarpoq napparsimasut affai siullermeerlutik malunniuteqaqqaarnermiit ullut 21-it iluanni peqqinnissaqarfimmu saaffiginnissimasut. Napparsimasunit 25 %-it sivikinnerusumik utaqqisut siullermeerlutik malunniuteqaqqaarnermiit ullut tallimat tikillugit peqqinnissaqarfimmu saaffiginnissamut utaqqisimapput, aamma napparsimasut 25 %-it sivisunerpaamik utaqqisimasut sivikinnerpaamik ulluni 95-ini utaqqisimallutik. Napparsimasut quliugaangata qulingat peqqinnissaqarfimmu saaffiginnissaminnut sivikinnerpaamik ukiumi ataatsimi (ulluni 365-ini) utaqqisarsimapput. Napparsimasut piffissamik atuinera amerlassusiat napparsimasunit 158-iusunit 112-t tunngavigalugit naatsorsorneqarput, napparsimasut 46-it akornanni siullermeerlutik malunniuteqaqqaarneranni ulloq nalunaarutigineqarsimanngimmat, peqqinnisaqarfimmi sullissisup saaffiginnittumut

paasiaasimanginneranik, imaluunniit napparsimasup siullermeerluni malunniuteqaqqaarnerminik eqqaamasaasa killeqarnerat pissutigalugit. Napparsimasup siullermeerluni malunniummik nammineq naliliinera, aamma ullut paasissutissiinertaqanngitsut amerlaneri pissutigalugit qularnaatsumik napparsimasup piffissamik atuinerisa akuttussusii pillugit inerniliinissaq nalornarsisippaa.

Misissuinermut piffissaq atorreqartoq

Misissuinermut piffissaq atorreqartoq kræfteqarnerup ingerlanerani tamarmi sivisunerpaatut missiliorneqarpoq, affaannut ullut 87-iullutik. Tassa imaappoq, napparsimasut affaat, peqqinnissaqarfimmut saaffiginnereermik kingorna, ullut 87-it iluanni nappaataat suussusersineqartut. Napparsimasut 25 %-iinut piffissami sivikinnerpaami nappaataat suussusersineqartunut ullut 41-t tikillugit ingerlasimapput, napparsimasullu 25 %-ii nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissamik sivisunerpaamik atuiffiusunut sivikinnerpaamik ullut 214-it ingerlasimallutik. Napparsimasut quliugaangata ataaseq malunniuteqarluni peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninnermi kingorna nappaatip suussusersinissaanut sivikinnerpaamik ulluni 390-ini utaqqisimavoq (qaammatit 13-it missaat). Misissuinermi piffissaq atorreqartoq napparsimasunit 158-iusunit 157-it tunngavigalugit naatsorsorneqarpoq, napparsimasumut ataatsimut peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninnermut ulloq pillugu paasissutissat amigaataaneri pissutigalugit. Misissuinermi piffissaq atorreqartoq pillugu tamangajammik paasissutissartaqarmata allanngorannerit tunuliaqutaralugit inerniliinissap isumannaatsuunera qaffappoq.

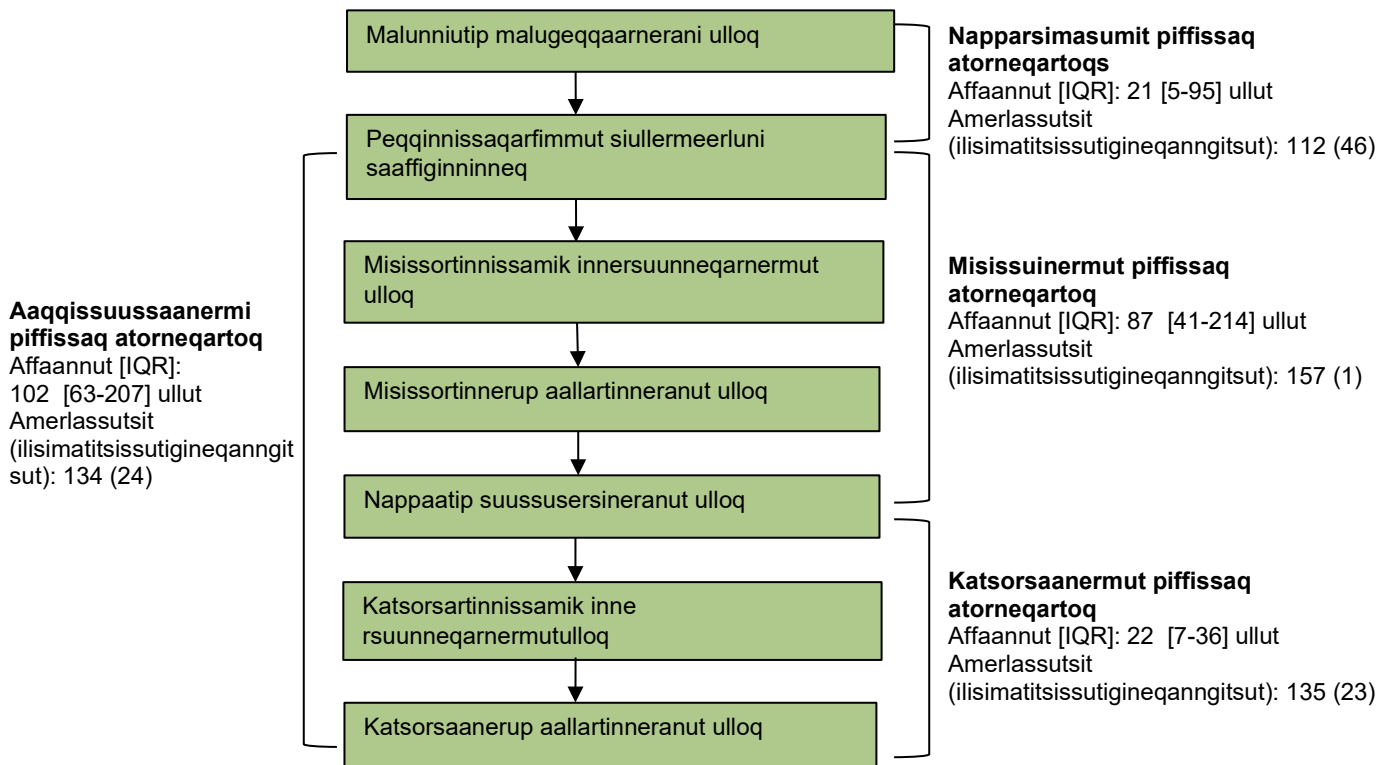
Katsorsaanermt piffissaq atorreqartoq

Katsorsaanermt piffissap atorreqartup affaannut ullunut 22-nut missiliorneqarpoq, tassa imaappoq nappaatip suussusersineqarnerata kingorna napparsimasut affaasa katsorsartinnerat ullut 22-t iluanni aallartinneqartoq. Napparsimasut 25 %-ii katsorsartinnerup aallartinneqarnissaanut sivisunerpaamik utaqqisut ullut arfineq-marluk tikillugit utaqqisimapput, aamma napparsimasut 25 %-ii sivisunerpaamik utaqqisimasut sivikinnerpaamik ullut 36-t qaangiunnerini katsorsartinnerat aallartissimalluni. Napparsimasut quliugaangata ataaseq nappaatip suussusersineqarnerata kingorna katsorsartinnerup aallartinneqarnissaanut sivikinnerpaamik ulluni 53-ini utaqqisarpoq. Katsorsaanermt piffissap atorreqartoq naapparsimasunit 158-iusunit napparsimasut 134-t tunngavigalugit naatsorsorneqarpoq, napparsimasut 23-t katsorsartinnissaat aallartinneqarsimangimmat. Ilaatigut pissutigalugu napparsimasup perulunnini pissutigalugu katsorsartinnissaq sapissammagu, aamma ilaatigut pissutigalugu napparsimmavimmi uninnganissamut taarsiullugu piffissami kingullermi qanigisat qaninnerpaat peqatiginissaat kissaatigineqarmat, taakku ilaat najukkaminnit ungasissumiillutik.

Aallartinneraniit naammassinissaata tungaanut piffissap ingerlanera

Takussutissiaq 7 siullermeerluni malunniuteqarnermiit katsorsartinnerup aallartinneqarneranut, naatsorsuinerit qulaani taaneqartut tunngavigalugit, kræftimik katsorsartinnerup ingerlanersimaneramik takussutissiivoq. Ilanngussaq B-mi takussutissiaq sukumiinerusoq takuuk.

Takussutissiaq 7. Affaannut piffissaq, IQR, sivikinnerpaaq sivinersunerpaarlullunut, siullermeerluni malunniutip ulluaniit katsorsartinnerup aallartinnerata ulluanut

7.3 Piffissat atorneqartut suaassutsinut agguataarlugit

Tabel 4-mi takuneqarsinnaavoq misissuinnermut katsorsaanerumullu piffissap atorneqartup affaa suaassutsit akornanni allanngorannigitsooq, kisiannili napparsimasup piffissamik atuinerani allanngorartooq.

Tabel 4. Piffissat atorneqartut suaassutsinut agguataarlugit (n = 158)

		Arnat (n = 84)	Angutit (n = 74)
Napparsimasup piffissamik atuinera	Affaannut ullut [IQR]	14 [7-159]	21 [4-61]
	90 % percentilit	499	348
	lkinn./amerl.	0-1788	0-1156
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqangitsut)	57 (27)	55 (19)
Misissuinnermut piffissaq atorneqartoq	Affaannut ullut [IQR]	88 [41-198]	87 [41-228]
	90 % percentilit	393	378
	lkinn./amerl.	0-652	5-616
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqangitsut)	84 (0)	73 (1)
Katsorsaanerup aallartinneranut ulloq	Affaannut ullut [IQR]	22 [6-34]	22 [7-39]
	90 % percentilit	46	68
	lkinn./amerl.	0-85	0-334
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqangitsut)	72 (12)	63 (11)

Napparsimasup piffissamik atuinerani arnat affaannut ullut 14-iupput, angutitut ullut 21-iusut. Tassa imaappoq arnat affaat ullut 14-it iluanni peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittut, angutillu affaat ullut 21-t iluanni peqqinnissaqarfimmut saaffiginnillutik. Arnat angutillu 25 %-ii saaffiginninnissaminnut sivikinnerpaamik utaqqisimasuni arnat ulluni arfineq-marlunni angutillu ulluni sisamani utaqqisimapput. Arnat 25 %-ii saaffiginninnissaminnut sivilunerpaamik utaqqisumasut ulluni 159-ini utaqqisimapput, angutillu 25 %-ii saaffiginninnissaminnut sivilunerpaamik utaqqisimasut ulluni 61-ini utaqqisimallutik. Arnat angutillu quliugaangata ataaseq siullermeerluni malunniutip takkunnerata kingorna peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnissamut ulluni 499-ini (ukioq ataaseq sinnilarlugu) aamma 348-ni (ukioq ataasingajak) utaqqisimapput.

Misissuinermut piffissaq atorneqartoq arnat angutillu affaannut ullut 88-iullutillu 87-iupput. Tassa imaappoq arnat affaat peqqinnissaqarfimmut siullermeerlutik saaffiginninneranniit ullut 88-it iluanni nappaataat suussusersineqarsimasoq, angutinullu ullut 87-it iluanniilluni. Arnat 25 %-ii, nappaatip suussusersineqarnissaanut sivilunerpaamik utaqqisut ulluni 198-ini utaqqisimapput, angutillu 25 %-ii nappaatip suussusersineqarnissaanut sivilunerpaamik utaqqisut ulluni 228-ni utaqqisimallutik. Angutit arnallu quliugaangata ataaseq peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninnermiit nappaatip suussusersineqarnissaanut ulluni 393-ini (ukioq ataaseq sinnerlugu) aamma 378-ini (ukioq ataaseq sinnerlugu) utaqqisimavoq.

Katsorsaanermut piffissaq atorneqartoq arnat angutillu affaannut ullut 22-upput. Tassa imaappoq arnat angutillu affaat nappaatip suussusersineqarneraniit ullut 22-t iluanni katsorsartinnerat aallartinneqarsimasoq. Angutit quliugaangata ataaseq katsorsartinnerup aallartinnissaanut ulluni 68-ini (qaammatit marluk missaanni) utaqqisimavoq, arnallu quliugaangata ataaseq katsorsartinnerup aallartinnissaanut ulluni 46-ni (qaammatip aappaa avillugu missiliorlugu) utaqqisimavoq.

7.4 Piffissat atorneqartut nunap immikkoortuinut agguataarlugit

Tabel 5-imi piffissat atorneqartut nunap immikkoortuini sumiiffinnut agguataarlugit takutinneqarput. Misissuinermi piffissaq atorneqartoq napparsimasup peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninneranut nunap immikkoortuani sumiinnera apeqqutaanani sivilunerpaavoq. Napparsimasunut nappaatip suussusersineqarnissaanut sivikinnerpaamik utaqqisunut Nuummi peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginnittunut pivoq.

Tabel 5. Piffissat atorneqartut nunap immikkoortuinut agguataarlugit (n = 158)

		Nuuk (n = 35)	Illoqarfik nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilik (n = 36)	Illoqarfiit allat/ nunaqarfiit (n = 87)
Napparsimasunit piffissaq atorneqartoq	Affaannut ullut [IQR]	30 [8-98]	28 [2-61]	14 [5-137]
	90 % percentilit	365	256	462
	Ikinn./amerl.	1-730	0-1788	0-1156
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqanngitsut)	29 (6)	25 (11)	58 (29)
Misissuinermut piffissaq atorneqartoq	Affaannut ullut [IQR]	65 [33-127]	94 [40-144]	93 [41-239]
	90 % percentilit	332	386	414
	Ikinn./amerl.	1-390	0-577	3-652
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqanngitsut)	34 (1)	36 (0)	87 (0)
Katsorsaaner piffissaq atorneqartoq	Affaannut ullut [IQR]	16 [5-40]	23 [17-37]	19 [5-35]
	90 % percentilit	61	71,0	51
	Ikinn./amerl.	0-78	1-220	0-334
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqanngitsut)	29 (6)	29 (7)	77 (10)

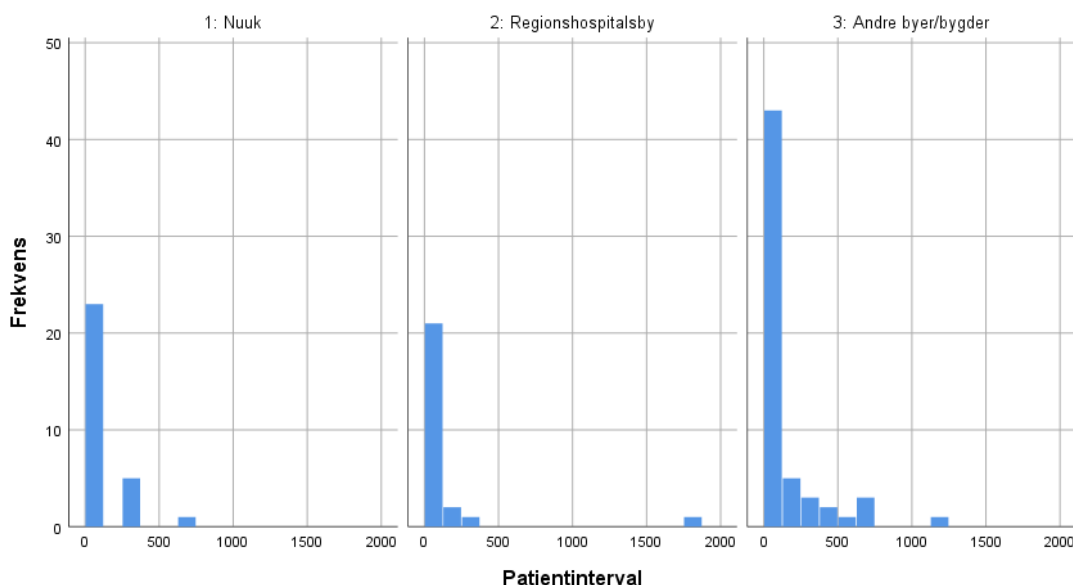
Napparsimasut affaat, illoqarfinni nunap immikkoortuani napparsimmaveqanngitsuni imaluunniit nunaqarfinni malunniutip siullermeerluni malugineqarneraniit siullermeerlutik peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittut saaffiginninnissamut ulluni 14-ini utaqqisimapput. Napparsimasut affaat, illoqarfinni nunap immikkoortuani napparsimmaveqartuni saaffiginnittut ulluni 28-ni utaqqisimapput. Napparsimasut affaat Nuummi saaffiginnittut ulluni 30-ni utaqqisimapput. Taamaalilluni malunniutip malugeqqaarneraniit siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneq Nuummi pisimappat napparsimasup saaffiginninnissamut piffissaq atugaa sivisunerpaavoq. Napparsimasut quliugaangata ataaseq illoqarfimmi nunap immikkoortuani napparsimmaveqanngitsumi imaluunniit nunaqarfimmi peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnissaminut sivikinnerpaamik ulluni 462-ini utaqqisimavoq, tassa ukioq ataaseq affarlu. Malunniutip siullermeerluni malugineqarneraniit peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnissamut Nuummi napparsimasut quliugaangata ataaseq sivikinnerpaamik ulluni 365-ini utaqqisimavoq, tassa ukioq ataaseq, aamma illoqarfinni nunap immikkoortuani napparsimmavilinni napparsimasut quliugaangata ataaseq sivikinnerpaamik ulluni 256-ini utaqqisimalluni, tassa qaammatini arfineq-pingasuni.

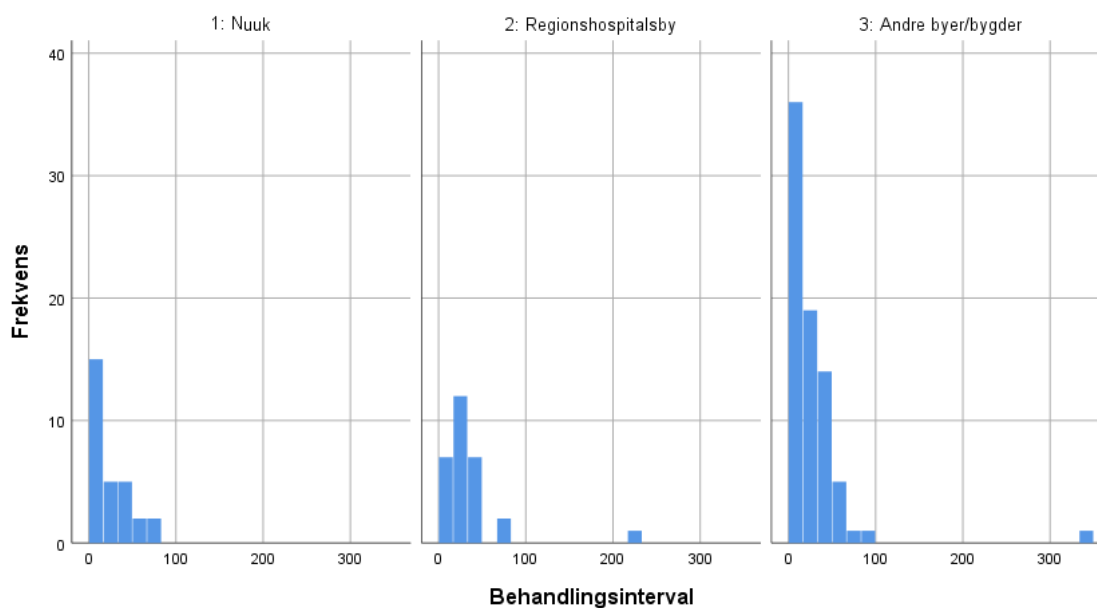
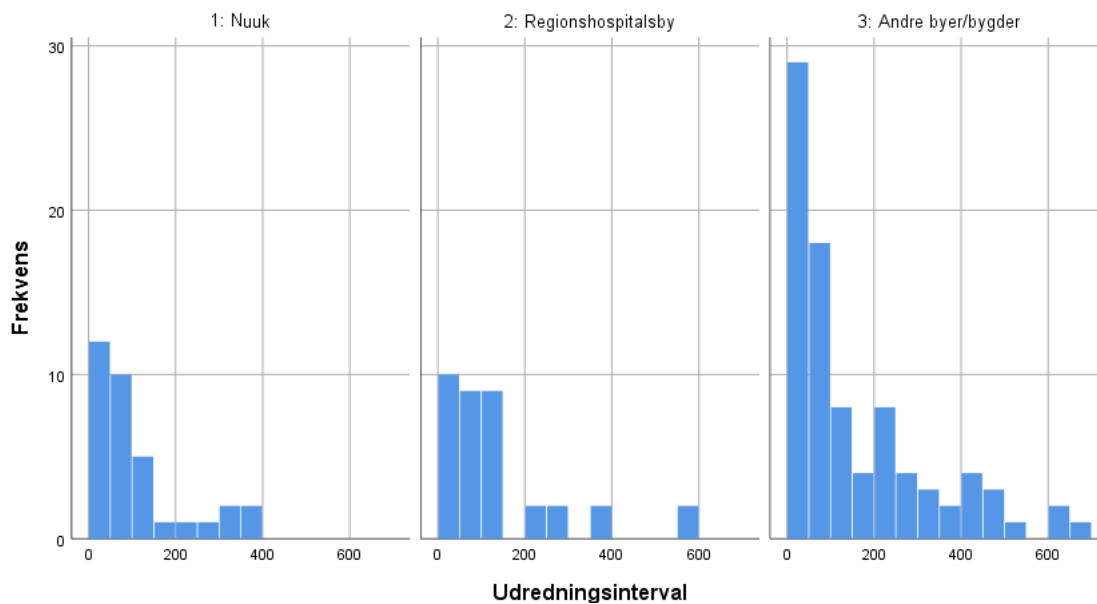
Misissuinermut piffissaq atorneqartoq sivisunerpaavoq, napparsimasoq siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera Nuup avataani pisimappat, affaannut ullut 93-94-iullutik. Taamaalilluni kræftimik nappaatillit affaat, Nuup avataaniittut, nappaatip suussusersineqarnissaanut sivikinnerpaamik qaammatini pingasuni utaqqisimapput. Napparsimasut 25 %-ii, Nuup avataaniittut, sukanerpaamik misissuiffigineqartut nappaatip suussusersineqarnissaanut ullut 40-41-it utaqqisimapput, aamma 25 %-ii sivisunerpaamik utaqqisimasut illoqarfinni nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilinni ulluni 144-nit sivisunerusumik, aamma illoqarfinni allani nunaqarfinnilu ulluni 239-nik sivisunerusuni utaqqisimallutik. Napparsimasunut, Nuummi siullermeerlutik saaffiginnissimasunut assersuullugu ullut 65-iupput. Kræftimik nappaateqartut affaat, Nuummi saaffiginnittut, taamaalillutik nappaatip suussusersineqarnissaanut sivikinnerpaamik qaammatini marlunni utaqqisimapput. Napparsimasut 25 %-ii Nuummi sukanerpaamik misissuiffigineqartut nappaatip suussusersineqarnissaanut ullut 33-t tikillugit utaqqisimapput, aamma 25 %-it sivisunerpaamik utaqqisimasut ullut 127-t sinnerlugit utaqqisimallutik. Illoqarfimmi nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilimmi napparsimasut quliugaangata ataaseq nappaatip suussusersineqarnissaanut

sivikinnerpaamik ulluni 386-ini (qaammatit 12 ½-it miss.) utaqqisimavoq, illoqarfinni allani nunaqarfinnilu napparsimasut quliugaangata ataatsip, nappaatip suussusersineqarnissaanut, utaqqinera sivikinnerpaamik ullut 414-iullutik (qaammatit 13½ -it miss.). Nuummi napparsimasut quliugaangata ataatsip, nappaatip suussusersineqarnissaanut, utaqqinera sivikinnerpaamik ulluni 332-ullutik (qaammatit aqqanillit miss.).

Kræftimik nappaateqartut affaannut nappaatip suussusersineqarneraniit sivikinnerpaamik ullut 16-23-t kingorna katsorsartinneq aallartinneqarpoq. Napparsimasut amerlanersaannut (75 %-it) katsorsartinneq ullut 35-40-t iluanni aallartinneqarpoq, 25 %-iilu katsorsartinnerup aallartinneqarnissaanut svisunerpaamik utaqqisut sivikinnerpaamik ulluni 35-40-ni utaqqillutik. Tassani napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut sumi saaffiginnissimanagera apeqqutaanani.

Takussutissiaq 8. Napparsimasut amerlassusiat Nuummi, illua'tungaanilu sinerissami saaffiginnittut piffissallu atorqartut svisussusiat

7.5 Piffissat atorneqartut kræftip suussusersineranut agguataarlugit

Tabel 6-imi takutinneqarpoq piffissat atorneqartut kræftip suussusersineranut agguataaneri. Misissuinermut piffissaq atorneqartoq sivisunerpaavoq, napparsimasup nappaataata suussusersineqarnera apeqqutaanani. Napparsimasunut iviangikkut kræfteqartunut nappaatip suussusersiniarneranut piffissaq atorneqartoq sivikinnerpaasimavoq.

Tabel 6. Piffissat ator neqartut nappaatip suussusersineranut agguataarlugit (n = 158)

		Inalugarsuakku- aamma erlukkut kræfti (n = 46)	Puakku kræfti (n = 38)	Iviangikkut kræfti (n = 29)	Allat (n = 45)
Napparsimasunit piffissaq ator neqartuq	Affaannut ullut [IQR]	22 [3-88]	11 [4-57]	47 [7-321]	21 [7-62]
	90 % percentilit	378	182	732	352
	Ikinn./amerl.	0-1156	0-338	0-1788	0-713
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigine- qanngitsut)	33 (13)	26 (12)	20 (9)	33 (12)
Misissuiner mi piffissaq ator neqartuq	Affaannut ullut [IQR]	109 [41-244]	83 [58-241]	52 [38-127]	90 [31-186]
	90 % percentilit	396	387	406	391
	Ikinn./amerl.	1-616	8-577	0-652	5-542
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigine- qanngitsut)	46 (0)	38 (0)	29 (0)	44 (1)
Katsorsaaner mi piffissaq ator neqartuq	Affaannut ullut [IQR]	7 [3-38]	18 [6-33]	22 [19-34]	24 [10-42]
	90 % percentilit	62	49	42	79
	Ikinn./amerl.	0-79	0-55	7-68	1-334
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigine- qanngitsut)	45 (1)	25 (13)	27 (2)	38 (7)

Napparsimasut puakku kræfteqartut affaat malunniutip siullermik malugineraniit saaffiginninnissamut ulluni aqqanilinni utaqqisimapput. Napparsimasut inalugarsuakku- aamma erlukkut kræfteqartut affaat ulluni 22-ni utaqqisimapput. Napparsimasut iviangikkut kræfteqartut affaat ulluni 47-ni utaqqisimapput. Taamaalilluni napparsimasup malunniutip siullermik malugineraniit peqqinnissaqarfimmu siullermeerluni saaffiginninneranut piffissaq atugaa napparsimasunut iviangikkut kræfteqartunut siviunerpaavoq, napparsimasunullu puakku kræfteqartunut sivikinnerpaalluni. Iviangikkut kræfteqartut quliugaangata ataaseq sivikinnerpaamik ulluni 732-ni, tassa ukiuni marlunni, malunniutip siullermeerluni malugineraniit peqqinnissaqarfimmu saaffiginninnissaminut utaqqisimavoq. Napparsimasunut puakku kræfteqartunut napparsimasut quliugaanta ataaseq ulluni 182-ni utaqqisimavoq, tassa ukiup affaani, aamma inalugarsuakku- aamma erlukkut kræftimik napparsimasut quliugaangata ataaseq ulluni 378-ni, tassa qaammatini 15-ni, malunniutip siullermeerluni malugineraniit peqqinnissaqarfimmu saffiginninnissaminut utaqqisimalluni.

Misissuiner mut piffissaq ator neqartuq inalugarsuakku- aamma erlukkut kræfteqartunut siviunerpaasimavoq, affaannut ullut 109-iullutik. Taamaalillutuik inalugarsuakku- aamma erlukkut kræfteqartut affaat nappaatip suussusersineqarnissaanut sivikinnerpaamik qaammatit sisamaat avillugu utaqqisimallutik. Napparsimasut inalugarsuakku- aamma erlukkut kræfteqartut 25 %-ii, sukkanerpaamik misissuiffigineqartut, nappaatip suussusersineqarnissaanut ulluni 41-ni utaqqisimapput, napparsimasullu siviunerpaamik utaqqisimasut 25 %-ii ullut 244-t sinnerlugit utaqqisimallutik. Napparsimasut puakku kræfteqartut affaat nappaatip suussusersineqarnissaanut sivikinnerpaamik ulluni 83-ni utaqqisimapput, tassa qaammatini pingasuni. Puakku kræfteqartut sukkanerpaamik misissuiffigineqartut 25 %-ii nappaatip suussusersineqarnissaanut ulluni 568-ni utaqqisimapput, napparsimasullu siviunerpaamik utaqqisimasut 25 %-ii ullut 241-it sinnerlugit utaqqisimallutik. Iviangikkut kræfteqartut affaat nappaatip suussusersineqarnissaanut sivikinnerpaamik ulluni 52-ni, qaammaatip aappaa avillugu, utaqqisimapput. Iviangikkut kræfteqartut sukkanerpaamik misissuiffigineqartut 25 %-ii nappaatip suussusersineqarnissaanut ulluni 38-ni utaqqisimapput, napparsimasullu siviunerpaamik utaqqisimasut 25 %-ii nappaatip suussusersineqarnissaanut ullut 217-it sinnerlugit utaqqisimallutik (qaammatit arfineq-

marluk). Nappaatip suussusersineqartup sunaanera apeqqutaatinnagu napparsimasut quliugaangata ataaseq nappaatip suussusersineqarnissaanut ukioq ataaseq sinnilaarlugu utaqqisimavoq.

Napparsimasut amerlanersaanut (75 %) ullut 35-it missaasa iluanni katsorsartinneq aallartinneqarpoq, taamaattorli inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunut utaqqineq sivikinnerpaalluni, affaat ullut arfineq-marluk tikillugit utaqqisimallutik. Nappaatip suussusersineqartup suunaanera apeqqutaatinnagu napparsimasut quliugaangata ataaseq ullut 42-62-it, tassa qaammaatip aappaa avillugu – marlullu missaanni, nappaatip suussusersineqareerneraniit katsorsartinnerup aallartinnissaanut utaqqisimavoq.

7.6 Misissuineq

Qulaani inerniliussat ersersippaat nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissat atorneqartut sivilissusiat (misissuinermit piffissaq atorneqartoq) kræfteqarnerup tamarmiusup ingerlanerata sivilissusianut apeqqutaanerpaasut. Taamaattumik inalugarsuakkut- aamma erlukkut assiliilluni kræfteqarnermik misissortinnissamat, puakkut kræfteqarnermik CT-skannerimik misissortinnissamat, kiisalu iviangikkut assiliilluni kræfteqarnermik aamma pingasoqiusamik (assaat atorlugit misissuineq, iviangikkut assiliilluni misissuineq aamma ipiutaasanik misissuineq) misissortinnissamat periarfissaqarneq misissorneqarpoq. Misissuineq, tatiginartumik nappaatip suussusersineqarsinnaanissaanik ilimanaateqarsinnaasoq, misissorneqarsimavoq. Innersuunneqarnermiit misissortinnissamat, aamma misissortinnerup ingerlanneqarneranut, kiisalu napparsimasoq Nuummi imaluunniit Nuup avataani peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninneranut agguataarneqarnerani utaqqinerup sivilissusia allanngorarnersoq misissorneqarpoq. Malugineqassaaq nassuiaatit taakku inuit amerlanngitsut tunngavigalugit suliarineqarmata.

Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti aamma inalugarsuakkut assiliilluni misissortinneq

Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartut suussusersineqartunit 46-nit napparsimasut 40-t (87 %) inalugarsuakkut misissorneqarput. Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartut amerlanersaat inalugarsuakkut misissortinnermi nassaarineqartut tunngavigalugit nappaataat suussusersineqarput, tassa pisuni taakkunani inalugarsuakkut misissuinermit ajortumik tinuneqarnera nakorsap erseqqissumik nalilersinnaammagu.

Tabel 7-imi takuneqarsinnaavoq napparsimasup misissortinnissamat innersuunneqarneraniit inalugarsuakkut misissortinnerup ingerlannissaanut piffissaq utaqqiffiusoq affaannut ullut 46-iusut. Napparsimasut sivikinnerpaamik utaqqisut 25 %-iinut inalugarsuakkut misissortinnissamat ullut 19-it tikillugit utaqqisimapput, aamma napparsimasut sivilinnerpaamik utaqqisut 25 %-iinut sivikinnerpaamik ulluni 116-ini utaqqisimallutik. Napparsimasut misissorneqartut akornanni inalugarsuakkut misissorneqarnissamat piffissaq utaqqiffiusoq assigiinngissuteqarpoq, peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerup Nuummi imaluunniit Nuup avataani pisimanageranut agguarneqarpat. Napparsimasup siullermeerluni saaffiginninnera Nuummi pisimappat inalugarsuakkut misissorneqarnissamat napparsimasut affaat sivikinnerpaamik ulluni 25-ni utaqqisimapput, napparsimasup Nuup avataani siullermeerluni saaffiginninnerani ullut 55-it utaqqiffiusimallutik.

Napparsimasunit inalugarsuakkut misissuiffigineqartunit napparsimasut 26-it ipiutaasani misissugassanik tigusiffigineqarput. Sinneri inalugarsuakkut misissorneqarnermi erseqqissumik ajortumik nassaarfigineqarnerat aallaavigalugu nappaataat suussusersineqarlutik suliaritillutik. Inalugarsuakkut misissorneqarluni ipiutaasanik misissugassanik tigusiffigineqartut eqqarsaatigalugit napparsimasup tigusiffigineqarneraniit misiligummi nappaatip suussusianik misissuinermit akissutip pissarsiarinissaanut ullut 13-it ingerlasimapput (affaannut naatsorsorlugu). Inalugarsuakkut misissorneqarnermi misissugassanik peersinermiit akissutisinissamat piffissaq Nuummi imaluunniit Nuup avataani napparsimasup siullermeerluni saaffiginninneranut sanilliullugu allanngorartoqanngilaq.

Puakkut kræfti aamma CT-skanningi

Puakkut kræfteqartut paasineqartunit 38-iusunit napparsimasut 34-it (89 %) CT-skannerimik misissorneqarput. Tabel 7-mit takuneqarsinnaavoq napparsimasup misissortinnissamut innersuunneqarneraniit skannertinnerup ingerlanneqarneranut piffissaq utaqqiffiusoq affaannut ullut 18-iusut. Napparsimasut sivikinnerpaamik utaqqisut 25 %-ii ullut arfinillit iluanni skannertippit, napparsimasullu sivilunerpaamik utaqqisut 25 %-ii innersuussinnermiit sivikinnerpaamik ulluni 38-ni utaqqillutik. CT-skannertinnissamut utaqqinnermi piffissani utaqqiffiusuni assigiinngitsoqarpoq, saaffiginninneq Nuummi imaluunniit Nuup avataani aallartinneranut agguataarneqarpat. Napparsimasup siullermeerluni saaffiginninnera Nuummi pippat skannertinnissamut piffissaq utaqqiffiusoq affaannut ullut qilingiluaapput, napparsimasoq Nuup avataani siullermeerluni saaffiginnissimappat ullut 21-iullutik.

Iviangikkut kræfti aamma iviangikkut assiliilluni misissortinneq

Iviangikkut kræftimik nappaateqartut suussusersineqartunit 29-nit napparsimasut 24-it (83 %) iviangikkut assiliilluni misissorneqarput. 22-t pingasoriusamik misissorneqarput, tassa iviangikkut kræfteqartut 76 %-ii. Tabel 7-mi takuneqarsinnaavoq napparsimasup misissortinnissamut innersuunneqarneraniit iviangikkut assiliilluni misissorneqarnerup ingerlanneqarnissaanut piffissaq utaqqiffiusoq affaannut ullut 35-usut. Napparsimasut sivikinnerpaamik utaqqisimasut 25 %-ii iviangikkut assiliilluni misissortinnissap ingerlanneqarnissaanut ullut 22-t tikillugit utaqqisimapput, aamma napparsimasut sivilunerpaamik utaqqisimasut 25 %-ii innersuunneqarnerup kingorna sivikinnerpaamik ulluni 68-ini utaqqisimallutik. Saaffiginninneq Nuummi imaluunniit Nuup avataani aallartinneqarsimaneranut agguataarneqarpat iviangikkut assiliilluni misissortinnissanut piffissaq utaqqiffiusoq assigiinngissuteqartoq takuneqarsinnaavoq. Napparsimasup siullermeerluni saaffiginninnera Nuummi pisimappat iviangikkut assiliilluni misissortinnissamut piffissaq utaqqiffiusoq affaannut ullut 25-iupput, napparsimasoq Nuup avataani siullermeerluni saaffiginnissimappat piffissaq utaqqiffiusoq ullut 39-ullutik.

Tabel 7. Misissortinnissamut piffissaq utaqqiffiusoq, katillugit aamma napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmu saaffiginninneri nunap immikkoortuani sumiinneranut agguataarlugit

		Katillugit	Nuuk	Nuup avataani
Inalugarsuakkut misissortinneq (inalugarsuakkut-aamma erlukkut kræfteqarneq) n = 40	Affaannut [IQR]	46 [19-116]	25 [9-71]	55 [30-132]
	lkinn./amerl.	4-343	4-170	4-343
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqanngitsut)	40 (0)	8 (0)	32 (0)
CT-skannertinneq Puakkut kræfteqarneq n = 34	Affaannut [IQR]	18 [6-38]	9 [3-24]	21 [8-49]
	lkinn./amerl.	0-535	0-35	4-535
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqanngitsut)	34 (0)	8 (0)	26 (0)
Iviangikkut assiliilluni misissortinneq (iviangikkut kræfteqarneq) n = 24	Affaannut [IQR]	35 [22-68]	25 [19-75]	39 [28-64]
	lkinn./amerl.	10-114	19-81	10-114
	Amerlassutsit (ilisimatitsissutigineqanngitsut)	24 (0)	8 (0)	16 (0)

7.7 Inerniliussanik eqikkaaneq

Piffissami 1. aprili 2018-imiit 31. aprili 2019-imut kræfteqalersimasut nutaat nassaarineqartut piffissami 1984-imiit 2014-imut ukiumut nutaatut nassaarineqartunut 147-nut naapertuupput, tak. Yousaf il.il (2018).

Misissuinnermut piffissaq atorineqartoq piffissani atorineqartuni sivisunerpaavoq. Tamanna aamma suaassutsinut, nunap immikkoortuani sumiinnermut aamma nappaatip suussusiniarneqarneranut piffissat atorineqartut agguataarneqarpata atuuppoq. Tassa imaappoq piffissaq napparsimasup malunniuteqarluni siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneraniit nappaatip suussuserneqarnissaa kræftimik nappaateqarnerup ingerlanerani piffissani atorineqartuni sivisunerpaasoq. Misissuinnermi piffissaq atorineqartoq kræfteqarnerup sivissusianut tamarmiusumut annertuumik sunniuteqarpoq. Katsorsaanermut piffissaq atorineqartoq kræfteqarnerup ingerlanerata tamarmiusup sivissusianut peqqinnissaqarfimmut annikinnerpaamik sunniuteqarpassippoq. Tamatuma ilimanarsisippaa napparsimasup kræfteqarnerata suussusersineqarnerata kinguninngua pineqartup katsorsartinnera aallartittartoq.

Misissuinnermut katsorsaanermullu piffissanut atorineqartunut angutit arnallu akornanni piffissat atorineqartut annertuumik assiiingngissuteqarnerat takuneqanngilaq. Taamaatorli napparsimasup piffissamik atunerata sivissusiani suaassutsikkut assigiingitsoqarpassippoq, arnanut napparsimasunut piffissat atorineqartut sivissusiani annertunerusumik allanngorartoqarluni.

Napparsimasup nunap immikkoortuani sumi saaffiginninnera apeqqutaalluni piffissani atorineqartuni assigiingitsoqarpoq. Napparsimasut illoqarfinni nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmaveqanngitsuneersut imaluunniit nunaqarfinneersut malunniuteqarlutik sukkanerusumik peqqinneqarfimmut saaffiginnittarput. Illoqarfinni nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilinni piffissaq atorineqartoq sivisunerulaarpoq, Nuummilu sivisunersaalluni. Misissuineq, taamalu nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq atorineqartoq Nuup avataanut sanilliullugu Nuummi sivikinneruvoq. Nuup avataani misissuineq aamma taamatut sivitiginnapajaarpoq, napparsimasup illoqarfimmi nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilimmut, aamma napparsimmaveqanngitsumut aamma nunaqarfimmut saaffiginninnera apeqqutaanani. Katsorsaneq nappaatip suussusersineqarnerata kingunitsiannua aallartinneqartarpoq, aamma sukkaqatigiikannerlutik, peqqinnissaqarfimmut saaffiginninneq nunap immikkoortuani sumi aallartinnersoq apeqqutaanani.

Aamma kræftip suussusersineqartup suunera malillugu piffissani atorineqartuni assigiingitsoqarpoq. Inalugarsuakkut- aamma erluqqut kræftimik misissuineq sivisunerpaavoq, katsorsaanermullu piffissaq atorineqartoq, nappaatinut suussusersineqartunut allanut sanilliullugu, sivikinnerpaalluni. Aamma nappaatinut suussusersineqartunut allanut sanilliullugu iviangikkut kræftimik nappaateqartunut misissuineq sivikinnerpaavoq, puakkullu kræfteqartunut napparsimasup piffissaq atugaa sivikinnerpaalluni,

Malunniutit siulliit malugeqqaarneriniit siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnermut atatillugu piffissap atorineqartup qanoq sivitigineranut napparsimasut akornanni annerpaamik assigiingitsoqarpoq. Tamanna nappaatinut suussusersineqartunut assigiingitsunut, aammali sumiiffinnut atuuppoq. Nappaatip suussusersineqarnissaanut utaqqinnermut atatillugu napparsimasut akornanni assigiingissut annikinnerulaarpoq. Katsorsartinnissap allertinnissaanut utaqqinnermut atatillugu napparsimasut akornanni assigiingissut annikinnerpaavoq. Tassa imaappoq napparsimasut kræftimik nappaateqarnerisa ingerlanerat sivitortillugu allanngoraneq annikinneruvoq.

Inalugarsuakkut- aamma erluqut kræfimid, puqut kræfimid aamma iviangikkut kræfimid misissuiffiqineqartunut tunngatillugu napparsimasut tallimaagaangata sisamat misaanniittut inalugarsuakkut assiliilluni (87 %), CT-skannertinnikkut (89 %) aamma iviangikkut assiliilluni (83 %) aamma pingasociusamik (76 %) misissorneqartarput. Inalugarsuakkut misissortinnissamat piffissaq utaqqiffiusoq tassaavoq qaammatip aappaa avillugu, iviangikkut misissortinnissamat piffissaq utaqqiffiusoq qaammatip ataatsip misaanniilluni, aamma CT-skannertinnissamat piffissaq utaqqiffiusoq qaammatip affaata misaanniilluni. Inalugarsuakkut assiliilluni misissortinnissamat, CT-skannertinnissamat aamma iviangikkut assiliilluni misissortinnissamat piffissaq utaqqiffiusoq sivikinneruvoq, napparsimasoq Nuummi saaffiginnissimappat, Nuup avataaniittumut saniullugu.

8 Piviusunit assersuutit

Kapitalimi uani kræftimik nappaateqarnerit ingerlaneri toqqarneqartut eqikkarneqarlutillu saqqummiunneqassapput, taamaaliornikkut katsorsaanneri piffissat atorneqartut sivisuut sivikinnerusullu assersuutigineqassallutik, assigiinngitsut taakku marluk ilinniutaasinnaammata. Assersuutit kapitali 6-imi kræftimik napparsimanerup ingerlasimanerisa kisitsisinngorlugit naatsorsornerinut tapertaallutillu ikorfartuutaasinnaapput. Assersuutit ataani allassimasut paasissutissanik arlalinnik ilaqarput, tassunga ilanngullugit kræfteqarnerup ingerlanerani piffissat atorneqartut akunnaallisakkat, kræfteqarnermi piffissap ingerlasimanerani, ukiunut, qaammatinut imaluunniit sapaatit akunnerinut akunnaallisarlugit saqqummiunneqartut. Tassunga ilanngullugit napparsimasut oqaluttuassartaat, kræfteqarnerup ingerlanerani pisut attuumassutillit, saqqummiunneqassapput. Nakorsiarnermi pineqarpoq suliatiqut ilinniarsimasoq sorleq pisumi pingaarnertut akuusimasimanersoq. Kiisalu napparsimasumit-, misissuinermit- aamma katsorsaannermit piffissat atorneqartut ullunut, kapitali 6-imi saqqummiunneqartunut piffissanut atorneqartunut naapertuuttut, saqqummiunneqarput.

8.1 Piffissami sivisuumi ingerlasut

Assersuut 1. Iviangikkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu	Napparsimasup oqaluttuassartaa	Nakorsiarneq	Piffissaq atorneqartoq
<i>Qaammatit sisamat affarlu sioqqullugu Aallartinneq</i>	Iviangip aappaani tinuneq.		Napparsimasumit piffissaq atorneqartoq =ullut 136-t
<i>qaammatit arfineq-marluk Ukiup ataatsip qaammatillu ataatsip kingorna Ukiup ataatsip qaammatillu arfineq marluk kingorna Ukiup ataatsip qaammatillu</i>	Napparsimasoq iviangimi aappaani tinuneqarluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginnippoq. Tinuneq mikisoq peqqissaasup malugivaa, napparsimasorlu utaqqimaarallaqqullugu kaammattorlugu.	Peqqissaasoq	Misissuinermit piffissaq atorneqartoq =ullut 652-it
	Napparsimasoq iviangimini tinunermik suli malugisaqarsinnaalluni saaffiginnippoq, ukiullu affaa qaangiummat misissortittussanngorlugu aggersarneqarluni	Nakorsaq	
	Misissuinermi siullerimi iviangiani tinuneq ukiut marluk ingerlaneranni allanngorsimannngitsutut allanneqarpoq, napparsimasorlu ukiup affaata kingorna misissortittussanngorlugu aggersarneqarluni.	Nakorsaq	
	Misissuinerit aappaani iviangiani suli tinuneqarpoq. Kræftiunissaa napparsimasumit ernumassutigineqarpoq, misissugassamillu peersisoqarneratigut misissorneqarnissani kissaatigalugu. Nakorsap DIH-imi arnat nappaataannik misissuisarfimmi misissugassamik peersisoqarnissaanut innersuuppaa.	Nakorsaq	
	Napparsimasoq iviangiatigut, ultralydimik skannerlugu aamma misissugassamik peersiffigalugu misissorneqarpoq. Sapaatit akunneri marluk qaangiuttut misissuinermit akissut tiguneqarpoq, iviangimigut kræfteqarneranik takutitsisoq.	Nakorsaq	

<p><i>qalingiluat kingorna Ukiup ataatsip qaammatillu qulit kingorna Oqaluttuassa rtaa</i></p>	<p>Tinunerup peerneqarnissaa siunertarlugu napparsimasoq pilatsippoq.</p> <p>Napparsimasup siullermeerluni saaffiginninnissaa ukiunik marlussuit sioqqullugit napparsimasoq iviangikkut mannissaqqarfikkullu kræftimut kingornuttakkamut missortinnissaanik innersuunneqarpoq, BRCA-nngitsorlu paasineqarluni.</p>		<p>Katsorsaanermut piffissaq atorneqartoq =ullut 22-t</p>
--	--	--	--

Assersuut 2. Puakkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu	Napparsimasup oqaluttuassartaa	Nakorsiar neq	Piffissaq atorineqartoq
<i>Ullut 0-t sioqqullugit</i>	Issanngusarneq annertusiartortoq.		Napparsimasumit piffissaq atorineqartoq =ullut 0
<i>Aallartinneq</i>	Napparsimasooq issanngusarnini uissanngusarninilu annertusiartuinnarmata peqqinnissaqarfimmuut saaffiginnippoq, sakissamigullu tarrarsortilluni misissortinnissamut innersuunneqarluni. Tarrarsuilluni misissuinermit puaata illuani eqimasooqartoq takuneqarsinnaavoq, siusinnerusukku erlukkut kræfteqarnermut atatillugu misissortilluni CT-skannertinnerani. Napparsimasooq qaammatit pingasut qaangiunnerini sakissamigut tarrarsortilluni misissortissasooq pilersaarusiorneqarpoq.	Nakorsaq	Misissuinermit piffissaq atorineqartoq =ullut 552-it
<i>qaammatit pingasut kingorna</i>	Sakiaatigut tarrarsuilluni misissuinermit siullermi puaani akornutaasut nassaareqqinneqarput. Puaatigut akornutaasut sakialluutip allanngorarnerrigai ilimagineqarpoq.	Nakorsaq	
<i>qaammatit arfineq pingasut kingorna</i>	Tarrarsuilluni misissuinerit aappaanni puaani akornutaasut nassaareqqinneqarput. Annerusumik iliuuseqartoqanngilaq, siusinnerusukku tarrarsuilluni misissuinermit ajortutut ilimanaatilimmik nassaartoqarsimanngimmat.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu sisamat kingorna</i>	Napparsimasooq aattalimmik qisertarlunilu quersortarluni saaffiginnippoq, tamannalu nuammik peqquteqartutut ilimagineqarluni. Annerusumik iliuuseqartoqanngilaq.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu tallimat kingorna</i>	Sakiaa tarrarsorlugu misissorneqarpoq, nakorsamit tarrarsuisartumit nassuiarneqarluni. Tinunertut isikkoqartut puaani takuneqarsinnaapput, napparsimasorlu DIH-imi nakorsaalluni immikkoortortamut innersuunneqarluni.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu arfinillit kingorna</i>	Napparsimasooq CT-skannertippoq, iggiaatigullu misissuinermit misissorneqarpoq, paasineqarluni puammigut kræfteqartoq.	Nakorsaq	
	Katsorsaaneq aallartinneqanngilaq, napparsimasup nalinginnaasumik peqqissusia ajorpallaaqimmat.		Katsorsaanermit piffissaq atorineqartoq =soqanngilaq
<i>Oqaluttuassarta</i>	Siullermeerluni saaffiginninneq qaammatinik marlunnik sioqqullugu napparsimasooq CT-skannertilluni misissorneqarpoq, siusinnerusukku erlukkut kræfteqarnermut atatillugu misissuinermit atatillugu, skannertinneranilu paasineqarluni puammigut akornuteqartoq. Erlukkut kræfteqarsimanerata nangeqqissimanerani takussutissaqanngilaq. Skannertinnera nakorsamit akuerineqarpoq, ukiut marluk qaangiunnerini CT-skannertilluni misissorneqarnissaa pilersaarutaalluni.		

Assersuut 3. Puakkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu	Napparsimasup oqaluttuassartaa	Nakorsiarneq	Piffissaq atorineqartoq
		Napparsimasumit piffissaq atorineqartoq =ilisimaneqanngilaq	
<i>Aallartinneq</i>	Napparsimasooq sakissamigut anniarluni, quersortarluni sakkortuumillu puai nipaqaarlutik peqqinnissaqarfimmu saaffiginnippoq. Peqqissaasup penicilinani tunivaa, taakkulu sunniuteqanngippata napparsimasooq saaffigineqqissasoq qinnuigalugu.	Peqqissaasoq	Misissuinermit piffissaq atorineqartoq =ullut 577-it
<i>qaammatit sisamat kingorna</i>	Napparsimasooq sapaatit akunnerini pingasuni annertusiartortumik issanngulluni saaffiginnippoq. Peqqissaasup binyrebarkhormoninik tunivaa, sakissamigullu tarrarsortinnissaanik innersuullugu, kiisalu sapaatit akunneri marluk qaangiunnerini misissorteqqinnissaanik piffissalerlugu. Ulloq taanna tarrarsuinermit paasineqarpoq puani anigorneqarsinnaanngitsumik allanngoraneqartoq.	Peqqissaasoq	
<i>Ukiup ataatsip kingorna</i>	Suli marloriarluni tarrarsuilluni misissuisooqarpoq, taakkunani takuneqarsinnaalluni puani annertunngitsumik aamma annertuunik anigorneqarsinnaanngitsumik allanngoraneqartoq.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu sisamat kingorna</i>	Sakiaanik tarrarsuilluni misissuisooqarpoq, anigorneqarsinnaanngitsunik pisoqqanik allanngoraneqartoq aamma tinunerit mikisut arlallit paasineqarlutik. Siuliini tarrarsuilluni misissuinermit allanngortoqarsimangitsoq nalilisoqarpoq. Tarrarsuinermit assit nakorsamit naliligassanngorlugit DIH-imut nassiuineqarput, akissullu puani kræfteqarneranik pasinartoqarneranik takutitsivoq. CT-skannertinnerani kræfteqarnera uppersineqarpoq, torluatigullu misissuineq nalinginnaasuulluni.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu arfineq marluk kingorna</i>	Napparsimasooq Danmarkimi misissorneqaqqittusanngorlugi innersuuneqarpoq, misissugassamillu tigusiinermit paasineqarluni puammigut kræfteqartoq.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu qulingiluat kingorna</i>	Napparsimasooq puammigut kræfteqarnerminut anniaatinik nipaallisaalluni kemortilluni katsorsarneqarpoq.		Katsorsaanermit piffissaq atorineqartoq =ullut 46-t
<i>Oqaluttuassartaa</i>	Napparsimasooq KOL-eqartoq ukiuni arlalinni ilisimaneqarpoq. Piffissami ajorseriarnerani napparsimasooq misissorneqarpoq, qisiani sananeqaatinik ajortoqarneranik pasinaatilinnik nassaarfigineqarluni. Torluatigut misissuinermit kræfteqarnera uppersineqarsinnaasimangilaq.		

Assersuut 4. Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu	Napparsimasup oqaluttuassartaa	Nakorsiar neq	Piffissaq atorineqartoq
<i>ullut pingasut sioqqullugit</i>	Anaata aattaqarnera.		Napparsimasumit piffissaq atorineqartoq =ullut pingasut
<i>Aallartinneq</i>	Napparsimasoq anami aattaqarnera, akuttunngitsumik naamigut anniartarnini aamma allanngorartumik anartarnini pillugit peqqinnissaqarfimmu saaffiginnippoq. Napparsimasoq anarneq ajulernermit anarsaammik tunineqarpoq, sulilu anniartaruni imaluunniit anaa aattaqartarpat saaffiginneqqeqquneqarluni.	Nakorsaq	Misissuinermit piffissaq atorineqartoq =ullut 616-it
<i>Sapaatit akunneri pingasut kingorna</i>	Napparsimasoq anareernermit kingorna naamigut sulil anniartarluni saaffiginnippoq. Anarsaat iluaqutaasimavoq. Nakorsap innersuussutigaa katsorsarnagu malunniutai utaqqimaarneqassasut, anaalu aattaqaqqippat napparsimasoq saaffiginneqqissasoq qinnuigalugu.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu arfineq marluk kingorna</i>	Napparsimasoq naamigut anniartarluni, anartarnera allanngorarluni, erlumminik aanaartitsisaruni qasoqqasarunilu saaffiginnippoq. Malunniutit ukiup affaanik sivissuseqarput. Napparsimasoq DIH-imi pilattaasarfimmu innersuunneqarpoq.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu arfineq pingasut kingorna</i>	Inalugarsuakkut assiliilluni misissorneqarpoq, ajortuunissaanik pasinartumik tinuneqartoq paasineqarluni. Sapaatit akunneri marluk qaanngiunneri nappaatip suussusianik misissuinermit akissut tiguneqarmat erlummigut kræfteqartoq uppersarsineqarpoq.	Nakorsaq	
<i>Ukiup ataatsip qaammatillu qulit kingorna</i>	Napparsimasoq erlummigut kræfteqarneerminik danmarkimi napparsimmavimmi pilattarneqarpoq.		Katsorsaanermit piffissaq atorineqartoq =ullut 79-it

Assersuut 5. Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu	Napparsimasup oqaluttuassartaa	Nakorsiarneq	Piffissaq atorineqartoq
<i>Qaammat ataaseq sioqqullugu Aallartinneq</i>	Naakkut anniarnert.		Napparsimasumit piffissaq atorineqartoq =ullut 28-t
	Napparsimasoq naamigut anniartarluni peqqinnissaqarfimmut saaffiginnippoq. Aqajakkut ikeqarnermut magnesiuminik nakorsaatinillu peqqissaasumit tunineqarpoq, sapaatillu akunneri marluk qaangiunnerini aggeqqinnissaanut piffissamik nutaamik tunineqarluni.	Peqqissaasoq	Misissuinermit piffissaq atorineqartoq =ullut 276-t
<i>Sapaatit akunneri marluk kingorna</i>	Naamigut anniarnera pillugu misissuinermit napparsimasoq suli anniarpog. Aqajaqqukkut ikeqarnermut magnesiuminik nakorsaatinillu nutaanik peqqissaanermi ikiortimit tunineqarpoq, kiisalu anaanit misissugassamik tiguisoqarluni. Napparsimasoq nakorsap innersuussuteqarneratigut aqajaqqukkut bakteriaqarluni aseruttoornermut katsorsarneqarpoq.	Peqqissaanermi ikiortit	
<i>Qaammatit aappaa avillugu kingorna</i>	Napparsimasoq meriartarluni, naamigut anniarluni aamma naaminik pullatsitsilluni saaffiginnippoq. Nipaallisaatitornissaa peqqissaanermi assistentip kaammattuutigaa, napparsimasullu qanoq innini takoqqaassagaa innersuussutigalugu.	Peqqissaanermi assistenti	
<i>Qaammatit marluk kingorna</i>	Napparsimasoq suli naamigut anniarluni, timmittarluni meriartarlunilu saaffiginnippoq. Nerisat pillugit peqqissaanermi ikiorti siunnersuivoq, napparsimasullu qanoq innini takoqqaassagaa innersuussutigalugu.	Peqqissaanermi ikiortit	
<i>Qaammatit arfineq-pingasut kingorna</i>	Napparsimasoq sapaatit akunneri marluk ingerlanerini timmittarsimalluni meriartarsimallunilu, kiisalu naaminik anniarluni nererusussuseqarnanilu saaffiginnippoq. Kimittunngitsunik nerisaqassasoq peqqissaanermi ikiortip siunnersuutigaa, timmittarneranullu nakorsaatinik tunillugu, aamma qanoq innini takoqqaassagaa innersuussutigalugu.	Peqqissaanermi assistenti	
<i>Qaammatit arfineq-pingasut sapaatillu akunnera ataatsip Kingorna</i>	Napparsimasoq saaffiginnippoq, timmittarneranullu nakorsaammik peqqissaasumit tunineqarluni. Ullut pingasut qaangiunnerini napparsimasoq qaammammia ataatsimi ullut tamaasa meriartarlunilu timmittarsimalluni, kiisalu silaluttarluni nakorsamit misissorneqarpoq. Timmittarneranut nakorsaat naammanngitsumik sunniuteqarsimavoq.	Peqqissaasoq nakorsarlugu	
<i>Qaammatit arfineq-pingasut sapaatillu akunnera ataatsip kingorna</i>	Nakorsaq naliliivoq napparsimasoq aallarunneqassasoq, sivitsunngitsorlu napparsimasoq aallarunneqarluni. Napparsimasoq napparsimmavimmi misissorneqarmat ukiup affaata ingerlanerani timmittarnermigut, meriannusamermigut, meriartarnermigut aakilliornermigullu 10 kiilumik oqilisimasoq paasineqarpoq.	Nakorsaq	
<i>Qaammatit qulingiluat kingorna</i>	Kræftimik nappaateqarneranik pasitsaassineq. Napparsimasoq erlukkut assiliilluni misissorneqarpoq, DIH-imullu nuunneqarluni. Napparsimasoq CT-skannertilluni misissorneqarpoq, inalugarsuamigullu tinuneqartoq erseqqissumik paasineqarluni. Skannertinnera malunniutaalu tunuliaqutaraluguit inalugarsuamigut kræfteqarnera pasitsaanneqarpoq.	Nakorsaq	
<i>Qaammatit qulingiluat ullullu ataatsip kingorna</i>	Tinunerup peerneqarnissaa siunertarlugu napparsimasoq pilanneqarpoq.		Katsorsaanermit piffissaq atorineqartoq =ulloq ataaseq

8.2 Piffissami sivikitsumi ingerlasut

Assersuut 6. Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu Napparsimasup oqaluttuassartaa

Nakorsiarneq Piffissaq atorineqartoq

<i>Ullut marluk sioqqullugit</i>	Naakkut anniarneq, timminneq aamma meriarneq.	Napparsimasumit piffissaq atorineqartoq =ullut marluk	
<i>Aallartinneq</i>	Napparsimasoq naamigut anniarluni, timmittarluni meriartarlunilu peqqinnissaqarfimmu saaffiginnippoq. Napparsimasup imertortarnissaanik, pisariaqartitsinerminilu nipaallisaatinik iisisarnissaanik peqqissaasup kaammattorpaa.	Peqqissaasoq	Misissuinermut piffissaq atorineqartoq =ullut qulit
<i>Ullullu marluk qaangiunnerini</i>	Napparsimasoq napparsimmavimmu nuunneqarpoq, tarrarsortillunilu misissorneqarami nalinginnaasutut nalilerneqarluni.	Nakorsaq	
<i>Ullut arfinillit qaangiunnerini</i>	Napparsimasoq CT-skannertippoq, inalugarsuani tinuneqartoq paasineqarluni.	Nakorsaq	
<i>Ullut qulit qaangiunnerini</i>	Napparsimasoq inalugarsuarmigut qinnguartaartilluni misissorneqarpoq, inalugarsuani tinuneqartoq uppersarsineqarluni. Suliaritittariaqartoq nalilerneqarpoq, ullualuillu kingorna suliaritinnissaa pilersaarusiorneqarluni.	Nakorsaq	
<i>Sapaatit akunneri marluk qaangiunnerini</i>	Tinunerup peerneqarnissaa siunertaralugu napparsimasoq pilatsippoq.	Katsorsaanermit piffissaq atorineqartoq =ullut pingasut	

Assersuut 7. Puakkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisarlugu Napparsimasup oqaluttuassartaa Nakorsiar neq Piffissaq atorineqartoq

<i>Qaammatit marluk sioqqullugit Aallartinneq</i>	Quersorneq sanigorneqarluni.		Napparsimasumit piffissaq atorineqartoq =ullut 61-it
	Napparsimasoo quersortarluni sanigorsimallunilu peqqinnissaqarfimmut saaffiginnippoq. Ullormi tassani sakissamigut tarrarsortilluni misissorneqarnissaa nakorsamit inniminnerneqarpoq, puaatigut tinusoqartoq pasitsaanneqarluni.	Nakorsaq	Misissuinermit piffissaq atorineqartoq =ullut 37-it
<i>Sapaatip akunnerata qaangiunnerani</i>	Tarrarsuilluni misissuinermit assilisaq nassuiarneqarpoq, puaatigullu kræfteqarsinnaasoq takuneqarluni, napparsimasorlu misissortinnissamut innersuunneqarluni.	Nakorsaq	
<i>Sapaatit akunneri pingasut qaangiunneri</i>	Napparsimasoo ajortoqarsinnaanerani misissuinissamut DIH-imut unitsinneqarpoq. Sakissamigut ilumigullu CT-skannertippoq, puaani tinuneqartoq paasineqarluni, kiisalu kingunitsiannua iggiaatigut misiligutissaniq peersisoqarluni, puaatigut tinuneqarneraniq uppersaataasumik. Sapaatit akunneri marluk qaangiuttut nappaatip suussusiani misissuinermit akissut tiguneqarpoq, puaatigut kræfteqarnera uppersaasineqarluni.	Nakorsaq	
<i>Qaammatip ataatsip sapaatillu akunneri pingasut qaangiunneranni</i>	Napparsimasoo anniaatinik nipaallisaalluni kemortilluni katsorsarneqarpoq.		Katsorsaanermut piffissaq atorineqartoq =ullut aqqaneq marluk

Assersuut 8. Iviangikkut kræfteqarneq

Piffissap ingerlanera akunnaallisar lugu	Napparsimasup oqaluttuassartaa	Nakorsiar neq	Akuttussutsit
<i>Ullut 14-it sioqqullugit</i>	Iviangip aappaani tinuneq.	Napparsimasumit piffissaq atorneqartoq =ullut 14-it	
<i>Aallartinneq</i>	Iviangimi aappaani tinuneqarnini pissutigalugu napparsimasoq peqqinnissaqarfimmu saaffiginnippoq. Napparsimasoq nakorsamit nalilernerqartussanngorlugu peqqissaasup ingerlateqqippaa, ulloq taanna nakorsartussamik takkutinngitsoortoqarnikummat.	Peqqissa asoq	Misissuiner- mut piffissaq atorneqartoq =ullut 33-it
<i>Ulloq taanna</i>	Nakorsap tinuneq attuuallugu misissorpaa, iviangikkullu pilattaasarfimmu napparsimasoq innersuullugu.	Nakorsaq	
<i>Sapaatit akunneri pingasut qaangiunneri ni</i>	Napparsimasoq iviangimigut assilitilluni, ultralydimik skannertilluni aamma misissugassamik peersiffigitilluni misissorneqarpoq.	Nakorsaq	
<i>Sapaatit akunneri tallimat qaangiunneri ni</i>	Misissuinermit sapaatit akunneri marluk qaangiuttut nappaatip suussusianik misissuinermit akissut tiguneqarpoq, akissummilu pasineqarpoq iviangimigut kræfteqartoq. Napparsimasoq suliaritittussanngorlugu pilersaarusiorneqarpoq.	Nakorsaq	
<i>Sapaatit akunneri arfineq- pingasut qaangiunneri ni</i>	Tinunerup peerneqarnissaa siunertaralugu napparsimasoq pilatsippoq.	Katsorsaaner- mut piffissaq atorneqartoq =ullut 26-it	

9 Tunngavilersuineq

Tulliuttumi napparsimasup nappaataata qanoq ingerlanissaanik missiliuinerup aamma aniguinissaanut pingaaruteqartunut tunngatillugu journalinik misissuinermit inerniliussat tunngavilersorneqassapput. Tamatuma kingorna journalinik misissuinermit inerniliussat pillugit assersuussinermit tunngavigineqarsinnaasut nassuiarneqassapput. Naggasiullugu kræfteqarnermut tunngatillugu ataatsimoortumik aaqqiisuteqarluni ingerlatsisoqartarneranik periaaseq ilanngunneqassalluni.

9.1 Nappaatip qanoq ingerlanissaanik missiliuinermut aniguinissamullu piffissap pingaaruteqarnera

Kræftip katsorsarneqarnerata ingerlanerani piffissap, nappaatip qanoq ingerlanissaanik missiliuinermut, pingaaruteqarneranut uppenarsaatit amerliartorput (Neal il.il 2015). Kræftimik nappaatit assigiinngitsut arlalissuit akimorlugit Neal-ip il.il. aaqqiisussumik misissuineranni inerniliunneqarpoq ilimagineqarsinnaalluortoq kræftimik nappaateqarnermut malunniutit pilertornerusumik suussusersineqartarpata aniguisinnaanerup pitsaanerulersinneqarnissaanut, kræftip siusissukkut suussusersineqarnissaanut aamma inuunerup pitsaassusianut napparsimasumut pitsaasumik kinguneqassasoq. Naappaatit suussusersineqartarnerisa sivikinnerusut ajunngitsumik sunniutissai taakku kræftimik nappaatit assigiinngitsut akornanni allanngoraput (Ibid). Taamaattumik nappaatip suussusersinissaanut piffissap sivilisumik ingerlasarnera, nalilersuinermit matumani uparuarneqartoq, kræftimut suussusersineqartumut tunngatillugu napparsimasup kingusinnerusukkut katsorsarneqarnerata ingerlanissaanut sunniuteqartarunarpoq, aniguinissamut aamma inuunerup pitsaassusianut. Pingaartumik piffissat atornerqartut sivilisumut nappaatip qanoq ingerlanissaanik missiliuinermut annertunerpaamik sunniuteqassapput. Oqaatigineqarsinnaalluorpoq napparsimasut sivilisumik utaqqisimasut 25 %-ii, siullermik malunniuteqarnermit katsorsartinnissamut sukkaasumik ingerlaqqittunut napparsimasut 25 %-iinut sanilliullugit, ajornerusumik inissisimalersartut. Ilisimatusarnerup ersersippaa misissuinermut piffissaq sivilisunerunerusoq atornerqartut aarlerinaatilimmik, assersuutigalugu inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaateqartut inalugarsuunik akornusiinikkut, aamma napparsimasumut akornutaanerunerusumik kinguneqarsinnaasoq. Peqatigisaanik ilimanaateqarpoq misissuinermut piffissaq atornerqartoq sivilisuneruppat napparsimasut inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartut toqquteqarsinnaanerat annertusisartoq, aamma ilaatigut uppenarsaatissaqarluni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimik nappaatip siusissukkut suussusersineqarneratigut toqquteqartut ikinnerusartut (Tolstrup il.il 2017).

Nappaatip aalajangersimasumik suussusersineqarnera apeqqutaalluni piffissat ilai piffissanut allanut sanilliullutik nappaatip qanoq ingerlanissaanik missiliuinermit aalajangiisuusinnaanerupput. Tamanna kræftimik nappaatip killiffiata sukkassusiata sulii ilisimaneqannginneranut atassuteqarpoq. Ilisimaneqanngilaq qaqugukkut kræftimik nappaat annertusiartornermini killiffimmut nutaamut pisarnersoq, aamma kræfti ataaseq aqagukkut annertusisinnaavoq, allalu ukiup affaa qaangiuppat annertusisinnaalluni. Taamaattumik kræftimik nappaateqarnerup ingerlanerani piffissaq assigiimmik pingaarutilimmik annertusiartorsinnaanngilaq, pingaaruteqassusiali erseqqissumik ilisimaneqanngimmat utaqqisarnerit akuerineqakkajuttanngillat, mianersortumik tunngaveqarnissaq pissutigalugu.

9.2 Sanilliussinermi tunngavigineqartut

Inalugarsuakut- aamma erlukkut, puakut aamma iviangikkut kræftimik nappaatilinnut danskit kræftimik katsorsaanermut ataatsimoortumik aaqqiissutaasa ingerlannerini piffissat atorineqartut, kræftinut nalilersuinermi matumani misissorneqartunut naapertuuttut, kiisalu atuagassianik misissuinermi inerniliussat naapertuuttut, tulliuuttumi saqqummiunneqarput. Tamanna nalilersuinermi matumani piffissat atorineqartut naatsorsorneqarnerinut assersuussinermi tunngavittut iluaqutaassaaq.

Tabel 8-mi inalugarsuakut- aamma erlukkut kræftimik (Sundhedsstyrelsen 2016), puakut kræftimik (Sundhedsstyrelsen 2018b) aamma iviangikkut kræftimik (Sundhedsstyrelsen 2018a) katsorsaanermi piffissat danskinit atorineqartartut takuneqarsinnaapput. Danskit katsorsaanermut piffissat atortagaat katsorsaanerit suussusii naapertorlugit allanngorarput; pilattartinneq, qinnguartartinneq- imaluunniit kemortinneq.

Tabel 8. Kræftimik nappaatilinnik katsorsaaneermut piffissat danskinit atorneqartartut tamarmiusut

	Inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfti		Puakkut kræfti		Iviangikkut kræfti	
Innersuussinerup tiguneqarneraniit misissuiffissamut siullermeerluni takunnermut	Ullut qulingiluat		Ullut arfinillit		Ullut arfinillit	
Misissuiffissamut siullermeerluni takkunermiit missortinnerup naammassineqarne ranut (nappaatip suussusersineqarne ra)	Ullut 18-it		Ullut 24-t		Ullut arfineq-pingasut	
Misissuinerup (nappaatip suussusersinerata) naammassineraniit katsorsartinnerup aallartinnissaanut	Pilatsinneq	Ullut qulit	Pilatsinneq	Ullut 14-it	Pilatsinneq	Ullut 13-it
					Plastikkirrugit atorlugu pilatsinneq	Ullut 20-t
	Qinnguartaartittarluni katsorsaaneq	Ullut 14-it	Qinnguartaartittarluni katsorsaaneq	Ullut aqqanillit	Qinnguartaartittarluni katsorsaaneq	Ullut 13-it
	Kemortinneq	Ullut qulit	Kemortinneq	Ullut 15-it	Kemortinneq	Ullut 13-it
Piffissaq atorneqartoq tamarmiusoq: Innersuussinerup tiguneqarneraniit katsorsartinnerup aallartinneranut	Pilatsinneq	Ullut 37-it	Pilatsinneq	Ullut 44-t	Pilatsinneq	Ullut 27-it
					Plastikkirrugit atorlugu pilatsinneq	Ullut 34-it
	Qinnguartaartittarluni katsorsaaneq	Ullut 41-t	Qinnguartaartittarluni katsorsaaneq	Ullut 41-t	Qinnguartaartittarluni katsorsaaneq	Ullut 27-it
	Kemortinneq	Ullut 37-t	Kemortinneq	Ullut 45-t	Kemortinneq	Ullut 27-it

Journalinik misissuinermit inerniliussanut tunngatillugu kapitali 6-imi, tabel 3-mi takuneqarsinnaavoq peqqinnissaqarfimmu siullermeerluni saaffiginninnermiit nappaatip suussusersineqarnissaanut napparsimasut tamarmiusut affaannut sivikinnerpaamik ullut 87-it ingerlasimasut. Tabel 6-imi kræftinut suussusersineqartunut agguataarnerini takuneqarsinnaavoq inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartut, puakkut kræfteqartut aamma iviangikkut kræfteqartut napparsimasut affaannut peqqinnissaqarfimmu siullermeerluni saaffiginninnermiit nappaatip suussusersineqarnissaanut ullut 109-it, ullut 83-it aamma ullut 52-it sivikinnerpaamik ingerlasimasut. Tabel 8 malillugu Danmarkimi innersuussutit tiguneraniit misissuinerup naammassineqarnissaanut (tassa naappaatip suussusersineqarneranut) piffissat atorneqartut inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræftimut ullut 27-upput, puakkut kræftimut ullut 30-upput aamma iviangikkut kræftimut ullut 14-iullutik. Taamaalilluni nalilersuinermit misissuiffiqineqartut napparsimasut akornanni danskinit piffissat atortagaannut sanilliullugu marloriaammik sivisunerupput. Eqqumaffiqineqassaaq Danmarkimi piffissat atorneqartartut innersuussinerup tiguneraniit aallartittarmata, aamma kapitali 6-mi piffissat atorneqarnerinut naatsorsorneqartut napparsimasup siullermik saaffiginninneraniit aallartittarlutik.

Aammattaaq journalinik misissuinermit kapitali 6, tabel 3-mi takuneqarsinnaavoq napparsimasut tamarmiusut affaannut nappaatip suussusersineraniit katsorsaaneqarnut aallartinnissaanut sivikinnerpaamik ullut 22-t ingerlasimasut. Aammattaaq tabel 6-imi kræftinut suussusersineqartunut

agguataarnerini takuneqarsinnaavoq inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartut, puakkut kræfteqartut aamma iviangikkut kræfteqartut affaannut nappaatip suussusersineqarneraniit katsorsaanerup aallartinnissaanut sivikinnerpaamik ullut-arfineq marluk, ullut 18-it aamma ullut 22-it ingerlasimasut. Tabel 8-mi takuneqarsinnaavoq napparsimasunut nalilersuinermi matumani peqataasunut tamanut piffissaq atorreqartoq sivilunerusoq (ullunik 22-nik) danskit inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunut, ullunut 10-14-iusunut, puakkut kræfteqartunut, ullut 11-15-iusunut aamma iviangikkut kræfteqartunut, ullut 13-20-iusunut piffissamik atuisarnerannut sanilliullugu. Kræftit suussusiinut agguataarneranni inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunut katsorsaanermi piffissaq danskit piffissamik atuisarnerannut sanilliullugu sivikinnerupput, aamma puakkut- aamma iviangikkut kræfteqartunut katsorsaanermi piffissaq atorreqartoq danskit katsorsaanermi piffissamik atuisarnerannit ullualunnik sivilunerularlutik.

Chan il.il. (2019) misissuineranni paasineqarpoq Canadami Nunavumi peqqinnissaqarfimmut napparsimasup siullermeerluni saaffiginninneraniit affaasa immikkut ilisimasalimmut innersuunneqarnissaannut ullut pingasuusut, kiisalu affaannut innersuussinnermiit Ottawamut timmisartumik aallarnissamat siullermit ullut sisamat ingerlasartut. Timmisartumik aallarnermiit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq atorreqartoq affaannut ullut arfineq-marluupput (J. Chan il.il. 2019). Piffissat atorreqartut taakku nalunaarusiami matumani journalinik misissuinermiit misissuinermit piffissamat atorreqartutut naatsorsorneqartunut ullunut 87-inut assersuullugit sivkitsuararsuupput.

Journalinik misissuinermit inerniliussat ersersippaat missortinnerup sivilussusiini assigiinngitsortoq, napparsimasup siullermeerluni peqqinnissaqarfimmut Nuummi, illoqarfimmi nunap immikkoortuani qitiusumik napparsimmavilimmut, imaluunniit illoqarfimmi nunap immikkoortuani napparsimmaveqanngitsumi nunaqarfimmiluunniit saaffiginninneroq apeqqutaalluni. Nuummi misissuinermit piffissaq atorreqartoq affaannut ullut 65-iupput, aamma Nuup avataani misissuinermit piffissaq atorreqartoq affaannut ullut 93-94-iullutik. Aammattaaq Tolstrup il.il. 2017-imi misissuinerannit paasineqarpoq inalugarsuakkut-aamma erlukkut kræfteqartunik misissuinermi piffissaq atorreqartoq affaannut napparsimasunut Nuummi najugaqartunut ullut 55-iusut, aamma Nuup avataani najugaqartunut napparsimasunut ullut 95-iullutik (Tolstrup il.il 2017). Sanilliussinerup tamatumaa taamaalilluni kræftimik nappaammik misissuinerup sivilussusianik assigiinngitsorqarnera takutippaa, nunap ilaani sumi kræftimut malunniuteqarluni napparsimasup saaffiginnissimanera apeqqutaalluni. Misissuinermittaqq paasineqarpoq katsorsaanerit assigiissarneqarnissaat amigaataasoq. Innuttaasut nunaqarfinneersut amerlanertigut peqqinnissakkut suliaqartut arlallit aqqusaqqartarpaat, nappaammik suussusersiinnaasup, imaluunniit katsorsartinnissamik innersuussisinnaasup angunissaanut. Tamanna aamma Augustussen il.il. 2018-imi misissuinerannit takuneqarsinnaavoq, napparsimasunut annertusereersimasumik kræfteqalersimasunut ilaqutaasut 70 %-iisa nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissap atorreqartup siviluneranik naammaginninngimmata (Augustussen, Hounsgaard, il.il 2017). Taamaalilluni kræftimik katsorsaanerup ingerlanerata kinguaattoortarnerata ajornartorsiutaaneranik tamanna tapersiivoq.

Katsorsaanerup ataqatigiissumik ingerlanneqarnissaanut peqqissaavinni aamma nunaqarfinni napparsimmaveeqqani sulisut paarlakaannerannik imaluunniit utaqqiisaasumik sulisoqarnerannik unammilligassaqqarfiusinnaavoq. Tolstrup il.il. aamma erseqqissarpaat peqqinnissakkut sulisut aalaakkaanerat napparsimasut pitsaanagerusumik naammagisimaarinninnerannut atassuteqartut, aalaakkaasuunnginnerlu piffissap atorreqartup siviluneranik kinguneqarsinnaasoq. Taamaalilluni peqqinnissaqqarfiup iluani unammilligassatut isigineqarsinnaavoq Nuummi innuttaasut misissorneqartarnerat nunap sinneranut assersuukkaanni sivikinnerusutut isikkoqarmat (Tolstrup il.il. 2017).

9.3 Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit

Nalilersuinermi matumani journalinik misissuinerit inerniliussat Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit, imaluunniit assigiissaakkamik katsorsaanerup ingerlanneqartarnissaanik, kræftimik nappaateqarnermut atatillugu napparsimasup katsorsarneqarneranut atatillugu najoqqutassanik saqqummiussinertalimmik, ineriartortitsinissamik oqallinnermut tapertaasinnaapput. Maannakkut kræftimik misissuineq- aamma katsorsaaneq assigiissaakkamik, najoqqutassaarluni aamma piffissalikkamik, aaqqissugaanngilaq. Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit pingaarnertut siunertaat tassaavoq napparsimasunut kræftimik nappaateqartutut suussusersineqarsimasunut nappaatip qanoq ingerlanissaanik missiliuinerit aamma inuunerup pitsaassusianik pitsaanerulersitsinissaq. Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutinut tunuliaqutaasoq tassaavoq napparsimasut aaqqissuulluakkamik, tamakkiisumik isiginnittumik, aamma suliatigut ilinniarsimassuseqarluni pisariaqanngitsumik kinguarsaanertaqanngitsumik misigisaqarnissaat. Tamanna kræftimik nappaateqarluni tunngavissalimmik pasitsaassaqaqarnermik, misissuinermik, aallarniutaasumik katsorsaanerup kingornalu, piginnaanngorsaaqqinnermik aamma anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaanermit suliaqarnermut tunngavoq. Ataatsimoortumik aaqqiissutit taamaalillutik assigiissaakkamik napparsimasunik katsorsaanerit ingerlanneqarnissaanik nassuiaateqarfiuvoq, killiffiit ataasiakkaat piffissamik atuinissamut- aamma imarisassaanik, aamma erseqqissumik akisussaaffimmik inissiiffiusumik aaqqissuunneqarlutik. Attaveqatigiinneq aamma napparsimasup ilaqutaasullu akuutinneqarnissaasa sammineqarnissaat ataatsimoortumik aaqqiissutini aamma pingaarutilimmik inissisimapput (Sundhedsstyrelsen 2016).

Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit peqqinnissamut tunngatillugu sunniutai pillugit atuagassianik ujaasinerup, nalilersuinermit atatillugu ingerlanneqartup, ersersippaa kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutinik atuutilersitsineq arlalitsigut sunniuteqartoq. Misissuinerit nassaarineqartut amerlanerit Danmarkimi pissutsineersuupput. Misissuinerit ilimanarsisippaat kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutinik atuutilersitsineq nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissat atornerqartut sivikillinerannut iluaqutaasimasut, tassallutik napparsimmavimmut innersuunneqarnermiit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq utaqqiffiusoq, kiisalu katsorsaanermit piffissaq atornerqartoq, tassaasoq napparsimmavimmut innersuunneqarnermiit katsorsartinnerup aallartinnissaanut piffissaq utaqqiffiusoq (Dyrop il.il 2013; Jakobsen aamma Jensen 2016; Jensen il.il 2015; 2014; Laursen aamma Rasmussen 2012; Nilssen il.il 2019; Probst il.il 2012; Sorensen il.il 2014). Nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq sivikinnerusoq aamma nappaatip suussusersineqarnerani kræftip killiffiata sakkukinneruneranut atassuteqarpoq, aniguisinissamik pitsaanerulersitsilluni (Hvilsom il.il 2018; Ladegaard Baun il.il 2019; Neal il.il 2015), kræftili pillugu ataatsimoortumik aaqqiissut kræftip killiffiata sakkukinnerunerani nappaatip suussusersineqarnera qanoq immikkut pingaaruteqarnerusoq erseqqilluinnartumik uppersaataasaaqanngilaq (Dyrop m fl 2013; Jensen il.il 2016; Tørring il.il 2017). Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit atuutilersinneqarneranni kræftimik napparsimasut aniguisinnaanerit annertusineqarpoq, aamma toqussutaasarnera annikillisinneqarluni (Jensen il.il 2017; Jensen il.il 2015; Ladegaard Baun il.il 2019). Nappaatip suussusersineqarneraniit ukiut pingasut qaangiunnerini aniguisinnaaneq kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit atuutilersinneqarnerat sioqqullugu 45 %-imiit kingorna 54 %-imut qaffatsippaa. Aniguisinnaanerup annertusinerata 13 %-ia kisimi siusissukkut nappaatip suussusersineqarneranik peqquteqarpoq, sinnerilu 87 %-it kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutinut atatillugu pissutsinik allanik peqquteqarlutik (Jensen il.il. 2017). Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissamik atuinermik siviisuumik, najugarisamiit napparsimmavimmut misissortiffiusussamut siviisunerusumik angalanissamik (Flytkjær Virgilsen il.il 2019), aamma napparsimmaviit arlallit akornanni nuutsisarnernik (Iachina il.il 2017) pissuteqartut, aamma annikinnerulersitsippat. Paasisaq taanna pingaaruteqarpoq, Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatilippasuit napparsimmavinnut ungasissumi najugaqarmata, kiisalu napparsimmaviit akornanni nuutsitaasarnert misigisarlugit. Kræftimik nappaatillit oqaluttuarput sukkasuumik kræftip suussusersineqartarnissaa kissaatigalugu, misigisarlugulu kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit

sukkasumik, aaqqissuulluakkamik aamma naatsorsorneqarsinnaasumik katsorsartinnermik kinguneqartartut. Napparsimasut naapertorlugit katsorsartinnerit ingerlaneri paasissutissiisarnermut, attaveqaaqatigiinnermut, ikorfartuinnermut, aalajangeeqataasinnaanermut, iliuuseqariataallaqqissutsimullu tunngatillugu pitsaanerulersinneqarsinnaapput (Malmström il.il 2018; Zoylner il.il 2019).

Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit kræftimik katsorsaanerit ingerlanneqarnerannut iluaqutaasumik sunniuteqarnerinut atatillugu kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit Kalaallit Nunaanni periarfissaanerit tunngavilersuutissaavoq pingaarutilik. Tunngavilersuineq manna piffissanut atorineqartartut missiliorneqartunut (kapitali 6-imut), kræftimik katsorsaanerit siviisuumik ingerlanneqartunut takutitsisumut, atatillugu aamma isigineqassaaq. Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit misissuinnermi piffissamik atuinerit, aamma katsorsaanerit piffissamik atuinerit siviissusiannik sivikillisisinissamut iluaqutaasinnaassapput. Napparsimasup piffissamik atuinera peqqinnissaqarfiup avataaniippoq, tamannalu pitsaanerulersinniarlugu periarfissamik allanik suliaqartoqartariaqarluni. Pingaartumik nappaatip suussusersineqarnissaanut atatillugu kræftimik katsorsaanerup ingerlaneranut najoqqutassat pillugit oqallinneq iluaqutaassaaq, misissuinnermi piffissamik atuinerup siviissusiannik sivikillisaataasinnaassalluni. Ataatsimoortumik aaqqiissuuteqariaatsimik eqqarsaammut assersuut tassaavoq iviangikkut kræftip paasineqarnissaanut pingasoqiusamik misissuisarnerup 2017-imi eqqunneqarnera. Kalaallit Nunaannut tunngatillugu kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit ineriartortorteqqinneqarsinnaanera atuutilersinneqarsinnaaneralu sumiiffinni pissutsinut soorunami tulluarsarneqartariaqarpoq, aaqqissuussinikkut isumalluutitigullu periarfissaasut naapertorlugit. Peqqinnissaqarfimmi atugassarititanut aamma aqqiissuussaanerit naleqqiullugu Kalaallit Nunaannut tunngatillugu misissuinnerup pitsaasumik ingerlanera sunaanersooq tunngavigalugu sulisoqarnissaa pingaaruteqarpoq. Kræfti pillugu ataatsimoortumik aaqqiissutit aamma peqqinnissaqarfimmi sulisut taarseraannerannut tunngatillugu aalaakkaasunik sulisoqarnissamut pitsaasumik sunniuteqassaaq.

9.4 Kræfteqalernissamut aarlerinaatit – pitsaaliuinnermut periarfissat

Pujortartarneq nalinginnaasumik kræfteqalernissamut annertuumik aarlerinaataavoq, pingaartumik anersaartuutitigut kræfteqalernissamut (puaat, puaat ameraasaat, sorlukkut aamma iggiakkut) aamma quup aqqaatigut kræfteqalernissamut. Nerisat, aamma timip aalatittannginnera pingaartumik aqajaqqukkat inalugarsuakkullu (aqajaroq- aamma inalukkat) kræfteqalersinnaanerit pissutaaqataasarpur, aamma annertuumik imigassartortarnerup aqajaqqukkat inalukkatigullu aamma tingukkat kræfteqalersinnaaneq annertunerulersittarlugu. Akoorutissat mingutitsisut Kalaallit Nunaanni iviangikkut kræfteqalersinnaanerit annertusissitsisinnaasut paasineqarsimavoq, aamma BRCA1-imut ataqatigiissillugu aallanngorarsinnaanerit aarlerinaat annertunerulersillugu. Ukiuni qulikkaani kingullerni inooriaatsimi arlalippassuutitigut aallanngortoqarsimavoq, tamannalu kræfteqalissutaasinnaasut annertusisinnaanerannut sunniuteqarluni. Pujortartarnerup napparsimalissutaasarnera ukiuni kingullerni qaffakkiartorsimavoq, qanittukkulli appalaarsimalluni. Timimik aalatitsinerup qaffasissusia appariartorpoq, nerisat nunani killerni inuussutissatigut ileqqunut aallanngorsimalluni, aamma imigassamik atuneq annertulluni (Larsen il.il 2019). Pissutsit taakku kræfteqalersartut nutaat amerlanerannut, aamma toqussutaasarnerannut, kapitali 3-mi saqqummunnegartunut, pissutaaqataasinnaapput. Kræftimik nappaateqalersutut suussusersineqartut nutaat, pitsaaliorneqarnissaannik ilimanaatillit, amerlapput. Aarlerinaatit taakku ilisimaneqartut annikillisinneqarnissaat innuttaasut peqqissusiannik suliniummi Inuuneritta II-mi aallartinneqareerput (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2012), kræftillu ineriartortorteqqinneqarsinnaanera pitsaaliornissaanut iluaqutaasumik ingerlaavartumik sulineq taanna pisariaqarluni.

9.5 Napparsimasumut pitsaanerulersitsinissaq siunertaralugu kræftip katsorsarneqartarnerata ingerlanerani tapiliussamik misissueqqissaarnerit

Nalilersuinerup matuma siunertarisimavaa kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaanni aalajangersimasuni killiffiit misissorneqassasut, journalinik misissuineq tunuliaqutaralugu napparsimasunit-, misissuinermit,- aamma katsorsaanermut piffissat atorneqartut naatsorsornerisigut, kiisalu Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasuni atuagassiat pioreersut misissussallugit. Tamanna tunngavigalugu immikkoortut aalajangersimasut, kræfti akiorniarlugu suliniutit pitsanngorsarnissaannik pisariaqartitsiffiusut, nalilersuinermi nassaarineqarput, tamanna kapitali 2-mi nalilersuinermi innersuussutini erseqqinnerusumik nassuarneqarluni.

Misissuinerup ingerlanerani paasisat aamma paasisimasat nutaat takkussuupput, misissuinermit katsorsaanermilu itinerusumik misissuinissamik allanik pissutissaqalersitsitsisut. Tapiliussatut misissueqqissaarnerit taakku kræftimik katsorsaanerup pitsaasumik ingerlannissaannut peqqinnissaqarfimmi sutigut unammilligassaqarlunilu aporfissaqartarnerisigut, tulliatullu kræftimut tunngasuni unammilligassanut aaqqiissutaasinnaasut suut piunersut paasisaqarfiginissaat qaninnerulersissavaat. Misissuinermit atatillugu utaqqisarnerit sivikinnerulernissaat aamma kræftimik napparsimasut katsorsarneqartarnerisa pitsaanerulersinnissaat anguniarlugu nunani allani suliniutit atortullu suut atorneqartarnerisut misissussallugu iluaqutaassaaq.

Suliassaqarfiit erseqqinnerusumik misissuiffiqineqartariaqartut sukumiinerusumik matuma ataani nassuarneqarput:

- Nalilersuinerup takutippaa napparsimasigut Nuup avataani siullermeerluni saaffiginnissimappat misissuineq sivisunerusartoq. Ilimanaateqarpoq innuttaasup sumiiffimmi peqqinnissaqarfimmi saaffiginniffigisaani suliatigut ilinniarsimassuseq piginnaasallu misissortinnissamat pingaarutilimmik apeqqutaasut. Tamatumaa annertussusia erseqqinnerusumik misissorneqartariaqarpoq.
- Nalilersuinerup takutippaa nappaatip suussusianik misissuinermit akissutisinnissaq sivisuallaartartoq, aamma suleriaaseq suli digitalinngortinneqarsimanngitsoq, tamatumalu kingunerisaanik akissutit suli allakkatigut ingerlanneqartarlutik, tigunerinilu tiguisup nammineq suliarisarlugit. Suliaq ingerlanera tamatumaa kinguarsartarpaa, akissutillu annaaneqarsinnaanerit imaluunniit takunngitsoorneqarsinnaanerit annertusillugu. Nappaatip suussusianik misissuinermit akissutinissamat suleriaatsip pitsaanerulersinnissaanut periarfissat taamaattumik misissorneqartariaqarput.
- Nalilersuinerup takutippaa inalugarsuakkut- aamma erluqqut kræftimik nappaateqarnermik misissortinnermut piffissat atorneqartut sivisuujuusut. Aqajaqqukku/inalugarsuakkut napparsimasunut aqqissuussamik utaqqisunut allattuiffeqarpasinnigilaq, tamannalu sivisuumik utaqqinermik kinguneqarluni. Taamaattumik suliassaqarfiup tamatumaa qanoq pitsaanerulersinneqarlunilu utaqqisut ikinnerulersinneqarsinnaanerit sukumiinerusumik misissorneqartariaqarpoq. Danmarkimi misilittakkat takutippaat peqqissaasut, inalugarsuakkut assiliilluni misissuisinnaanngorlugit, ilinniartinneqarneri suliassaqarfiup pitsaanerulersinnissaanut atorneqarsinnaasooq.
- Journalinik misissuinermit kræfteqarnermut tunngasuni misissuisarnerit annertussusiaata misissornissaa ajornarsimavoq. Taamaattumik innersuussutigineqarpoq illissap paavatigut kræfteqarnermik misissuisarnerup annertussusia, kiisalu inuit BRCA-sananeqaateqarnerinik uppersarnerisigut akornanni misissuisarnermik misissorneqassasooq, maannakkut killiffik Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkanik naammassinninnerisigut qulaajaanissaq siunertaralugu. Tamanna suliassaqarfimmut tunngatillugu paasisutissamik suliassaqaqqarnissamik pisariaqartitsiffiuvoq.

- Nalilersuinermi uppersineqarpoq iviangikkut kræftimik nappaat tassaasoq arnat akornanni kræftini atugaanerpaasut ilagigaat. Taamaattumik iviangikkut assiliilluni misissuinissamik neqeroorteqartarneq pitsaanerpaaffimminiinnersoq, aamma malunniutit pissutigalugit iviangikkut kræfteqarnermik misissorneqartussatut innersuunneqartut najoqqutassat atuuttut malillugit misissorneqartarnersut misissorneqartariaqarput.

Journalinit elektroniskiusunit paasisutissat tunngavigalugit Peqqinnissaqarfimmi suleriaatsit maannakkut atuuttut suunersut pillugit ilassutitut misissueqqissaarnerit, qulaani taaneqartut, najukkani innersuussinissamut misissuinissamullu periarfissanik (tak. innersuussut 1, kapitali 2) qulaajaalluni sulinermit tapertaasinnaapput. Sulineq taanna aamma aporfiusinnaasunik, imaluunniit kræftimik katsorsaarnerit ataqatigiippiannngitsumik ingerlasut paasineqarnissaannut iluaqutaasinnaavoq (tak. innersuussut 2, kapitali 2, taamaalillunilu pitsanngorsaanissamut tunngaviullutik).

10 Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaannik nalilersuineq aamma killiffik

Nalunaarusiaq manna Kalaallit Nunaanni kræftimut tunngasuni atuagassiat pioreersut, kiisalu kræftimik katsorsaanerup ingerlaneranik journalinik misissuinerit tunuliaqutaralugit inerniliussanik paasisanillu arlalinnik saqqummiussiffiuvoq. Inerniliussat paasisallu taakku aallarniinermi saqqummiunneqartutut Kræfti pillugu pilersaarummi anguniakkat ilaannut ataasiakkaanut atassuserneqassapput. Nalilersuinerup siunertaani allaaserineqartutut anguniakkat ilaasa 2-3-p aamma 6-8-p killiffii misissorneqarsinnaasimapput, kiisalu anguniakkat ilaat naammassineqarsimanersut naliliiffigineqarlutik.

Anguniakkat ilaat 2: Kræftip aamma kræfteqalernissamut aallarnisaatit siusissukkut paasineqartarnissaat (kapitali 5)

- Siusissukkut paasisaqartarneq illissap paavatigut kræftimik misissuisarnikkut maannakkut ingerlanneqartarpoq, tamannalu 1998-imiilli ingerlanneqartarluni. Suliassaqarfimmut tamatumunnga ilisimatusarnerup takutippaa 2011 tikillugu misissorneqartartut amerlasimanngitsut, aamma illissap paavatigut kræfteqalernissamut aallarnisartutut paasineqartut nutaat 2011 tikillugu assut allanngorarsimasut. Tamatuma taamaalilluni uppersarpaa illissap paavatigut kræfti pillugu misissuisarnerit pioreersut pitsanngorsarneqarnissaannik pisariaqartitsisoqartoq.
- Peqqisutsumut Naalackersuisoqarfik 2016-mi aamma 2017-mi naliliivoq inalugarsuakku-aamma erlukkut, aamma iviangikkut kræftimik misissuisarnissap nuna tamakkerlugu ingerlanneqartarnissaanut tunngavissaqanngitsoq. Nuna tamakkerlugu misissuisarnissamut tunngavissaqarsimanngilaq, tamanna inuiaqatigiit aningaasaqarnerat eqqarsaatigalugu akilersinnaanngimmat, tassa imaappoq misissuisarnissamik aningaasartuutissatut missiliussat peqqinnissakkut iluanaarutissanut naleqqiullugit qaffasippallaarmata.

Anguniakkat ilaat 3: Kræftimik malunniuteqartut eqqortumik sukkasuumik nappaataasa suussusersineqarnissaannik qulakkeerinnineq (kapitali 7)

- Suussusersineqarsimasunik kræfteqalersimasut nutaat journaliinik misissuinerit tunuliaqutaralugit paasinarsivoq misissuineq (napparsimasup peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninneraniit nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq) taannaasoq kræfteqarnerup katsorsarneqarnerata ingerlanerata tamarmiusup sivirususianut sivoqutaanerpaasoq.
- Napparsimasup nunap immikkoortuani sumi peqqinnissaqarfimmut siullermeerluni saaffiginninneranut sanilliullugu nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq atorneqartoq assigiinngilaq. Napparsimasup kræfteqarnerata ingerlanera Nuummi aallartissimagaangat suussusersiniarnera sukkanerusarpoq, napparsimasup kræfteqarnerata ingerlanera Nuup

avataani aallartissimaneranut sanilliulugu. Taamaalilluni kræfteqarnermik malunniuteqartut eqqortumik sukkasuumillu nappaatip suussusersineqarnissaata qulakkeerneqarnissaanut nunap immikkoortuani sumiinneq apeqqutaatillugu assigiinngitsoqarneranik tamanna tikkuussivoq.

- Napparsimasup kræftimik nappaataata suussusia apeqqutaalluni nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq atorpeqartoq assigiinngilaq. Kræftimik nappaataasartut amerlanerit pingasut iluanni iviangikkut kræfteqarneq taannaavoq sukkanerpaamik suussusersineqartartoq, aamma inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunut nappaatip suussusersineqarnissaanut piffissaq atorpeqartoq sivisunerpaasarluni. Napparsimasunut inalugarsuakkut- aamma erlukkut kræfteqartunut inalugarsuakkut assiliilluni misissortinnissamut Nuummot sanilliullugu piffissami sivisunerusumi Nuup avataaniittunut utaqqisoqartarpoq, tamanna aamma puakkut kræfteqartut CT-skannertinnissaanut, aamma iviangikkut kræfteqartut iviangikkut assilisilluni misissortinnissaanut atuuppoq.

Anguniakkat ilaat 6: Kræftimik nappaateqartunut ajorunnaarutaasussamik, imaluunniit inuunermik sivitsuisumik katsorsartinnissamik neqeroorfigineqarsinnaanngitsunut anniaatinik nipaallisaalluni (nipaallisaanermik) neqerooruteqartarneq (kapitali 6)

- Anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaaneq tunngaviusoq sumiiffinni anniaatinik nipaallisaanermik pingaarnertut suliaasaqarfiunngitsuni, tassa imaappoq immikkut suliasamik ingerlatsiviunngitsuni, ingerlanneqartarpoq. Suliaasaqarfiup iluani ilisimatusarnermi uparuarneqarpoq, anniaatinik nipaallisaalluni sulinermi isumassuinikkut, paaqqutarinninnikkut aamma katsorsaaneq ataqatigiissaakkamik ingerlatsinissamik ineriartortitsisoqartariaqartoq, anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaaneq pisariaqartinneqartoq tunniussinnaajumallugu.
- Tamanna tarnikkut inooqataanikkullu isumassuineq, paasissutissanik pissarsinissamut pitsaanagerusumik periarfissaqarnissaq aamma ilaqtat peqataatinnissaat pingaarnertullugit peqqinnissakkut suliaqartut piginnaasaannik pitsanngorsaanissaq anguniarlugu ilinniartitaanikkut suliniutinut tunngavoq, kiisalu napparsimasut akornanni malunniutinik katsorsaanerup sammineqarnera annertusillugu.
- Naalackersuisut Inatsisartut Ilaqutariinnermut Peqqissutsimullu Ataatsimiititaliaannit isumaqatigiissumit 2020-mi Upernaakkut ataatsimiinnermi peqquneqarput Kalaallit Nunaanni piartortunut napparsimmavimmik pilersitsinissamut sulineq aallartissagaat. Suleqatigiissitamik 2020-mi ukiakkut pilersitsisoqarnissaa sulissutigineqarpoq.

Anguniakkat ilaat 7: Inuit ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigalugit kræftimik napparsimasut piginnaanngorsaaqqinnissaannik neqerooruteqartarneq (kapitali 6)

- Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik 2015-imi naliliivoq innuttaasup inuunera tamaat isigalugu tamakkiisumik isiginnilluni piginnaanngorsaaqqinnermik suliaqartarnissaq pisariaqartinneqaleriartortoq. Tassunga tunngatillugu inuit ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigalugit innuttaasunut ataasiakkaanut pilersaarusiornissap pisariaqarnera nalilernerpoq.
- Naalackersuisoqarfik Piginnaanngorsaaqqinnissamut periusissiamik 2017-imi saqqummiussivoq, tassani naliliisoqarluni innuttaasunut piginnaanngorsaaqqinnissamik pisariaqartitsisunut maannakkut suliniut naammaginngitsuusoq. Tamakkiisumik isiginnilluni piginnaanngorsaaqqinnissaq, suliaasaqarfiup iluani inatsisit nutarterneqarnissaat, piginnaanngorsaaqalluni suliaqarnermik immikkut ilinniagalinnik pilersitsineq, kiisalu innuttaasut ataasiakkaat pilersaarusiortfigineqartarnissaat periusissiami taaneqarlutik.

Anguniakkat ilaat 8: Pisariaqanngitsumik utaqqititsiffiunngitsumik, nunani tamalaanisut qaffasissumik pitsaassuseqartumik, aaqqissuulluakkamik katsorsaanermik ataatsimoortumik kræftimik nappaateqartunut neqerooruteqartarneq (kapitali 7, 8 aamma 9)

- Nalilersuineri matumani journalinik misissuineri takuneqarpoq kræftimik napparsimasut katsorsarneqarnerisa ingerlanerat tamarmi, tassunga ilanngullugit misissuineq, nappaatip

suussusersineqanera aamma katsorsaaneq, Danmarkimi kræftimik katsorsaasarnerup ingerlasarneranut piffissamut atorineqartartumut tamarmiusumut sanilliullugu, sivirusoq.

- Pingaartumik misissuinermi piffissaq atorineqartartoq, kræftimik nappaateqartunut kalaallinut danmarkimi katsorsaanerup ingerlasarnerata sivirususianut sanilliullugit, sivirusallaartut. Inalugarsuakkut- aamma erlukut kræfteqartut eqqarsaatigalugit misissuinermi piffissaq affaannut tallimaariaatip missaanik sivirusuneruvoq, Danmarkimi misissuinermut piffissamut atorineqartartumut sanilliullugu. Puakkut kræfteqartut eqqarsaatigalugit pingasoriaatip missaanik sivirusuneruvoq, aamma iviangikkut kræfteqartut eqqarsaatigalugit tamanna tallimariaatip missaanik sivirusunerulluni.
- Journalinik misissuinerup takutippaa napparsimasoq nunap immikkoortuani sumi peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera, kiisalu nappaatip suussusersineqartup suunera katsorsaanerup tamarmiusup sivirususianut, aamma nappaatip suussusersineqarnissaanut utaqqinerup sivirususianut apeqqutaallutik katsorsartinnermi tamarmiusumi piffissat atorineqartut assigiinngissuteqartut.

Najoqqutat

- Augustussen, Mikaela. 2018. "Palliation til grønlandske kræftpatienter i Grønland og i Danmark". Ph.d, Institut for Sygepleje og Sundhedsvidenskab: Ilimartusarfik, Grønlands Universitet.
- Augustussen, Mikaela, Lise Hounsgaard, Michael Lyng Pedersen, Per Sjøgren, og Helle Timm. 2017. "Relatives' Level of Satisfaction with Advanced Cancer Care in Greenland – a Mixed Methods Study". *International Journal of Circumpolar Health* 76 (1): 1335148. <https://doi.org/10.1080/22423982.2017.1335148>.
- Augustussen, Mikaela, Per Sjøgren, Helle Timm, Lise Hounsgaard, og Michael Lyng Pedersen. 2017. "Symptoms and Health-Related Quality of Life in Patients with Advanced Cancer - A Population-Based Study in Greenland". *European Journal of Oncology Nursing* 28 (juni): 92–97. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2017.03.004>.
- Augustussen, Mikaela, Helle Timm, og Lise Hounsgaard. 2018. "Palliation til kræftpatienter i Grønland - set fra sundhedsprofessionelles perspektiv". *Nordisk sygeplejeforskning* 8 (03): 230–45. <https://doi.org/10.18261/issn.1892-2686-2018-03-06>.
- Avnstorp, Magnus Balslev, Ramon Gordon Jensen, Emilie Garnaes, Marianne Hamilton Therkildsen, Bodil Norrild, Lena Specht, Christian von Buchwald, og Preben Homoe. 2013. "Human Papillomavirus and Oropharyngeal Cancer in Greenland in 1994-2010." *International Journal of Circumpolar Health* 72: 22386. <https://doi.org/10.3402/ijch.v72i0.22386>.
- Becker, Sara A., Dyanne D. Affonso, og Madonna Blue Horse Beard. 2006. "Talking Circles: Northern Plains Tribes American Indian Women's Views of Cancer as a Health Issue". *Public Health Nursing* 23 (1): 27–36. <https://doi.org/10.1111/j.0737-1209.2006.230105.x>.
- Chan, J., K. Linden, C. McGrath, J. Renaud, P. Doering, S. MacDonald, M. Gaudet, m.fl. 2019. "Time to Diagnosis and Treatment with Palliative Radiotherapy among Inuit Patients with Cancer from the Arctic Territory of Nunavut, Canada." *Clinical Oncology (Royal College of Radiologists (Great Britain))*, juli. <https://doi.org/10.1016/j.clon.2019.07.001>.
- Chan, Jessica, Jeppe Friberg, Mikhail Chernov, Mikhail Cherkashin, Cai Grau, Michael Brundage, og Ben Slotman. 2019. "Access to Radiotherapy among Circumpolar Inuit Populations." *The Lancet. Oncology* 20 (10): e590–600. [https://doi.org/10.1016/S1470-2045\(19\)30394-8](https://doi.org/10.1016/S1470-2045(19)30394-8).
- Christensen, Maria Klitgaard, Birgit V. Niclasen, og Kim Moesgaard Iburg. 2017. "Societal Costs and Effects of Implementing Population-Based Mammography Screening in Greenland." *International Journal of Circumpolar Health* 76 (1): 1373580. <https://doi.org/10.1080/22423982.2017.1373580>.
- Danckert, B, J Ferlay, G Engholm, HL Hansen, TB Johannesen, S Khan, JE Køtlum, m.fl. 2019. "NORDCAN: Cancer Incidence, Mortality, Prevalence and Survival in the Nordic Countries, Version 8.2". Association of the Nordic Cancer Registries. Danish Cancer Society. <http://www.ancre.nu>.
- Departementet for Sundhed. 2011. "Kræftredøgørelsen 2011". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed. 2012. "Inuuneritta II. Naalakkersuisuts strategier og målsætninger for folkesundheden 2013-2019". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed. 2015. "Muligheder for rehabiliterende og lindrende (palliativ) indsats til personer med livstruende sygdom". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed. 2016a. "Brystkræftscreening - en samfundsøkonomisk analyse". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed. 2016b. "Redegørelse af muligheden for at etablere et rådgivnings- og rehabiliteringscenter i Grønland". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.

- Departementet for Sundhed. 2017. "Forslag til en National Rehabiliteringsstrategi 2017". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed. 2019. "Arbejdsgruppens belysning af hvordan vi som samfund ønsker at forholde os til aktiv dødshjælp og en analyse af udviklingsmulighederne inden for den palliative indsats". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed og Infrastruktur. 2013. "Forslag til kræftplan 2013". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Departementet for Sundhed og Nordisk Samarbejde. 2017. "Screening for tarmkræft - en samfundsøkonomisk analyse". Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Dyrop, Heidi Buvarp, Akmal Safwat, Peter Vedsted, Katja Maretty-Nielsen, Bjarne Hauge Hansen, Peter Holmberg Jørgensen, Thomas Baad-Hansen, Cody Bünger, og Johnny Keller. 2013. "Cancer Patient Pathways Shortens Waiting Times and Accelerates the Diagnostic Process of Suspected Sarcoma Patients in Denmark". *Health Policy* 113 (1–2): 110–17. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2013.09.012>.
- Flytkjær Virgilsen, Line, Henrik Møller, og Peter Vedsted. 2019. "Cancer Diagnostic Delays and Travel Distance to Health Services: A Nationwide Cohort Study in Denmark". *Cancer Epidemiology* 59 (april): 115–22. <https://doi.org/10.1016/j.canep.2019.01.018>.
- Friberg, Jeppe T., og Mads Melbye. 2008. "Cancer Patterns in Inuit Populations." *The Lancet. Oncology* 9 (9): 892–900. [https://doi.org/10.1016/S1470-2045\(08\)70231-6](https://doi.org/10.1016/S1470-2045(08)70231-6).
- Gelvan, Allan, Signe Risum, og Seppo W. Langer. 2015. "Incidence and Survival from Lung Cancer in Greenland Is Comparable to Survival in the Nordic Countries." *Danish Medical Journal* 62 (4): A5033.
- Holst, Signe, Jan Wohlfahrt, Susanne K. Kjaer, Mads Kamper-Jørgensen, Peder Kern, Mikael Andersson, og Anders Koch. 2016. "Cervical Cancer Screening in Greenland, 1997-2011: Screening Coverage and Trends in the Incidence of High-Grade Cervical Lesions." *Gynecologic Oncology* 143 (2): 307–12. <https://doi.org/10.1016/j.ygyno.2016.03.029>.
- Hvilsom, Gitte Bjørn, Stefano Christian Londero, Christoffer Holst Hahn, Sten Schytte, Henrik Baymler Pedersen, Peer Christiansen, Katalin Kiss, m.fl. 2018. "Anaplastic Thyroid Carcinoma in Denmark 1996–2012: A National Prospective Study of 219 Patients". *Cancer Epidemiology* 53 (april): 65–71. <https://doi.org/10.1016/j.canep.2018.01.011>.
- Iachina, Maria, Erik Jakobsen, Anne Kudsk Fallesen, og Anders Green. 2017. "Transfer between Hospitals as a Predictor of Delay in Diagnosis and Treatment of Patients with Non-Small Cell Lung Cancer – a Register Based Cohort-Study". *BMC Health Services Research* 17 (1): 267. <https://doi.org/10.1186/s12913-017-2230-3>.
- Jakobsen, Jakob Kristian, og Jørgen Bjerggaard Jensen. 2016. "DaPeCa-2: Implementation of Fast-Track Clinical Pathways for Penile Cancer Shortens Waiting Time and Accelerates the Diagnostic Process – A Comparative before-and-after Study in a Tertiary Referral Centre in Denmark". *Scandinavian Journal of Urology* 50 (1): 80–87. <https://doi.org/10.3109/21681805.2015.1077472>.
- Jensen, Henry, Marie Louise Tørring, Morten Fenger-Grøn, Frede Olesen, Jens Overgaard, og Peter Vedsted. 2016. "Tumour Stage and Implementation of Standardised Cancer Patient Pathways: A Comparative Cohort Study". *British Journal of General Practice* 66 (647): e434–43. <https://doi.org/10.3399/bjgp16X684805>.
- Jensen, Henry, Marie Louise Tørring, Frede Olesen, Jens Overgaard, Morten Fenger-Grøn, og Peter Vedsted. 2015. "Diagnostic Intervals before and after Implementation of Cancer Patient Pathways – a GP Survey and Registry Based Comparison of Three Cohorts of Cancer Patients". *BMC Cancer* 15 (1): 308. <https://doi.org/10.1186/s12885-015-1317-7>.
- Jensen, Henry, Marie Louise Tørring, Frede Olesen, Jens Overgaard, og Peter Vedsted. 2014. "Cancer Suspicion in General Practice, Urgent Referral and Time to Diagnosis: A Population-Based GP Survey and Registry Study". *BMC Cancer* 14 (1): 636. <https://doi.org/10.1186/1471-2407-14-636>.

- Jensen, Henry, Marie Louise Tørring, og Peter Vedsted. 2017. "Prognostic Consequences of Implementing Cancer Patient Pathways in Denmark: A Comparative Cohort Study of Symptomatic Cancer Patients in Primary Care". *BMC Cancer* 17 (1): 627. <https://doi.org/10.1186/s12885-017-3623-8>.
- Kirkegaard, Jakob. 2012. "Incidence of Pancreatic Cancer in Greenland 2000-2010." *International Journal of Circumpolar Health* 71 (maj): 18368. <https://doi.org/10.3402/ijch.v71i0.18368>.
- Ladegaard Baun, Marie-Louise, Alina Z. Falborg, Peter Hjertholm, Lone K. Petersen, og Peter Vedsted. 2019. "Ovarian Cancer Stage, Variation in Transvaginal Ultrasound Examination Rates and the Impact of an Urgent Referral Pathway: A National Ecological Cohort Study". *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica* 98 (12): 1540–48. <https://doi.org/10.1111/aogs.13693>.
- Larsen, Christina Viskum Lytken, Charlotte Brandstrup Hansen, Christine Ingemann, Marit Eika Jørgensen, Ivalu Katajavaara Sørensen, Anders Koch, Vibeke Backer, og Peter Bjerregaard. 2019. *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018. Levevilkår, livsstil og helbred*. Statens Institut for Folkesundhed, SDU.
- Laursen, E.L., og B.K. Rasmussen. 2012. "Work-up times in an integrated brain cancer pathway". *Dan Med J* 59 (5).
- Lawaetz, Mads, Ramon Jensen, Jeppe Friberg, Louise Herlow, Susanne Brofeldt, Jens G. Fleischer, og Preben Homøe. 2018. "Improved Survival of Head and Neck Cancer Patients in Greenland". *International Journal of Circumpolar Health* 77 (1): 1536252. <https://doi.org/10.1080/22423982.2018.1536252>.
- Malmström, Marlene, Birgit H. Rasmussen, Britt-Marie Bernhardson, Senada Hajdarevic, Lars E. Eriksson, Rikke Sand Andersen, og John I. MacArtney. 2018. "It Is Important That the Process Goes Quickly, Isn't It?" A Qualitative Multi-Country Study of Colorectal or Lung Cancer Patients' Narratives of the Timeliness of Diagnosis and Quality of Care". *European Journal of Oncology Nursing* 34 (juni): 82–88. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2018.04.002>.
- Neal, R D, P Tharmanathan, B France, N U Din, S Cotton, J Fallon-Ferguson, W Hamilton, m.fl. 2015. "Is Increased Time to Diagnosis and Treatment in Symptomatic Cancer Associated with Poorer Outcomes? Systematic Review". *British Journal of Cancer* 112 (S1): S92–107. <https://doi.org/10.1038/bjc.2015.48>.
- Nilssen, Yngvar, Odd Terje Brustugun, Morten Tandberg Eriksen, Johanne Gulbrandsen, Erik Skaaheim Haug, Bjørn Naume, og Bjørn Møller. 2019. "Decreasing Waiting Time for Treatment before and during Implementation of Cancer Patient Pathways in Norway". *Cancer Epidemiology* 61 (august): 59–69. <https://doi.org/10.1016/j.canep.2019.05.004>.
- Odgaard, Marie, Nicolai Lohse, Alice Juhl Petersen, og Lene Baeksgaard. 2018. "Oncological Treatment and Outcome of Colorectal Cancer in Greenland." *International Journal of Circumpolar Health* 77 (1): 1546069. <https://doi.org/10.1080/22423982.2018.1546069>.
- Probst, Helene Bilsted, Zubair Butt Hussain, og Ole Andersen. 2012. "Cancer Patient Pathways in Denmark as a Joint Effort between Bureaucrats, Health Professionals and Politicians—A National Danish Project". *Health Policy* 105 (1): 65–70. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2011.11.001>.
- Rothe, J P, D Ozegovic, og L J Carroll. 2009. "Innovation in Qualitative Interviews: 'Sharing Circles' in a First Nations Community". *Injury Prevention* 15 (5): 334–40. <https://doi.org/10.1136/ip.2008.021261>.
- Sander, Bente B., Matejka Rebolj, og Elsebeth Lynge. 2014. "Trends of Cervical Cancer in Greenland: A 60-Year Overview." *Acta Oncologica (Stockholm, Sweden)* 53 (4): 452–61. <https://doi.org/10.3109/0284186X.2014.883462>.
- Sorensen, Jesper Roed, Jørgen Johansen, Lars Gano, Jens Ahm Sørensen, Stine Rosenkilde Larsen, Peter Bøgeskov Andersen, Anders Thomassen, og Christian Godballe. 2014. "A 'Package Solution' Fast Track Program Can Reduce the Diagnostic Waiting Time in Head and

- Neck Cancer". *European Archives of Oto-Rhino-Laryngology* 271 (5): 1163–70. <https://doi.org/10.1007/s00405-013-2584-z>.
- Sundhedsstyrelsen. 2016. *Pakkeforløb for kræft i tyk- og endetarm*. Kbh.
- Sundhedsstyrelsen. 2018a. *Pakkeforløb for brystkræft*. Kbh.
- Sundhedsstyrelsen. 2018b. *Pakkeforløb for lungekræft for fagfolk*. Kbh.
- Tolstrup, Johan, Rasmus Chemnitz Madsen, Maria Vandborg Sneftrup, og Birgit Niclasen. 2017. "Greenlandic Patients with Colorectal Cancer: Symptomatology, Primary Investigations and Differences in Diagnostic Intervals between Nuuk and the Rest of the Country." *International Journal of Circumpolar Health* 76 (1): 1344086. <https://doi.org/10.1080/22423982.2017.1344086>.
- Tørring, M L, P Murchie, W Hamilton, P Vedsted, M Esteva, M Lautrup, M Winget, og G Rubin. 2017. "Evidence of Advanced Stage Colorectal Cancer with Longer Diagnostic Intervals: A Pooled Analysis of Seven Primary Care Cohorts Comprising 11 720 Patients in Five Countries". *British Journal of Cancer* 117 (6): 888–97. <https://doi.org/10.1038/bjc.2017.236>.
- Weller, D, P Vedsted, G Rubin, F M Walter, J Emery, S Scott, C Campbell, m.fl. 2012. "The Aarhus statement: improving design and reporting of studies on early cancer diagnosis". *British Journal Of Cancer* 106 (marts): 1262.
- Wilson, J. M. G., og G. Junger. 1968. "Principles and practice of screening for disease". Geneva: World Health Organization.
- Yousaf, Umbreen, Gerda Engholm, Hans Storm, Niels Christensen, Elisabeth Zetlitz, Henrik Trykker, Frank Sejersen, Peter Bjerregaard, og Lau Caspar Thygesen. 2018. "Cancer Incidence and Mortality in Greenland 1983–2014 – Including Comparison With the Other Nordic Countries". *EClinicalMedicine* 2–3 (august): 37–49. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2018.08.003>.
- Zoylner, Ingrid Annette, Kirsten Lomborg, Peer Michael Christiansen, og Pia Kirkegaard. 2019. "Surgical Breast Cancer Patient Pathway: Experiences of Patients and Relatives and Their Unmet Needs". *Health Expectations* 22 (2): 262–72. <https://doi.org/10.1111/hex.12869>.

Ilanngussat

Ilanngussaq A: Ujaasinermi periuseq

Atuagassianik ujaasinermi blokkit pingasut, taaguutit, blokkinik tamanik nassuiaatit, ilanngullugit:

	Blok 1: Kræfti	Blok 2: Kalaallit Nunaat	Blok 3: Katsorsaannermut tunngasut	
Taaguutit	Cancer	Greenland Greenlandic Inuit	Treatment Care Diagnostics Screening Therapy	Palliation Incidence Prevalence Mortality Morbidity

Ujaasinermi periuseq, blokkit taakku pingasut naapertorlugit, ujaasiffinnut ataasiakkaanut aaqjissuunneqarput:

Kræfti

1. Cancer

Kalaallit Nunaat

2. Greenland
3. Inuit
4. 1 OR 2

Katsorsaaermut tunngasut

5. Treatment
6. Care
7. Diagnostics
8. Screening
9. Therapy
10. Palliation
11. Incidence
12. Prevalence
13. Mortality
14. Morbidity
15. 5 OR 6 OR 7 OR 8 OR 9 OR 10 OR 11 OR 12 OR 13 OR 14

Inaarutaasumik ujaasinermi periuseq

16. 1 AND 4 AND 15

Ilanngussaq B: Malunniutip siulliup malugineqarnerata ulluaniit katsorsaanerup allartinnerata ulluanut, affaannut aamma ullut sivikkernerpaamiit sivisunerpaamut, nikerarnerinut takussutissiaq.

Takuneqarsinnaavoq malunniutit misigineqartut tunngavigalugit napparsimasup peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnera piffissani atorineqartuni sivisunerpaasoq (agguaqatigiissillugu ullut 21-t, annertuumik allanngorarluni). Tassunga atatillugu takuneqarsinnaavoq napparsimasup nappaataa suussusersineqaraangat katsorsartinnissamut innersuussineneqarnermut utaqqisarneq sivikitsuararsuusoq (agguaqatigiissillu ulloq ataaseq, annikitsumik allanngorarluni).

